

ANGLO SAKSON HUKUKUNDA
ŞİRKETLER TOPLULUĞUNDA TEK İŞLETME
SORUMLULUĞU TEORİSİ VE BU TEORİNİN
TÜRK HUKUKUNDAKİ YANSIMALARI*

Damla KÜÇÜK**

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4246-0764>

DOI: 10.30915/abd.556990

Makalenin Geldiği Tarih: 14.11.2018 **Kabul Tarihi:** 14.12.2018

* **Bu makale hakem incelemesinden geçmiştir ve TÜBİTAK-ULAKBİM Veri Tabanında indekslenmektedir.**

** Dr. Öğr. Üyesi. Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi.

ÖZ

Sınırlı sorumluluk ve ayrılık ilkelerinden nihai ortaklar kadar, şirket ortaklar da yararlanmaktadır. Ancak tek şirket ve onun nihai ortağı göz önüne alınarak geliştirilen bu ilkeler, şirket toplulukları söz konusu olduğunda bir yandan kabul edilmelerini sağlayan faydaları bakımından zemin kaybederken, diğer yandan tabiatlarında olan zararlar da artmaktadır. Çözüm olarak tüzel kişilik perdesinin kaldırılmasında kullanılan geleneksel teoriler ise bünyelerinden doğan katı uygulamalar nedeniyle özellikle haksız fiil mağduru alacaklıların mağduriyetini gidermekte yetersiz oldukları gerekçesiyle eleştirilmektedir. Bu nedenle, ortaya çeşitli teoriler atılmaktadır ki bunlardan birisi de tek işletme sorumluluğu teorisidir. Teoriye göre ortak ticari bir hedefe yönelmiş olan şirketler tek bir işletme olarak kabul edilmekte ve hakim şirket başta olmak üzere, topluluğun bir bütün olarak sorumlu olması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması, Şirketler Topluluğu, İşletme Tüzel Kişiliği, Hakim Şirket, Bağlı Şirket.

SINGLE ENTERPRISE LIABILITY THEORY
ON COMPANY GROUPS

ABSTRACT

Company shareholders utilise principles of limited liability and separate legal entity as much as ultimate shareholders do. However, when group of companies are concerned, these principles, which have been developed considering the single company and its ultimate shareholder, lose ground in terms of the benefits that allow them to be accepted, on the other hand disadvantages in their natures rise. Because of rigid practices arising from their structure, the traditional theories which are used for piercing the corporate veil as a solution are attacked due to especially they fails relieving tort creditors. For this reason, various theories are laid out; one of which is the theory of single enterprise liability. According to the theory, the companies that are oriented towards a common commercial target are accepted as a single enterprise and it is aimed that group of companies are made responsible as a whole, especially the parent company.

Keywords: Piercing the Corporate Veil, Group of Companies, Enterprise Entity, Parent Company, Subsidiary.

I. GİRİŞ

Bu gün şirketler, oluşturdukları topluluklarla ulaştıkları devasa ekonomik güç sayesinde ulusal ve uluslararası çapta, finans ve ticari aktiviteleri kontrol eder hale gelmişlerdir^[1]. Keza, ister sözleşme ister haksız fiil yoluyla olsun, bir alacağın doğmasına yol açan ilişkilerin azımsanmayacak bir kısmı, aslında bir başka şirkete bağlılığı olan şirketlerle gerçekleştirilmektedir.

Bağlı şirketler, daha az vergi vermek, ürünlerin daha kârlı bölgelere ulaştırılması veya yeni pazarlara girmek, ağır işleyen yönetim yapılarından kaçmak gibi farklı amaçlarla kullanılsa da, büyük şirketleri bu konuda motive eden saiklerden birisi de üçüncü kişilere karşı doğacak sorumluluktan, bağlı şirketler aracılığıyla kaçmaktır^[2]. Ancak motivasyon bu olduğunda sınırlı sorumluluk ve ayrılık ilkeleri, mali yönden güçsüz bırakılan bağlı şirket alacaklılarının tek şirket ve onun nihai ortağının^[3] (ultimate shareholder) söz konusu olduğu durumlara göre daha çok korumasız kalmasına neden olmaktadır. Nitekim sınırlı sorumluluk ilkesi, bir şirketin kâr getirmemesi veya masraflarını karşılamaya yetecek bir gelir edememesi neticesinde faaliyetine son vermesiyle sonuçlanan ticari başarısızlık riskini ortadan kaldırmaz. Dolayısıyla bu başarısızlığın ortaya çıkardığı zararı birisinin taşıması gerekir ki sınırlı sorumluluk ilkesi bu yönden

[1] Bkz. MATHESON, John H., “The Modern Law of Corporate Groups: An Empirical Study of Piercing the Corporate Veil in the Parent – Subsidiary Context”, North Carolina Law Review, Vol. 87, 2009, ss. 1091–1156, s. 1093, 1094.

Hâkim şirket statüsündeki dünya çapında on büyük şirketin, topluluk yoluyla yiyecekten, ev eşyalarına günlük hayatta satın aldığımız neredeyse herseyde iştiraki olduğunu gösteren bir şema için bkz. MILES, Chris, 10 Corporations Control Almost Everything You Buy – This Chart Shows How, <http://www.informationclearinghouse.info/article36743.htm> (Erişim Tarihi: 10.05.2018).

[2] Bkz. KRAVTSOVA, Tetiana / KALINICHENKO, Ganna, “The Vicarious Liability of Parent Company Liability for Its Subsidiary”, Corporate Ownership & Control, Vol. 14-1, 2016, ss. 684 – 691, s. 684; MATHESON, 2009, s. 1094; CLAUSEN, Nis, “Use of the American Doctrine of Piercing the Corporate Veil: An Argument in Danish Business Law”, International Tax & Business Lawyer, Vol. 5, 1987, ss. 44-69, s. 55; SØRENSEN, L. A., “Parental Liability for Externalities of Subsidiaries, Domestic and Extraterritorial Approaches”, Dovenschmidt Quarterly (Doi: 10.5553/DQ/221199812014002003003), 2014, ss. 102 – 118, s. 102; SKINNER, Gwynne, “Parent Company Accountability Ensuring Justice for Human Rights Violations”, The International Corporate Accountability Roundtable (ICAR) Report, 2015, s.7, <https://justice-project.org/wp-content/uploads/2017/07/pcap-report-2015.pdf> (Erişim Tarihi: 09.07.2018).

[3] Bu kavramla gerçek kişi ortaklar anlatılır. Keza şirket ortakların arkasında başka ortaklar vardır.

aslında ortaklar lehine alacaklılar aleyhine, zararın kimin üstünde kalacağına ilişkin bir düzenlemedir^[4].

Ortaya çıkan bu problemin çözülmesi için başvuru ilk yol ise, aslında nihai ortağın şirket borçlarından sorumlu tutulmasını sağlamak için geliştirilen tüzel kişilik perdesinin kaldırılması teorisinin, bu defa hâkim şirketin, bağlı şirketin eylem veya işlemlerinden sorumlu tutulabilmesi için kullanılması olmuştur. Bununla birlikte, bu teorisinin doğduğu Anglo Sakson hukuku ülkelerinde^[5] tüzel kişilik perdesinin kaldırılmasında kullanılan geleneksel teorilerin bu problemi çözmeye yetmediğine ilişkin itirazlar giderek yükselmiş ve alternatif çözüm yolları ortaya atılmıştır. Bu alternatif çözüm yollarının içinde mahkeme içtihatlarına ve yasal düzenlemelere girmesinin yanısıra, doktrinde en çok taraftar toplamasıyla öne çıkan tek işletme sorumluluğu teorisi (*single enterprise liability theory*) olmuştur^[6].

Çalışmamızda öncelikle sınırlı sorumluluk ilkesinin şirketler topluluğu söz konusu olduğunda arz ettiği problemlerden bahsedilecek, ardından Anglo Sakson Hukuku'nda tüzel kişilik perdesinin kaldırılması için kullanılan geleneksel teoriler kısaca anıldıktan sonra, tek işletme sorumluluğu teorisinin temel özellikleri, tüzel kişilik perdesinin kaldırılmasında kullanılan geleneksel teorilere göre farklılıkları, yasalardaki yansımaları ve mahkeme kararlarındaki uygulaması daha çok Amerika Birleşik Devletleri temelinde, Anglo Sakson Hukuk Sistemi esas alınarak incelenecektir. Son olarak ise tek işletme sorumluluğu teorisinin Türk Hukuku'ndaki yansımaları irdelenmeye çalışılacaktır.

II. SINIRLI SORUMLULUK İLKESİNİN ŞİRKETLER TOPLULUĞU SÖZ KONUSU OLDUĞUNDA ARZ ETTİĞİ PROBLEMLER

Şirketin, ortaklarından ayrı (tüzel) kişiliği olan bir varlık olduğunun kabul edilmesi neticede, şirkete yatırım yapan yatırımcıların, yatırdıkları miktardan daha fazlası ile sorumlu olmamasını anlatan sınırlı sorumluluk ilkesinin de kabul edilebilmesini sağlamıştır^[7]. Uzun bir süre ortakların şirketin borçlarından da

[4] Bkz. EASTERBROOK, Frank H. / FISCHER, Daniel R., "Limited Liability and the Corporation", The University of Chicago Law Review, Vol. 52, 1985, ss. 89 – 117, s. 98.

[5] Teorisinin Amerikan Hukuku'nda doğduğu kabul edilmektedir, bkz. YANLI, Veliye, Anonim Ortaklıklarda Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması ve Pay Sahiplerinin Ortaklık Alacaklılarına Karşı Sorumlu Kılınması, Beta Basım, İstanbul 2000, s. 1–5.

[6] Bkz. SØRENSEN, s. 105.

[7] Bkz. BLUMBERG, Phillip. I., "Limited Liability and Corporate Groups", The Journal of Corporation Law, Vol. 11, 1986, ss. 573 – 631, s. 577; SØRENSEN, s. 104.

sorumlu olduğu kabul edildikten sonra^[8], sınırlı sorumluluk ilkesinin getirilmesine dair gösterilen temel gerekçe; bu ilkenin sermaye yatırımlarını cesaretlendiren bir takım avantajlar sağlamasıyla ekonomik verimliliğin elde edildiğine^[9] dair varsayım olmuştur. Bu varsayıma göre sınırlı sorumluluk ilkesi, şirketin finansal başarısızlıklarının pay sahipleri üzerinde doğuracağı sonuçları sınırlandırarak, şirket yöneticilerini izleme ihtiyacını azaltır^[10]. Böylece yatırımcı olarak birden çok şirketin paylarının alınmasını teşvik eder. Düşük izleme maliyetleri diğer yandan, daha fazla sayıda kişinin sermaye yatırımında bulunmasının da yolunu açar^[11] ki bu, büyük ölçekli işletmelerin kurulması için gereklidir. Yine sınırlı sorumluluk ilkesi şirketlere daha düşük maliyetlerde sermayelerini artırma olanağı da verir. Keza sınırsız sorumluluk olsaydı, yatırımcı iflas eden bir şirketteki payı nedeniyle tüm mal varlığını kaybedebileceğinden farklı şirketlere yatırım yapmaktan kaçacağı gibi, yatırım yaptığı da daha yüksek kâr payları isteyecekti^[12].

Keza sınırlı sorumluluk, ayrı tüzel kişilik yapısının zorunlu bir unsuru olmasa da, sınırlı sorumluluğun kabulü ayrı bir (tüzel) kişiliğin oluşturulması ile mümkündür, bkz. YANLI, s. 77.

- [8] Bkz. BROWN, Nancy J., “Texas High Court Rejects Single Business Enterprise Theory”, *Legal Backgrounder*, Vol. 24–2, 2009, ss. 1 – 4, s. 1, http://wlf.org/upload/1-16-09Brown_LegalBackgrounder.pdf (Erişim Tarihi: 21.06.2018); ALTING, Carsten, “Piercing the Corporate Veil in American and German Law – Liability of Individuals and Entities: A Comparative View”, *Tulsa Journal of Comparative and International Law*, Vol. 2, 1995, ss. 187–251, s. 192; BAKER, David. S. / KILLINGSWORTH, V. Scott, “An American View Through the Corporate Veil”, *International Business Lawyer*, Vol. 6, 1978, ss. 267 – 282, s. 268; SKINNER, s.7.
- [9] Bkz. BROWN, s. 1; SKINNER, s.7; YANLI, s. 76.
- [10] Şirket içi çıkar grupları olarak anılan ortaklar, yöneticiler ve borç verenlerin, kendi çıkarlarını gözetme eğilimleri nedeniyle meydana gelen çıkar çatışmalarının doğurduğu maliyetlerden birisi olarak izleme maliyeti hakkında ve bu konuda Türkiye bağlamında yapılan bir çalışma için bkz. SÖYLEMEZ, Caner, *İşletmelerde Temsil Maliyetlerinin Test Edilmesi; Tük İmalat Sektörü Üzerine Ampirik Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi, 2007, s. 31 vd, <http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKewjsk8zPlevfAhVLIswKHR94CnYQFjAAegQIARAC&url=http%3A%2F%2Ffacikarsiv.ankara.edu.tr%2Fbrowse%2F1764%2F2420.pdf&usq=A0vVaw3MaMYs51QZfH-Y0-Wv73S0> (Erişim Tarihi: 30.12.2018).
- [11] Bkz. KAHAN, Daniel R., “Shareholder Liability for Corporate Torts: A Historical Perspective”, *The Georgetown Law Journal*, Vol. 97, 2009, ss. 1085 – 1110, s. 1086; YANLI, s. 76.
- [12] Sınırlı sorumluluk ilkesinin bu ve diğer yararları hakkında bkz. RAMSAY, Ian M./NOAKES, David B., “Piercing the Corporate Veil in Australia”, *Company and Securities Law Journal*, Vol. 19, 2001, s. 5 vd (sayfa numaraları internet adresindeki metne göre verilmiştir), https://law.unimelb.edu.au/_data/assets/

Şu var ki sınırlı sorumluluk ilkesi aslında tek şirket ve onun nihai ortağının oluşturduğu yapılar için geliştirilmiş^[13] ancak şirket topluluklarına da aynen uygulanmaya başlanmıştır^[14]. Tabii bununla birlikte, sınırlı sorumluluk ilkesinin sağladığı kabul edilen avantajların çoğunun topluluklar söz konusu olduğunda değerini kaybettiği, sınırlı sorumluluk ilkesinin ortaya çıkardığı dezavantajların ise katmerlendiği eleştirileri de yükselmeye başlamıştır. Eleştirilere göre, topluluklarda bu şekilde ortaya çıkan problemlerin temelinde sınırlı sorumluluk ilkesini haklı çıkararak argümanların genel olarak şirkete koyduğu parası dışında menfaati olmayan pasif ortaklar temel alınarak oluşturulmuş olmasına karşın, bağlı şirketleri kontrol ve yöneten hâkim şirketlerin hiç de bu tür yönetimden uzak kalan ortaklar' (*absentee shareholder / owner*) olmaması durumu vardır^[15].

Sınırlı sorumluluk ilkesinin sağladığı avantajların topluluklarda değerini kaybettiğine dair yapılan eleştirilerin tamamı bu çalışmanın sınırlarını aşsa da, verilen şu örnekler konu hakkında fikir sahibi olunması için yeterli olacaktır:

Öncelikle hâkim şirket çoğunlukla tek ortak olduğu için, sınırlı sorumluluk ilkesinin çok büyük işletmeler için gerekli olan payların geniş bir kesime dağıtılmasını cesaretlendiren avantajının bir önemi yoktur^[16]. İkinci olarak, hâkim şirketlerin portföylerini ve risklerini, nihai ortakların yapamayacağı şekilde dağıtma yeteneği vardır. Bu nedenle topluluklarda ticaretin geliştirilmesi için de sınırlı sorumluluğun korunmasına gerek yoktur^[17]. Üçüncü olarak, sınırlı sorumluluğun yokluğunda, yöneticilerin ve ortakların menfaatleri arasındaki ayrılığın ortak sıfatını taşıyan yatırımcılara vereceği zarar ancak yöneticilerin gözlemlenmesi ile sınırlanabilir. Dolayısıyla sınırlı sorumluluk, şirketlerde izleme masraflarını düşürerek fayda sağlar. Oysa topluluklarda hâkim şirket hem yönetici hem ortak olduğu için, ortak ve yöneticilerin menfaatlerinin uyumlaştırılmasına veya yöneticilerin izlenmesine zaten gerek duyulmaz^[18]. Yine, sınırlı sorumluluk olmasaydı, payların tedavülünde payın sahibi ortağın kişisel mali durumu da önem kazanırdı. Sınırlı sorumluluk ilkesi ise sermaye

[pdf_file/0008/1710089/122-Piercing_the_Corporate_Veil1.pdf](http://www.glenwright.net/files/Glen%20Wright,%20Risky%20Business.pdf) (Erişim Tarihi: 30.10.2018).

- [13] Bkz. WRIGHT, Glen, "Risky Business the Case for Enterprise Analysis at the Intersection of Corporate Groups and Torts", s. 6, <http://www.glenwright.net/files/Glen%20Wright,%20Risky%20Business.pdf> (Erişim Tarihi: 10.05.2018).
- [14] Bkz. BLUMBERG, s. 605 – 607, 608.
- [15] Bkz. WRIGHT, s. 6; BLUMBERG, s. 624.
- [16] Bkz. WRIGHT, s. 7; BLUMBERG, s. 624.
- [17] Bkz. BLUMBERG, s. 605 – 607, 608
- [18] Bkz. WRIGHT, s. 7; BLUMBERG, s. 624.

paylarının tedavülünü kolaylaştırdığı gibi, ortak bir fiyatlandırmanın yapılmasına da izin verir. Ancak paylarının tamamına sahip olunan bağlı şirketler açısından, bu paylar için bir piyasa olamayacağından sermaye piyasalarının etkinliğinin zedelenmesine dair bir endişe de olamaz^[19].

Sınırlı sorumluluk ilkesinin sağladığı varsayılan avantajların topluluk bağlamında uygulandığında anlamını kaybettiğine dair getirilen eleştirilerin ötesinde daha önemli olan ise; sınırlı sorumluluk ilkesinin doğurduğu dezavantajların, şirket topluluklarında alacaklıları daha kötü bir konuma koyduğu iddiasıdır^[20]. Keza sınırlı sorumluluk ilkesi, şirketleri karşı karşıya kaldıkları riskleri bağlı şirketler yoluyla dışsallaştırmak konusunda cesaretlendirdiği gibi, girişilen faaliyetlerin neden olacağı zararlara katlanılmayacağını bildiklerinden, risk üstlenme hususunda pervasızca davranmalarına da yol açmaktadır^[21]. Gerçi bu tehlike tek şirket ve onun nihai ortağı için de söz konusudur. Ancak yönetici ve ortak ayrımının belirsiz hale geldiği topluluklarda bağlı şirketlerin, hâkim şirketin karşı karşıya olduğu riskleri dışsallaştırmak için kullanılması eğilimi çok daha sıktır^[22]. İşte hakim şirketin, bağlı şirketi sorumluluklarından kaçmak için kullanma amacı, yetersiz sermaye ile birleştiğinde ortaya çıkan durum özellikle haksız fiil mağdurlarının yeterli miktarda ve hatta hiç tazminat alamamalarına yol açmaktadır^[23].

Sonuç olarak, özellikle şirketler tarafından işlenen haksız fiiller söz konusu olduğunda, şirkete bahsedilen sınırlı sorumluluk olanağının, tüzel kişilik perdesinin kaldırılması için kullanılan geleneksel teorilerin yetersizliği ve katılığıyla birleşmesiyle, şirket alacaklıları aleyhine ortaya çıkardığı bu hakkaniyete aykırı durum, Anglo Sakson ülkelerde sınırlı sorumluluk ve ayrılık ilkelerinin

[19] Bkz. WRIGHT, s. 7.

Ancak sınırlı sorumluluğun sağladığı bu avantaj, kısmen sahip olunan bağlı şirketler açısından varlığını sürdürecektir, BLUMBERG, s. 624.

[20] Bkz. LANDERST, Jonathan M., "A Unified Approach to Parent, Subsidiary, and Affiliate Questions in Bankruptcy", The University of Chicago Law Review, Vol. 42-4, 1975, ss. 589 – 652, s. 596.

[21] Bkz. WRIGHT, s. 7; BLUMBERG, s. 624, 625.

[22] Bkz. DEARBORN, Meredith, "Enterprise Liability: Reviewing and Revitalizing Liability for Corporate Groups", California Law Review, Vol. 97, 2009, ss. 195 – 261, s. 198.

[23] Bkz. MUCHLINSKI, Peter, "Limited Liability and Multinational Enterprises: A Case for Reform?", Cambridge Journal of Economics, Vol. 34, 2010, ss. 915-928, s. 918.

sorgulanmasına ve alternatif çözümler getiren görüşlerin ileri sürülmesine neden olmaktadır^[24].

III. ANGLO SAKSON HUKUKUNDA^[25] TÜZEL KİŞİLİK PERDESİNİN KALDIRILMASINDA KULLANILAN GELENEKSEL ALT TEORİLER

Tüzel kişilik perdesinin kaldırılması teorisi, tek şirket ve onun tüzel kişiliği arkasına gizlenen nihai ortaklarını sorumlu tutmak için bir hakkaniyet aracı olarak, mahkeme kararları ile ortaya atılmış bir teoridir. Ancak hâkim şirketin bağlı şirketlerinden sorumluluğu gündeme geldiğinde de ilk akla gelen çare tüzel kişilik perdesinin kaldırılması teorisi.

Bu teori, Anglo Sakson uygulamasında aslında birden fazla alt teoriyi barındırır. Dolayısıyla bu teorinin ne olduğunu anlamak için öncelikle bu alt teorilerden bahsedilmesi gereklidir. Bu başlık altında ilk olarak tüzel kişilik perdesinin kaldırılması kavramının içeriği irdelenecek, ardından bu alt teorilerden bahsedilecektir:

[24] Bu görüşlerden birisi *Hansmann and Kraakman* tarafından ileri sürülmüştür. Yazarlara göre; “deneysel bulgular, haksız fiil nedeniyle sorumlu olma riskinin giderek yükselmesiyle tazminat ödemekten kaçmak isteyen şirketlerin sınırlı sorumluluk ilkesini sömürerek, genişleyen bir oranda yeniden organizasyona gittiklerini göstermektedir. Ayrıca şirketlerin sınırlı sorumluluktan kaçmak için başvurdukları bu hileli metotlar, faaliyet gösterilen alana göre değişmektedir. Örneğin sigara ve tehlikeli atık endüstrisinde, (şirket) varlıklarını sorumluluktan kaçırmanın baskın şekil; tehlikeli faaliyetlerin ayrı (bağlı) şirketlere bırakılması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Oysa kimya ve petrol nakliyatı endüstrisinde, bunun için kullanılan öncelikli metot şirketleri dağıtma ve küçültmektir. Yine yazarlar bir çalışmada, son yirmi beş yıldır Birleşik Devletler’de tehlikeli endüstrilerin tamamında sektöre giren küçük şirket oranının büyük bir kısmında öncelikli saikin tüketici, işçi ve çevre zararlarından doğan sorumluluktan kaçma arzusu olduğunun gösterildiğini ifade etmişlerdir. Bu olgu karşısında basmakalıp analizlerin tersine, şirket ortaklarının sorumluluğu bir şirketler hukuku problemi olarak değil, haksız fiil hukuku sorumluluğu olarak görülmeli ve sınırlı sorumluluk ilkesi sadece şirketle yapılan sözleşmeler nedeniyle alacaklı olan kişiler için söz konusu olmalıdır. Haksız fiil sorumluluğu söz konusu olduğunda, şirket ortak veya nihai ortak (dolayısıyla şirketler topluluğu veya tek şirket) ayrımı gözetmeden, şirket ortakları şirketin neden olduğu haksız fiillerden dolayı sahip oldukları payla orantılı olarak (pro rata) sınırsız bir şekilde sorumlu tutulmalıdır.” bkz. HANSMANN, Henry / KRAAKMAN, Reinier, “Toward Unlimited Shareholder Liability for Corporate Torts”, *The Yale Law Journal*, Vol. 100, 1991, ss. 1879 – 1934, s. 1881.

Sınırlı sorumluluk ilkesi ile ilgili sürülen diğer teoriler hakkında bkz. SØRENSEN, s. 105.

[25] Çalışmada Amerika Birleşik Devletleri temel olmak üzere, İngiltere, Kanada gibi Anglo Sakson Hukuk Sistemine dahil ülkelerde konuya ilişkin gelişmeler esas alınmıştır.

A. Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması Kavramı

Tüzel kişilik perdesinin kaldırılması kavramı (*piercing the veil*)^[26] geleneksel olarak nihai ortağın, sınırlı sorumluluk ilkesine rağmen alacaklı lehine şirketin borçlarından sorumlu tutulacağı durumları anlatmak için kullanılan bir kavramdır^[27]. Ancak zaman içinde –ifa ettiği fonksiyon aynı kalmakla birlikte– farklı içerikleri anlatmak için kullanılır olmuştur. Bu bağlamda tüzel kişilik perdesinin kaldırılması kavramının geniş ve dar olmak üzere iki kullanımından bahsedilebilir. Geniş anlamında gerek nihai (gerçek kişi) ortakların, gerek tüzel kişi / şirket ortakların, şirketin borçlarından sorumlu tutulmasını sağlayan tüm durumları anlatmak için kullanılır^[28] ki yasalarda ortaklara ulaşılmasına izin veren düzenlemeler de bu kullanımın içindedir^[29]. Hatta tüzel kişilik perdesinin kaldırılması kavramının geniş kullanımı söz konusu olduğunda çalışmamızın asıl konusunu oluşturan tek işletme sorumluluğu teorisi de aynı kavram altında yer alır; nitekim tek işletme sorumluluğu teorisi de netice olarak ayrı tüzel kişiliklerin göz ardı edilmesini sağlar.

Tüzel kişilik perdesinin kaldırılması kavramı dar anlamında ise tek işletme sorumluluğu teorisinin karşıt kavramı olarak kullanılmaktadır^[30]. Bu çalışmada da ayrıca belirtilmediği sürece, tüzel kişilik perdesinin kaldırılması teorisi kavramı, tek işletme sorumluluğu teorisinin karşıtı olarak, dar anlamında kullanılmıştır.

[26] Bu kavram Amerikan Hukuku'nda ilk kez *Maurice Wormser* tarafından dile getirilmiştir, bkz. ALTING, s. 192.

[27] Bkz. KOHN, Richard S., “Alternative Methods of Piercing the Corporate Veil in Contract and Tort Cases”, *Boston University Law Review*, Vol. 48, 1968, ss. 123 – 141, s. 126; BROWN, s. 1; ORN, Philip, *Piercing the Corporate Veil – a Law and Economics Analysis*, Master Thesis, İsveç, University of Lund Faculty of Law, 2009, s. 23, <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=1563314&fileId=1566244> (Erişim Tarihi: 03.07.2018); ALTING, s. 190.

[28] Bkz. ARONOFSKY, David, “Piercing the Transnational Corporate Veil: Trends, Developments, and the Need for Widespread Adoption of Enterprise Analysis”, *North Carolina Journal International and Commercial Regulation*, Vol. 10–1, 1985, ss. 31–86, s. 37.

[29] Ancak bu kavram en çok tüzel kişiliğin mahkeme kararı ile göz ardı edildiği durumları anlatmak için kullanılır, bkz. ORN, s. 23. Ayrıca bkz. YANLI, s. 16 vd.

[30] Örnek olarak bkz. WRIGHT, s. 9.

B. Geleneksel Alt Teoriler

Anglo sakson hukukunda, mahkemelerin şirket tüzel kişiliğini kaldırırken farklı alt teorilere dayandığı görülür^[31]. Bunların başlıcaları şöyledir:

1. Temsil Teorisi (*Agency Theory*)

Temsil ilişkisi, tüzel kişilik perdesinin kaldırılmasında bir alt teori olarak kullanıldığında bağlı şirketin, hâkim şirketin temsilcisi olduğu kabul edilmektedir. Böylece bağlı şirketin eylem veya işlemlerinin, hâkim şirketin eylem ve işlemleri olduğu varsayılmakta ve hâkim şirket, bağlı şirketin borcundan sorumlu tutulmaktadır^[32]. Arada böyle bir ilişkinin olup olmadığı ise temel iki unsura bakılarak tespit edilir. Bunlardan ilki; iki şirket arasında, bağlı şirketin eylem ve işlemlerinin hâkim şirketin eylem ve işlemleri olarak kabul edilmesini sağlayacak derecede bir kontrolün varlığıdır. İkincisi ise aldatma unsurunun varlığı; ayrı tüzel kişiliğin sorumluluktan kaçmak için kullanılıyor olmasıdır^[33].

Ancak bu kararlar eleştiriye de uğramaktadır. Bu eleştirilerin başında temsil kavramının geleneksel olarak; bir kişinin bir başkası adına ve hesabına işlem yapma yetkisini ifade eden bir kavram olmasından hareketle, hâkim şirketin temsil ilişkisi temelinde bağlı şirketin borcundan sorumlu tutulmasının tüzel kişilik perdesinin kaldırılması yoluyla sorumlu tutulmasından farklı olduğu, ilk halde sorumluluğun doğrudan hâkim şirketten doğduğu hususu vardır^[34]. Ayrıca şirketler tarafından işlenen haksız fiillerde bu teorinin uygulandığını gösteren bir kararın olmadığı da ifade edilmektedir^[35].

[31] Bkz. ORN, s. 23; BROWN, s. 1.

[32] Bkz. BURGESS, Richard H., “Liability of Parent Corporation for Tort of Subsidiary”, *Cleveland State Law Review*, Vol. 12, 1963, ss. 177 – 184, s. 178; RAMSAY / NOAKES, s. 8; KOKAZ, C. Jocelyne, “Piercing the Corporate Veil: A Comparative Analysis”, *Annales de la Faculté de Droit d’Istanbul*, C. 30–46, 1996, ss. 25 – 47, s. 36; IBARGUEN, Marcos, *The Corporate Entity and Piercing the Corporate Veil*, Master of Comparative Jurisprudence, New York University School of Law, 1994, s. 7, <http://www.unis.edu.gt/ap/fetch/corporate-entity-piercing-corporate-veil.pdf> (Erişim Tarihi: 20.06.2018); ARONOFKY, s. 41, dn. 38, 39; FENG, Xue, *Corporate Liability Towards Tort Victims in the Personal Injury Context*, Doctora Thesis, Queen Mary University of London, 2017, s. 80 vd, https://qmul.ac.uk/xmlui/bitstream/handle/123456789/39748/Feng_X_PhD_final_290518.pdf?sequence=1 (Erişim Tarihi: 21.06.2018).

[33] Bkz. HERSZBERG, Daniel, “Salomon v. Salomon: Have the Liquidator’s Arguments Been Buried with Time?”, *Corporate Governance eJournal*, 2017, ss. 1 – 13, s. 3; KOKAZ, s. 32.

[34] Bkz. IBARGUEN, s. 7, dn. 13.

[35] Bkz. FENG, s. 82; BURGESS, s. 178.

2. Araçsallık Teorisi (*Instrumentality*)

Bu teorinin uygulanması için üç unsurun varlığı aranır: İlki hâkim şirketin, uyumsuzluk konusu işlemin yapıldığı sırada bağlı şirketi, özgür iradesini yahut varlığını ortadan kaldıracak şekilde finans, politikalar ve ticari uygulamalarında kontrol ediyor olmasıdır^[36]. Bu şartın gerçekleşip gerçekleşmediğine ise bazı kriterlerin varlığına bakılarak karar verilir^[37]. Bu kriterler şunlardır: hâkim şirketin bağlı şirketin sermayesinin tamamına veya çoğuna sahip olması, ortak yönetici veya çalışanların varlığı, bağlı şirketin ciddi seviyede yeterli sermayeye sahip olmaması, bağlı şirketin hâkim şirket tarafından finanse edilmesi, bağlı şirketin masraflarının hâkim şirket tarafından karşılanması, bağlı şirketin ticari faaliyetlerinin çoğunu hâkim şirket ile yapıyor olması, bağlı şirketin varlıklarının hâkim şirket tarafından sağlanmış olması, hâkim şirketin evrağında, bağlı şirketin hâkim şirketin departmanı olarak anılması veya bağlı şirketin ticari veya finansal sorumluluğunun hâkim şirkete atfedilmesi veya hâkim şirketin eylemleri gibi muamele görmesi, bağlı şirketin mallarının hâkim şirket tarafından kendisininmiş gibi kullanılması, bağlı şirketin yöneticilerinin hâkim şirketin menfaatine davranması, ayrı defterlerin tutulması gibi bağlı şirketin tabi olduğu yasal gerekliliklerin yerine getirilmemiş olması; yani şirketin aslında yasal bir kurgudan ibaret olduğu düşünüldüğünde, alacaklının yanlış algılamasına yol açacak şekilde şirketin ayrı kimliğinin yok edilmiş olması^[38]. Bu kriterlerin tekinin varlığı kural olarak tüzel kişiliğin göz ardı edilmesi için yeterli değilken, hepsinin olması da gerekmez^[39].

İkinci şart hâkim şirketin bağlı şirket üzerindeki kontrol yetkisini hile yapmak, dürüstlük kuralına aykırı eylemler yoluyla yasal yükümlülüklerini veya alacaklının yasal haklarını ihlal etmek için kullanmış olmasıdır^[40]. Öyle ki bir aldatma hali olmadan sırf bağlı şirketin, hâkim şirketin ticaretinin bir aracı

[36] Bkz. IBARGUEN, s. 9, 10; ORN, s. 24; ALTING, s. 195.

[37] Mahkemelerin genel kabülü ile yerleşik hale gelen bu kriterler ilk kez *Fredrick J. Powell* adlı bir hukukçu tarafından dile getirilmiştir, bkz. ORN, s. 24. Ayrıca bkz. ARONOFKY, s. 38, 39, dn. 30.

[38] Öyle ki alacaklı birden fazla veya tamamen başka bir şirketle muhatap olduğunu anlamadan, tek bir şirketle ilişki kurduğu algısına düşürülür. Bu sonucu yaratan hallerden birisi de iki şirketin varlıklarının ayrılmaz bir şekilde birbirine karışmasıdır (*commingling of assets*), bkz. ALTING, s. 213 – 217; CLAUSEN, s. 56 vd – 61 vd.

[39] Bkz. ORN, s. 25; KOHN, s. 129; BURGESS, s. 180, 181; IBARGUEN, s. 9; ALTING, s. 196.

[40] Bkz. MATHESON, John H., “The Limits of Business Limited Liability: Entity Veil Piercing and Successor Liability Doctrines”, *William Mitchell Law Review*, Vol. 31, 2004, ss. 411 – 450, s.420, dn. 28; ORN, s. 26; ALTING, s. 195.

olması ve bağlı şirketin hâkim şirketin doğrudan yapamayacağı şeyleri dolaylı olarak yapmak veya davalardan kaçmak için kurulmuş olması^[41] tüzel kişilik perdesinin kaldırılmasını sağlamaz^[42].

Üçüncü olarak hâkim şirketin kullandığı kontrol ve dürüstlüğe aykırı davranışı, zararın (Anglo Sakson Hukuku'nda hakim olan illiyet teorisine göre) uygun nedeni olmalıdır (proximate cause)^[43].

3. Şirketin İkinci Kişiliği Teorisi (*Alter – Ego Theory*)

Bu teori öncelikle hâkim ve bağlı şirket arasında, bağlı şirketin ayrı bir şirket olarak varlığını ortadan kaldıracak derecede, kabul edilemez bir yakın ilişkinin varlığını şart koşar. Ek olarak, ayrı tüzel kişiliklerin varlığının dürüstlüğe aykırı bir hal arz ediyor olması veya mahkemenin şirketlerin ayrı kişiliklerini göz ardı etmemesi durumunda bunun hakkaniyete aykırı bir sonuç doğurması, kamu düzenini zedeleyecek olması veya birisine bir suçun sorumluluğundan kurtulma olanağı veriyor olması da gerekir^[44].

4. Muvazaa Hali Teorisi (*Sham / Adjunct Theory*)^[45]

Bağlı şirketin sadece kağıt üzerinde kurulduğu (örneğin bağlı şirketin tüm varlığını, hâkim şirketten kiralaması ve sadece sermaye taahhüdünde bulunulup asla ödenmesinin talep edilmemesi) ve şirketin kurulmasında iyi niyetin olmadığı durumlarda, bu teori gündeme gelir. Anlaşılacağı üzere aslında ikinci bir şirket yoktur^[46].

Sonuç olarak, görüleceği üzere ayrı şirket tüzel kişiliklerinin göz ardı edilmesini sağlayan bu teorilerin ortak olan özelliği aslında aynı kriterleri kullanıyor olmasıdır^[47]. Keza tüm bu alt teorilerde hâkim şirketin bağlı şirket üzerinde, bağlı şirketin meselelerine normal ve olağan görülebilecek katılımının ötesinde

[41] Gerçi sırf bu durumun bir aldatma olup olmadığı tartışma konusudur.

[42] Bkz. BURGESS, s. 183.

[43] Bkz. ALTING, s. 195.

[44] Bkz. MATHESON, 2004, s.420, dn.28; ORN, s. 27; ALTING, s. 195.

[45] *Sham* sözcüğü Türkçe'de "muvazaa", "düzmece", *adjunct* kelimesi ise "tamamlayan", "ek" gibi anlamlara gelmektedir, bkz. <http://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/sham> (Erişim Tarihi: 16.10.2018). Bu nedenle, teorinin Türkçe'de muvazaa hali teorisi olarak adlandırılabilirliğini düşündük.

[46] Bkz. BURGESS, s. 181; RAMSAY / NOAKES, s. 12 vd.

[47] Bkz. ORN, s. 27; ALTING, s. 196.

bir kontrolünün varlığı^[48] ve ayrı tüzel kişiliğin alacaklıyı aldatmak için kullanılıyor olması aranmaktadır^[49].

IV. TEK İŞLETME SORUMLULUĞU TEORİSİ (SINGLE ENTERPRISE LIABILITY THEORY)

A. Genel Olarak

Giderek taraftar toplayan tek işletme sorumluluğu teorisinde, topluluğun tek bir ünite bir başka ifade ile tek bir işletme (*single enterprise*) olduğu kabul edilerek, topluluktaki şirketlerin sahip olduğu ayrı tüzel kişilikler görmezden gelinmektedir.^[50] Böylece hâkim şirketin, bağlı şirketin eylemlerinden sorumlu olması sağlanır^[51]. Nasıl ki şirketler, iç işleyişlerinde çoğu kez topluluğu oluşturan şirketlerin ayrı tüzel kişiliklerini göz ardı ederler, tek işletme sorumluluğu teorisi de işte modern ticaretin bu ekonomik realitesini yansıtır ve böylelikle toplulukların iç işleyişlerine uyum sağlar^[52]. Keza tek işletme sorumluluğu teorisinde sorumluluğun doğup doğmadına ilişkin analiz; toplulukta yer alan şirketlerin, birbirine entegre ve koordine olmuş faaliyetler yoluyla bir bütün olarak, topluluğun ekonomik refahını gerçekleştirme amacını taşıdıkları düşüncesine dayanır^[53].

[48] Bu kontrol yetkisinin şekli ve kaynağı önemli değildir. Kontrol; manipülasyon, bağlı şirketin haklarının hâkim şirket lehine ihlali ile ortaya çıkan hâkimiyet, (fili) etki veya bağlı şirketin mal varlığı üzerindeki hakların kullanımı vb yoluyla ortaya çıkmış olabilir, bkz. BURGESS, s. 182.

[49] Bkz. BURGESS, s. 177, 178 – 183; ALTING, s. 196; ARONOFSKY, s. 38 vd; GROSSWALD CURRAN, Vivian, “Harmonizing Multinational Parent Company Liability for Foreign Subsidiary Human Rights Violations”, Chicago Journal of International Law, Vol. 17- 2, 2016, ss. 403 – 446, s. 426.

[50] Bkz. DE JONGE, Alice de / TOMASIC, Roman (Editors), Research Handbook on Transnational Corporations, Edward Elgar Publishing Limited, United Kingdom 2017, s. 17; GROSSWALD CURRAN, s. 425; WRIGHT, s. 4.

[51] Bkz. DE JONGE / TOMASIC, s. 17; WRIGHT, s. 8; DEARBORN, s. 210.

[52] Bkz. WRIGHT, s. 10; ARONOFSKY, s. 44.

[53] Bkz. ARONOFSKY, s. 44; RAMSAY / NOAKES, s. 14.

B. Ortaya Çıkışı

Bu teorinin Amerika Birleşik Devletleri'nde, ilk kez *Adolf A. Berle, Jr.* tarafından *The Theory of Enterprise Entity*^[54] adlı makalesinde ileri sürüldüğü kabul edilmektedir^[55]. Makalede, teori açısından öne çıkan hususlar şöyle özetlenebilir:

“Klasik olarak bir şirket, hâkim bir gücün yaratması ile varlık kazanır. Ticari işletmelerin ölçekleri büyüdükçe, alt bölümler oluşturulmaya başlanır ve bütünleşmiş tek bir ekonomik işletme oluşturan bir şirketler grubuna doğru evrilirler. Büyük ölçekli tek bir işletme çoğu kez tek bir şirket tarafından değil, tersine farklı sektörlerde çeşitli nedenlerle ayrı ayrı şirketleşmeye gitmiş, merkezi bir holding şirket tarafından kontrol edilen şirketler grubu tarafından yönetilir. Bazı durumlarda(yasa), bir işletmenin departmanları birbirinden ayrı olarak şirketleştirilir ve ayrı yasal birimler olarak faaliyette bulunur^[56].”

(Diğer taraftan), bugünün modern şirket yasalarının, herhangi üç kişinin bir araya gelmesi ile şirket kurulmasını sağlayan yapısı, orijinal şirket kavramını yansıtmaktan uzaktır^[57]. Şirket tüzel kişiliğine ilişkin doktrin; hâkim bir güç tarafından, bir işletmeyle bağlantısı olan tanımlanabilir bir gruba, kişiliğe ilişkin belli başlı niteliklerin bahsedilmesi fikri üzerine kurulmuştur. (Bu bakımdan) tüzel kişilik kavramı, projenin bir müteşebbisi olsun diye tasarlanmıştır. (Bu nedenle) tek bir işletme ünitesi içinde ayrı tüzel kişilik çokluğunun olması, muhtemelen eski şirket hukukunda mümkün olmayacaktı. Şirket teorisiyle (corporate theory), altta yatan ekonomik gerçeklerin farklılaşması, tüzel kişilik teorisinde (artificial personality) farklı problemlerin doğmasına yol açmıştır ve sonuç olarak daha ileri kurgular tarafından kapsamının genişletilmesi, görmezden gelinmesi veya bazen de desteklenmesi gerekmiştir”.

Klasik teorilerin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini söyleyen Yazarın önerisi ise işletme (tüzel) kişiliği teorisidir (*enterprise entity*). Bu teorinin özü ise şöyledir: “Genel olarak şirket tüzel kişiliği olarak bilinen kişilik (*entity*), varlığını altta yatan işletme gerçekliğinden alır ki devletin şirket formunu kabul etmesi ilk

[54] Bkz. BERLE, Adolf A., “The Theory of Enterprise Entity”, *Columbia Law Review*, Vol. 47-3, 1947, ss. 343 – 358.

[55] Bkz. IBARGUEN, s. 15.

[56] Yazar bu duruma örnek olarak hepsi telefon üretimi sektöründe çalışan üç şirket arasındaki ilişkiyi örnek verir: İlk iki şirket *American Telephone and Telegraph Co.* ve *Western Electric Corporation*, üçüncü şirketin (*Bell Telephone Laboratories, Inc.*) yarı yarıya hissesine sahipken, aynı zamanda telefon üretimi konusunda asıl ticareti gerçekleştiren şirket (*American Telephone and Telegraph Company*), ikinci şirketin de hisselerine sahiptir, bkz. BERLE, s. 343, dn. 3.

[57] Bkz. BERLE, s. 343, 344.

bakışta şirketin faaliyet, sorumluluk ve varlıklarının, işletmenin faaliyet, sorumluluk ve varlığı olduğuna dair bir algı yaratır. Ancak bu her zaman böyle değildir. Dolayısıyla şirket kişiliğinde (corporate entity) eksiklik olduğunda veya bir şekilde bir sorun çıktığında, şirketin varlığına, kapsamına ve sonuçlarına altta yatan işletmenin fiili varlığı, kapsamı ve faaliyetlerine bakılarak karar verilmelidir”.

Yazara göre; “*şirket evrağının altında her zaman bir işletme vardır ki ilk bakışta şirket defterleri ve belgeleri bu işletmeyi gösterir ve tarif eder. Ancak bu her zaman böyle olmayabilir. Dolayısıyla işletme gerçeklerinin şirket gerçeklerine uyumlu olup olmadığı her zaman sorgulanabilir bir durumdur. Eğer bu ikisi birbirine uyumlu değilse, mahkeme işletme gerçeğinin güncelliği üzerinde ısrar etmeli ve gerçeğe uyan bir çareyi empoze edebilmelidir*”^[58]. Bir başka ifade ile Yazara göre; “*şirket tüzel kişiliğine karşı her ne zaman meydan okunursa, temel kural mahkemenin alttaki işletmeye bakması ve sonucu işletmenin yapısına göre belirlemesi olmalıdır*”^[59]. *Eğer şirketin faaliyetleri, defter ve belgeleri alttaki işletmeyi yansıtmıyor, onu kapsamıyorsa, mahkeme ekonomik gerçekliğe dayanarak, (fiili) işletmeyi yeniden inşa etmeli; ona bir kişilik vermelidir*”^[60]. *Bu şekilde gerçek kişilik inşa edilirken, mahkeme şirket defter ve belgelerindeki (işletmenin bir parçası olarak sadece o şirkete ait) sorumluluğu da ekonomik bütünlüğe yüklemelidir*”^[61].

Özetle *Berle* hâkim – bağlı şirketle ilgili sorumluluk problemlerinin, hukuk tarafından yaratılmış suni şirket yapılarından ziyade, ticari veya ekonomik işletme kavramı ile çözülmesi önerisini getirmiştir^[62]. Nitekim ekonomik gerçeklikle, bir hâkim şirket tarafından bir arada tutulmakla birlikte birbirinden ayrı (şirket) tüzel kişiliklere ayrılmış ticaret organizasyonunun yasal görünümü arasında çelişki vardır.

[58] Bkz. BERLE, s. 353, 354. Ayrıca bkz. BURGESS, s. 184.

[59] Bkz. BERLE, s. 354.

[60] Bu yönde bkz. SEVEN, Vural / GÖKSOY Y. Can, “Ticaret Şirketlerinde Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması (Bir Kararın Değerlendirilmesi)”, *İstanbul Barosu Dergisi*, C. 80–6, 2006, ss. 2455 – 2470, s. 2466.

[61] Yazar, *Berle*’nin tek işletme sorumluluğu teorisinin kaynağını oluşturan bu makalesinde aslında sınırlı sorumluluk ilkesine karşı olmadığını, daha ziyade yirminci yüzyılın şirket yapısının, sorumluluktan kaçmak amacıyla aynı ticaret kolunda aynı kişi veya kişi grubu tarafından kontrol edilen birden fazla bağlı şirketin kurulmasına yol açan karakteristik özelliği üzerinde yoğunlaştığını ifade etmektedir, bkz. IBARGUEN, s. 16.

[62] Bu yönde bkz. BURGESS, s. 184.

C. Tek İşletme Sorumluluğu Teorisinin Kabulü İçin İleri Sürülen Argümanlar

Aslında tek işletme sorumluluğu teorisinin temelinde, ayrı tüzel kişiliklere sahip şirketlerden oluşan toplulukların, bu şirketlerin hukuki varlıklarını üzerine inşa ettikleri ekonomik gerçekliğe uygun bir muameleye tabi tutulması düşüncesi vardır. Bu bakımdan, tüzel kişilik perdesinin kaldırılmasında kullanılan geleneksel alt teorilere kıyasla daha adil olduğu savunulmaktadır.

Nitekim tek işletme sorumluluğu teorisini savunanların temel argümanlarından birisi; tek şirket ve onun nihai ortağı dikkate alınarak oluşturulmuş ancak topluluk ilişkisinin arz ettiği farklı normatif ve ekonomik gerçeklikleri göz ardı eden (tüzel kişilik perdesinin kaldırılmasında kullanılan) geleneksel alt teorilerin, sınırlı sorumluluk ilkesinin şirketler topluluğu söz konusu olduğunda daha da ağırlaşan dezavantajlarını ortadan kaldırmakta yetersiz^[63] kaldığıdır.^[64] Bu konudaki eleştiriler ise en çok uluslararası şirketlerin, kârı kadar belki kârından çok daha fazla zarar vermesi muhtemel yüksek riskli faaliyetlerini aktardıkları, çoğunlukla gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerde bulunan bağlı şirketlerinin neden olduğu çevre felaketleri veya insan hakları ihlalleri üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Yukarıda da bahsedildiği üzere, sınırlı sorumluluk ilkesi şirket faaliyetlerinden doğacak zarar riskini ortadan kaldırmaz. Sadece ortağın sırtından alıp, alacaklının sırtına yükler^[65]. Dahası sınırlı sorumluluk ilkesi, ortaya çıkacak maliyeti özellikle haksız fiil mağduruna dolayısıyla kamuya mal ederek, şirketleri daha

[63] Bkz. HERSZBERG, s. 5; DEARBORN, s. 208, 209.

Bu duruma şu örnek verilebilir:

“Dava trafik kazası mağduru alacaklının tazminat talebine ilişkindir. Kazaya neden olan taksinin ait olduğu *Sean Cab* Şirketi ve diğer on taksi şirketinin tek bir ortağı vardır. Bu kişinin sahip olduğu on şirketin her birisinin sadece iki taksisi vardır ve şirketlerin yaptırması gereken zorunlu sorumluluk sigortası asgari miktarlarda yaptırılmıştır. Dolayısıyla kazaya neden olan şirketin yeterli mali gücü olmadığından, mağdur alacaklı şirketlerin birbirinden bağımsız gibi görünse de, aslında tek bir işletme olarak faaliyette buldukları iddiasıyla tek işletme sorumluluğu teorisine göre tek ortak olan gerçek kişi ve diğer dokuz şirketten tazminat ister. Ancak bu talep davacının yeterli bir dava sebebi ortaya koymadığı belirtilerek reddedilmiştir. Bununla birlikte, bu karar adalete aykırı olduğu gerekçesiyle eleştirilen kararlardan birisidir, bkz. KAHAN, s. 1101, 1102.

Karar metni için bkz. “Walkovsky v. Carlton”, Court of Appeals of New York (18 NY2d 414 (1966)), https://www.nycourts.gov/reporter/archives/walkovszky_carlton.htm (Erişim Tarihi: 18.06.2018).

[64] Bkz. DEARBORN, s. 205–209; GROSSWALD CURRAN, s. 409.

[65] Bkz. EASTERBROOK / FISCHER, s. 98.

büyük ve sosyal açıdan daha zarar verici riskleri almaya teşvik eder^[66]. Bu durum, toplulukların alacaklı aleyhine yapısı^[67] ile birleşerek daha haksız sonuçların doğmasına da yol açar.

Sınırlı sorumluluk ilkesi ortakları, şirketin hem sözleşmeden hem haksız fiilden doğan borçlarından sorumlu olmaktan kurtardığı için^[68], yarattığı bu dezavantaj aslında her türlü alacaklı için geçerlidir. Ancak şirketten bir sözleşme nedeniyle alacaklı olanlar (*contract / voluntary creditor*) ile şirketin işlediği haksız fiil nedeniyle alacaklı hale gelmiş kişiler (*tort / involuntary creditor*) arasında önemli bir fark vardır. Çünkü ilk gruba giren alacaklılar şirketin sınırlı sorumlu olduğunu öngörüp, şirketin finansal durumunu araştırarak kendi rızaları ile şirketle ilişkiye girdikleri gibi, örneğin teminat sözleşmeleri yoluyla kendilerini güvene alma olanağına da sahiptirler^[69]. Oysa haksız fiile maruz kalan kişilerin böyle bir seçim hakkı yoktur^[70]. Dolayısıyla sınırlı sorumluluk ilkesi haksız fiil nedeniyle alacaklı olan kişiler için daha fazla aleyhte sonuçlar doğurur^[71].

Gerçi iki tür alacaklı arasında ayırım yapılması tek işletme sorumluluğu teorisinin sunduğu bir yenilik olmayıp, tüzel kişilik perdesinin kaldırılmasında kullanılan geleneksel teorilerde öteden beri dikkate alınan bir husustur^[72].

[66] Bkz. DEARBORN, s. 205, 206; EASTERBROOK / FISCHER, s. 107.

[67] Keza topluluklarda bağlı şirketler, tek şirketlere göre en büyük kaygısı toplamda elde edilecek kâr olan hâkim şirketin talimatlarına çok daha fazla bağlıdır. İkincisi, topluluklarda diğer şirketten fon aktarımının kolaylığı, gerçekleştirilecek faaliyetler ve zararları karşılayacak yeterli miktarda sermayeye sahip olmanın önemini düşürmektedir. Üçüncüsü topluluklarda şirket varlıklarının karışması (*commingling assets*) tehlikesi, tek şirket ve onun nihai ortağında olduğundan daha yüksektir. Son olarak, topluluklarda ekonomik uygulanabilirlik (*economic viability*) diğer şirkete bağlı olduğundan, bağlı şirket normalde tek bir şirketten beklenebilecek türden bağımsız kâr getirici aktiviteleri gerçekleştirme yeteneğinden de yoksundur, bkz. LANDERST, s. 596, 597.

[68] Bkz. KOHN, s. 124, 125; RAMSAY / NOAKES, s. 5.

[69] Bkz. PLEASANT, Daniel B., "Using the Single-Enterprise Doctrine to Hold Sister Corporations Liable", *Plaintiff Magazine*, 2013, ss. 1–3, s. 3, https://www.plaintiffmagazine.com/images/issues/2013/08-august/reprints/Pleasant_Using-the-Single-Enterprise-Docctrine-to-hold-sister-corporations-liable_Plaintiff-magazine.pdf (Erişim Tarihi: 01.06.2018).

[70] Bkz. MONTANO, Marilyn, "The Single Business Enterprise Theory in Texas: A Singularly Bad Idea?", *Baylor Law Review*, Vol. 55, 2003, ss. 1163 – 1201, s. 1168; ALTING, s. 204.

[71] Bkz. KAHAN, s. 1102.

[72] Öyle ki sözleşme nedeniyle alacaklı olan kişiler söz konusu olduğunda, bu riski kendi iradeleriyle üstlendikleri gerekçesiyle tüzel kişilik perdesinin tümden reddi yerine, somut olayın özelliğine göre karar verilmesinin gerektiği belirtilen yargı kararları olduğu gibi,

Buna rağmen, geleneksel teorilerin bu tür eleştirilere uğramasının temelinde; uygulamadaki belirsizlik ve tutarsızlıkların yanı sıra, mahkemelerin ayrılık ilkesi lehine gösterdikleri sertlik nedeniyle, bu ilkenin özellikle haksız fiil mağdurları aleyhine yarattığı dengesizliği çözemediği itirazı vardır^[73]. Bu yönden tüzel kişilik perdesinin kaldırılmasında kullanılan geleneksel alt teoriler yerine, tek işletme sorumluluğu teorisinin savunulmasının temel nedeni; aslında tek işletme sorumluluğu teorisinin, diğerlerine göre daha ‘yumuşak’ bir teori olması, dolayısıyla hâkim şirketin sorumlu olma ihtimalini artırıyor olmasıdır^[74]. İşte bu sebeple, operasyonel / ekonomik gerçekliği daha iyi yansıtan tek işletme sorumluluğu teorisinin, özellikle sınırlı sorumluluk ve ayrılık ilkeleri nedeniyle haksız fiilden doğan zarara katlanmak zorunda kalan mağdurlar için daha adil olduğu savunulmaktadır^[75]. Nitekim tek işletme sorumluluğu teorisini doğrudan uygulamayı reddeden mahkemelerin, haksız fiil alacaklıları lehine hakkaniyeti sağlamak amacıyla tek işletme sorumluluğu teorisine ilişkin unsurları kullanarak, geleneksel alt teorilerde esneklik yaptığı ve böylece tek işletme sorumluluğu teorisine yaklaştığı da görülmektedir^[76].

doktrinde de bankalar gibi faaliyette buldukları ticaret alanındaki uygulamaları bilmeleri konusunda daha yüksek beklentinin olduğu alacaklılar ile işçiler, tüketiciler veya küçük ölçekli işletmeler gibi ticari tecrübesi olmayan ve / veya yeterli pazarlık gücü olmayan sözleşme alacaklıları arasında ayırım yaparak, ikinci grupta yer alanlara haksız fiil alacaklıları gibi muamele edilmesi önerisini getiren yazarlar da vardır, bkz. ALTING, s. 205, 206 – 233.

[73] Bkz. GROSSWALD CURRAN, s. 409.

Nitekim yabancı doktrinde, mahkemelerin sözleşme nedeniyle alacaklı olanlara karşı, haksız fiil alacaklıları lehine şirket tüzel kişiliğini ne sıklıkta göz ardı ettiğine ilişkin bir tartışma sürmektedir. Azınlıkta olduğu anlaşılan görüş, mahkemelerin haksız fiil alacaklıları söz konusu olduğunda şirket tüzel kişiliğini daha sık göz ardı ettiğini iddia eder. Örnek olarak bkz. ALTING, s. 205, 206 – 233. Fakat çoğunluk, istatistiki araştırmaların haksız fiil söz konusu olduğunda mahkemelerin tüzel kişilik perdesinin kaldırılmasına daha nadir karar verdiği gibi, tüzel kişilik perdesinin kaldırılması teorisini şirketler topluluğu söz konusu olduğunda hakim şirkete karşı, nihai ortaklara göre daha nadiren, yetersiz ve rasyonel olmayan bir şekilde uyguladıklarını gösterdiğini iddia etmektedir, bu hususta bkz. RAMSAY / NOAKES, s. 39; THOMSON, Robert B., “Piercing the Corporate Veil: An Empirical Study”, Cornell Law Review, Vol. 76, 1991, ss. 1036 – 1074, s. 1056 – 1058; KOKAZ, s. 32.

[74] Bu konuda bğl. krz. aşa. IV, F.

[75] Bkz. WRIGHT, s. 10; MATHESON, 2004, s. 420.

[76] Bkz. DEARBORN, s. 234.

Bu duruma verilecek örneklerden birisi şöyledir: Davaya dâhil olan ilk şirket *Jon-T Chemicals* gübre ve kimya sektöründe kurulmuş bir şirkettir. Devam eden yıllarda *Jon-T Farms* adında tarım ve arazi kiralama işiyle iştigal etmek üzere, sermayesinin tamamı *Jon-T Chemicals*'a ait olan ikinci bir bağlı şirket kurulur.

Her iki şirkette yönetici ve çalışanlar, yönetim kurulu başkanları ortak olduğu gibi, ofis, muhasebeci ve bilgisayarlar da ortak olarak kullanılmakta, *Jon-T Chemicals, Jon-T Farms*'ın sürekli işçilerinin maaşlarını ödemekte ve masraflarını karşılamaktadır. 1972 ve 1973 yılında, pamuk üretimi için bu iki şirketin yönetici, memur ve işçilerinin de dâhil edildiği iki *joint venture* kurulur ve bu girişim adına tarım desteklerinden yararlanmak için hileli başvuru yapılır. Ceza davasının dışında, hükümet ayrıca tazminat davası açar. Bölge mahkemesinin kararından önce *Jon-T Farms* iflas eder. Bu nedenle tazminat talebi hâkim şirket sıfatıyla *Jon-T Chemicals*'a yöneltilir.

Bölge mahkemesi tüzel kişilik perdesinin kaldırılmasında kullanılan alt teorilerden birisi olan şirketin ikinci kişiliği teorisini (*alter ego theory*) kullanarak *Jon-T Chemicals* Şirketi'nin, *Jon-T Farms* Şirketi üzerinde toptan bir kontrol yetkisinin ve baskınlığının olduğunu, dolayısıyla *Jon-T Farms* Şirketi'nin, *Jon-T Chemicals* Şirketi'nin ikinci kişiliği olduğuna karar verir ve *Jon-T Chemicals*'ı tazminata mahkum eder.

Karar temyiz edilir. *Jon-T Chemical* bu teorinin ilk unsuru olan kontrol ve baskınlık unsurunun varlığını reddetmemiş, ancak tüzel kişilik perdesinin göz ardı edilmesi için bir aldatmanın olması gerektiği itirazında bulunmuştur. *Jon-T Chemical*'a göre; kasıtlı olarak üçüncü kişi alacaklıları yanlış yönlendirmediğçe, ayrı tüzel kişiliği aldatma amacı için kullanmadıkça veya bağlı şirketin varlıklarını sömürmedikçe, bağlı şirketinin tüzel kişiliği arkasında saklanmaya hakkı vardır. *Jon-T Chemical* ayrıca bağlı şirketi *Jon-T Farms*'ın vergi avantajı sağlamak gibi meşru bir amaç için kurduğunu da iddia etmiştir. Mahkeme ise aslında tek işletme sorumluluğu teorisine yaklaşarak, aldatmanın sözleşmeden doğan alacaklarda tüzel kişilik perdesinin kaldırılması için temel bir şart olduğunu, ancak haksız fiil söz konusu olduğunda özellikle bağlı şirket yetersiz sermayeye sahipse, aldatma şartının gerekli olmadığını ifade etmiştir. Mahkemeye göre bu ayırımın nedeni sözleşmeden doğan alacaklarda, alacaklının kendi iradesiyle gönüllü olarak bağlı şirketle hukuki ilişki kurması ve bu tür alacaklıların, bağlı şirketin borçlarından dolayı hâkim şirketin sorumlu olmasını istemeleri halinde, bunun için sözleşme yapabilecek olmalarıdır. Dolayısıyla bağlı şirket mali durumu hakkında alacaklıyı yanlış yönlendirmediğçe, bağlı şirketle işlem yapmaya ilişkin kararıyla bağlı olacak, sonradan bağlı şirketten alacağını alamaktan şikâyet etme hakkı olmayacaktır.

Oysa haksız fiillerde, alacaklı bağlı şirketle ilişkiye girmeyi gönüllü olarak seçmez, buna zorlanır. Bu yüzden, alacaklının bağlı şirketin yanlış yönlendirmelerine göre hareket edip etmediği meselesi haksız fiillerde önemli değildir. Bir şirketin yetersiz sermaye ile bağlı bir şirket kurup, onu kendisinin uzantısı olacak şekilde domine ediyor olduğu bir durumda, hâkim şirket bağlı şirketin masum üçüncü kişilere karşı işlediği haksız fiillerden doğacak tazminat sorumluluğundan kaçmamalıdır.

Mahkeme hükümetin bu şirketlerle gönüllü olarak ilişkiye girmediği, çünkü ilan edilen şartları taşıdığı varsayılan herkese bu desteği vermek zorunda olduğunu, bu nedenle hükümet ile tarım teşvik programına sahte bilgilerle başvuran şirketler arasında sözleşmeden ziyade haksız fiilden doğan bir ilişki olduğuna karar vermiştir, bkz. "United States of America v. Jon-t Chemicals, Inc., and Lewis M. Overton, Jr., Receiverfor Jon-t Chemicals, Inc.", United States Court of Appeals for the Fifth Circuit (768 F.2d 686 (1985)), <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F2/768/686/407913/> (Erişim Tarihi: 09.06.2018).

İkinci kişilik teorisi için bğl. krz. yuk. III, B, 3.

Yine, tek işletme sorumluluğu teorisini savunanların bu teori lehine dile getirdiği bir başka argüman da bu tür bir sorumluluğun getirilmesi halinde, bunun şirketleri topluluk merkezindeki karar alma süreçlerini haksız fiil işlenmesini önleyecek şekilde ıslah etmeleri hususunda teşvik edeceği, böylece yüksek mahkeme masrafları kadar, neticede ekonomik kayıplara yol açacak şirket itibarının zedelenmesinin de önüne geçileceğidir^[77]. Son olarak, tek işletme sorumluluğu teorisinin şirket topluluklarını bütünsel olarak sorumlu tutması, birbirine geçmiş bir ticaret ağında faaliyet gösteren, bu nedenle hangi şirketin sorumlu olduğunun belirlenmesinin olanaksız veya çok zor olduğu durumlarda da alacaklının çaresi olabilecektir^[78].

D. Tek İşletme Sorumluluğu Teorisinde Sorumluluğun Dayandırıldığı Gereçekler

Yukarıda ifade edildiği gibi, tek işletme sorumluluğu teorisinde ekonomik olarak bir bütünlük arz ettiği yani aslında tek bir işletme olduğu kabul edilerek başta hakim şirket olmak üzere topluluktaki bir şirketin, diğer şirketin eylem veya işlemlerinden sorumlu tutulması sağlanır. İşte bu şekilde bir şirkete, diğer bir şirketin eylem veya işlemlerinden dolayı sorumluluk yüklenirken, farklı gerekçelere (*justifications*) dayanıldığı görülmektedir:

Bunlardan ilki ve en çok dillendirilene her nimetin bir külfetinin olması gerektiğine ilişkin hakkaniyet ilkesidir^[79]. Buna göre tek bir işletme olarak görülebilen bir toplulukta, bir şirket netice itibarıyla işletmenin tamamı için en iyi olan ekonomik ve ticari sonuç için kullanılıyorsa^[80], bu şirketin faaliyetlerinden doğacak borçlarından da tüm işletme sorumlu olmalıdır^[81]. Bu gerekçe özellikle hâkim şirketin, bağlı şirketin haksız fiillerinden sorumluluğu

---

Tek işletme sorumluluğu teorisinin, tüzel kişilik perdesinin kaldırılmasında kullanılan geleneksel alt teorilerden farkları için bğl. krz. aşa. IV, F.

[77] Bkz. DEARBORN, s. 255.

[78] Bkz. SKINNER, s.6.

[79] Bkz. MORGAN, Phillip, “Vicarious Liability for Group Companies: the Final Frontier of Vicarious Liability?”, *Journal of Professional Negligence*, Vol. 31–4, 2015, ss. 276 – 299, s. 290.

[80] Ayrıca sorumluluğun doğumu açısından, diğer şirketteki pay sahipliğinden elde edilen kâr payı gibi doğrudan ve diğer şirketin markasının değerinden yararlanmak gibi dolaylı kazançlar arasında fark da gözlemlenmez; bir grup şirketin, tek bir işletme oldukları olgusundan yararlanarak elde ettikleri tüm menfaatler bu sorumluluğu doğurur, bkz. WRIGHT, s. 18; DEARBORN, s. 200, dn. 37.

[81] Bkz. CLAUSEN, s. 54; DEARBORN, s. 200 – 210, 211.

için kullanılır^[82]. Bu durumda hâkim şirketin, bağlı şirketten sorumluluğu aslında şirket topluluklarındaki sorumluluk meselesinden çok daha geniş bir uygulama alanına^[83] sahip olan ‘işletme sorumluluğu’na^[84] (*enterprise liability*) dayandırılmaktadır^[85].

Ancak, tek işletme sorumluluğu teorisinin bir versiyonunu, tek ticari işletme teorisi (*the single business enterprise theory*) adı altında ve hem haksız fiil hem sözleşmeden doğan sorumluluğu içinde alacak şekilde uygulayan Amerikan Mahkemeleri’nden bazılarının, hâkim şirketin bağlı şirketin eylemlerinden sorumluluğunu, adi ortaklıkta ortakların sorumluluğuna kıyasen hakkaniyet temeline dayandırdıkları da görülmektedir^[86].

E. İşletme Kavramı ve Şirketler Topluluğunun ‘Tek Bir İşletme’ Olup Olmadığının Tespitinde Kullanılan Kriterler

1. İşletme Kavramı

Tek işletme sorumluluğu teorisini savunan doktrinel çalışmalar incelendiğinde, yazarların bu teori bağlamında işletme kavramı için hep aynı tanımı verdiği görülür. Buna göre tek işletme sorumluluğu teorisi bağlamında işletme kavramı; (hukuken ayrı tüzel kişiliklere sahip) birden fazla şirketin oluşturduğu birleşik ekonomik gruba işaret etmektedir^[87].

[82] Bkz. DEARBORN, s. 198, 199; SØRENSEN, s. 102.

[83] Örneğin tehlike ve ürün sorumlulukları da işletme sorumluluğunun birer görünümüdür, bkz. KLEMMER, Howard C., “The Enterprise Liability Theory of Torts, University of Colorado Law Review, Vol. 47, 1976, ss. 153 – 232, s. 153.

[84] Bilindiği üzere işletme sorumluluğunun temelinde, faaliyetleri ile toplumda bir takım riskler yaratan işletme veya faaliyetin, bu risklerin gerçekleşmesi ile ortaya çıkacak zararı da yüklenmesini öneren adalet ilkesi vardır, bkz. KLEMMER, s. 158; MORGAN, s. 290.

[85] Bkz. MORGAN, s. 290; DEARBORN, s. 200.

[86] “Tek ticari işletme teorisi, şirketler ortak bir ticari amacı gerçekleştirmek için kaynak ve faaliyetlerini birleştirdikleri zaman, (adi) ortaklığa ilişkin sorumluluk ilkelerine kıyasen uygulanan bir hakkaniyet teorisidir.”, bkz. “North American Van Lines Inc v. Emmons”, Court of Appeals of Texas, Beaumont (No. 09-00-073 CV. (2001)), <https://caselaw.findlaw.com/tx-court-of-appeals/1126996.html> (Erişim Tarihi: 12.06.2018).

[87] Bkz. DEARBORN, s. 200, dn. 38; BELENZON, Sharon / LEE, Honggi / PATACCONI, Andrea, “Towards a Legal Theory of the Firm: the Effects of Enterprise Liability on Asset Partitioning, Decentralization and Corporate Group Growth”, National Bureau of Economic Research Working Paper 24720, 2018, s. 3, dn. 6, <http://www.nber.org/papers/w24720.pdf> (Erişim Tarihi: 01.08.2018); MORGAN, s. 290; SEVEN / GÖKSOY, s. 2465.

2. Şirketler Topluluğunun ‘Tek Bir İşletme’ Olup Olmadığının Tespitinde Kullanılan Kriterler^[88]

a. Kontrol Kriteri (*Control-based Enterprise Liability*)

Bu teori bağlamında sorumluluğun doğabilmesi için şirketler topluluğunun aslında tek bir işletme oluşturduğunun tespit edilebilmesi gerekir. Bu tespit yapılırken kullanılan ilk kriter ise hâkim şirketin, bağlı şirketin eylem / işlemlerini kontrol edip etmediği hususudur^[89].

Sorumluluğun doğması için, ister oy çokluğu, ister bir sözleşme veya başka bir yolla olsun hâkim şirketin, bağlı şirketi kontrol etmesi / hâkimiyeti altına alması aranan her durumda, işletmenin varlığının kontrol kriterine göre belirlendiği kabul edilir^[90]. Bununla birlikte kontrol olgusunun varlığı en çok bağlı şirkette sahip olunan oy yüzdesine bakılarak tespit edilir^[91]. Bu açıdan kontrol kriteri basit ve tespiti kolay bir kriter olmakla birlikte, esasa inmeyen şekilci ve kolayca manipüle edilebilecek bir kriter olduğu gerekçesiyle de eleştirilir^[92].

Kontrol kriterine dayalı işletme sorumluluğuna örnek olarak ise Almanya’daki konzern hukuku gösterilmektedir^[93]. Ayrıca Almanya’nın yanı sıra, Amerika Birleşik Devletleri’nde de tek işletme sorumluluğu teorisini yansıttığı kabul edilen yasa ve mahkeme kararlarında daha çok kontrol kriterine dayanıldığı ifade edilmektedir^[94].

Bir önceki paragraftan da anlaşılacağı üzere, kontrol kriteri bizzat tek işletme sorumluluğu teorisini savunan yazarlardan çokça eleştiri alan bir kriterdir.

Bu açıdan konuyla ilgili çalışmalarda “*enterprise*” (işletme) kavramının, şirketin ayrı tüzel kişiliğe sahip tek ve yasal görünümünü ifade için kullanılan “*entity*” kavramının karşısı olarak kullanıldığı söylenmelidir, bkz. DEARBORN, s. 200, dn. 38. Ayrıca bkz. MORGAN, s. 290.

İşletme sorumluluğu (*enterprise liability*) kavramı ise farklıdır, bkz. MORGAN, s. 290. Ayrıca bğl. krz. yuk 83 ve 84. dn.

[88] Bu başlık altında açıklanmaya çalışılan kriterler ile Türk Doktrini’nde topluluk statüsünün tayininde kullanılan kontrol ve tek elden yönetim ilkelerinin karşılaştırması için aşağıda bğl. krz. V, C, 1, a, 226. dn.

[89] Bkz. DEARBORN, s. 246.

[90] Bkz. DEARBORN, s. 225 – 246.

[91] Bkz. RAMSAY / NOAKES, s. 15.

[92] Bkz. WRIGHT, s. 17; SØRENSEN, s. 103.

[93] Daha fazla bilgi ve eleştiriler için bkz. DEARBORN, s. 215 vd–223 vd – 246; WRIGHT, s. 17.

[94] Bkz. DEARBORN, s. 234–246.

Öncelikle kontrol kavramının kendisinin ne anlama geldiği konusunda yeterli açıklık olmadığı eleştirisi yapılmaktadır^[95]. Bu kriterin esnek olmayan, şekilci bir kriter olması nedeniyle adalet ve hakkaniyetin sıradan standartlarını daha ancak yüzeysel olarak karşıladığı da getirilen başka bir eleştiridir. Keza bu kriter kapsamında hâkim şirket, sahip olduğu kontrol yetkisi nedeniyle bağlı şirketin bir takım davranışları için sorumlu tutulur. Ancak bu ahlaki bakış açısı, şirketlerin fiiliyatta nasıl hareket ettiği gerçeği ile örtüşmez. Çünkü şirketler insanların yaptığı gibi ahlaka uygun bir şekilde hareket etmezler. Kısacası şirketler sadece ekonomik aktörlerdir. Gerçi şirketleri de insanlar yönetir ve bunların da bir takım özen yükümlülükleri (*fudiciary duties*) vardır. Ancak öte yandan aynı kişilerin, ortakların kazancını maksimize etme yükümlülükleri de vardır. Bu ikisi çatıştığında kendi vicdanları yerine, ortakların kazancını maksimize etmeyi tercih etmeleri daha yüksektir. Bu bağlamda, kapalı (veya aile) şirketleri ve onların gerçek kişi ortakları söz konusu olduğunda, şirkete kusur atfetmek normatif bir temele oturabilir. Ancak ortak, bir başka şirket olduğunda bu mantık başarısızlığa uğrar^[96].

Bu hususta yapılan bir başka eleştiri de hâkim şirketlerin bu kritere göre temellendirilmiş sorumluluktan kurtulmak için merkezden yönetimi bırakarak, bağlı şirketi faaliyetlerinde bağımsızlaştırma yoluna gidecekleridir. Gerçi bu durumda tüzel kişilik perdesinin kaldırılması açısından, şirketin hileli olarak bu yola tevessül ettiği iddia edilebilir. Fakat yönetimin merkezi olmaktan çıkarılmasının uygun ve doğru bir karar olmadığına ispatı da güç olacaktır. Yine yönetimin dağıtılması ile hâkim şirketin, bağlı şirket üzerindeki gözetim faaliyetleri de azalacağından, haksız fiil işleme olasılığı da yükselecektir^[97].

Son olarak, bu kriterin tek işletme sorumluluğu teorisi altında şirketlere yüklenmek istenen sorumluluğun koşullarını, tüzel kişilik perdesinin kaldırılması teorisinin geleneksel alt teorilerine fazlaca yaklaştırdığı da ileri sürülmektedir. Keza bu teorilerde de kontrol sorumluluğunun doğması için aranan unsurlardan birisidir^[98]. Oysa işletme sorumluluğu prensipleri, temelini yasal kurgudan ziyade ekonomik gerçekliklerden alır ve sorumluluk; kâr ve menfaatin akışı ve birleştirilmiş tek bir ticari amaç üstüne yoğunlaşarak yüklenir^[99].

[95] Bkz. DEARBORN, s. 247.

[96] Bkz. DEARBORN, s. 249, 250.

[97] Bkz. DEARBORN, s. 249, 250; WRIGHT, s. 17.

[98] Bğl. krz. yuk. III, B, 4.

[99] Bkz. DEARBORN, s. 248, 249.

b. Ekonomik veya Gerçek İşletme Sorumluluğu Kriteri (*Economic / True Enterprise Liability*)

Tarihsel olarak daha eski ve aynı zamanda daha yaygın olarak kullanılan kontrol kriterine^[100] karşılık, son zamanlarda şirketler topluluğunun aslında tek bir işletme olduğu tespit edilirken, topluluktaki şirketlerin birleştirilmiş tek bir ekonomik amacı (*unified economic purpose*) olduğunu gösteren bulgulara dayanılmasını savunan ikinci bir görüş ortaya çıkmıştır^[101].

Buna göre, yapılacak analizde sorumluluğun doğup doğmadığına karar vermek için; toplulukta yer alan şirketlerin bireysel menfaatlerinden ziyade, ortak bir ekonomik amacının olup olmadığına, bir bütün olarak topluluğun kazancını maksimize etme hedefi altında entegre olmuş bir işletmenin parçası olarak karşılıklı operasyonların gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğine bakılarak, topluluğun ekonomik yapısı tetkik edilmelidir^[102]. Bu tetkik yapılırken -her somut durumun kendine has özelliklerinin dikkate alınması şartı ve sınırlı olarak sayılmasının mümkün olmadığı belirtilerek- varlığı aranacak hususlara dair, doktrinde getirilen önerilerden bazıları ise şöyledir:

Bağlı şirketin, hâkim şirketin ekonomik hedeflerini daha ileri götürmek için kurulmuş veya devralınmış olup olmadığı, topluluğun kamuoyunda ve ilgili piyasada tek bir şirket olarak algılanıyor olup olmadığı; bir başka deyişle şirketler topluluğunun kendisini kamuya örneğin ortak logo, politikalar veya rehber ilkeler vb yolla tek bir işletme olarak sunup sunmadığı^[103], şirketlerin yasayla tanınmış farklı tüzel kişilikleri yok sayıldığında fonksiyonel olarak aynı ticaretin parçaları olarak görülüp görülemeyeceği, bağlı şirket kullanılmasında şirket faaliyetlerinden doğacak riskin dışsallaştırılması amacının rol oynayıp oynamadığı^[104]. Ayrıca bu şartlardan birinin varlığının tek bir işletmenin var olduğunu kabule yetmeyeceği, daha ziyade birden fazla hususun ortada tek

[100] Bkz. DEARBORN, s. 247.

[101] Bkz. DEARBORN, s. 246.

[102] Bkz. DEARBORN, s. 252; ARONOFSKY, s. 42.

Bu bakımdan tek işletme kavramının, joint venture veya adi ortaklığa işaret etmediği de belirtilmelidir, bkz. MONTANO, s. 1174; CLAUSEN, s. 53.

[103] “Şirketler kendilerini markalar veya franchising vb yollarla kamuoyu önünde sanki tek bir işletme olarak gösterecek işlem / eylemlerde bulunuyorsa, tek bir ekonomik ünite olarak görülmeleri de kaçınılmaz olacaktır”, bkz. WRIGHT, s. 18.

[104] Bkz. ARONOFSKY, s. 42; WRIGHT, s. 18; DEARBORN, s. 252, 253.

bir işletme olduğunu gösterip göstermediğine bakılması gerektiği de ifade edilmelidir^[105].

Bu kriteri kullanan ülkelerin başında Hindistan'ın geldiği söylenebilir. Tabii bunun temel nedeni Hindistan'ın binlerce ölüm, yüz binlerce yaralanmaya neden olan Bhopal Felaketi'ni yaşamış olmasıdır. Hindistan örneği bizim gibi gelişmekte olan bir ülke olması nedeniyle de önemlidir^[106].

Bu konuda verilebilecek diğer bir örnek de Amerika Birleşik Devletleri'nde, başta Louisiana olmak üzere bazı eyaletlerde mahkemeler tarafından geliştirilen 'tek ticari işletme teorisi'dir (*the single business enterprise doctrine*). Tüzel kişilik perdesinin kaldırılmasında geleneksel olarak kullanılan alt teorilere alternatif olarak başvuru bu teoride, tek bir işletmenin varlığı için topluluktaki şirketlerin ortak bir ticari amaç için entegre olup olmadıklarına bakılmakta, bunun tespiti için de iç organizasyon tetkik edilmektedir^[107]. Yine Amerika Birleşik Devletleri'nde baskın olan kontrol kriterine rağmen, rekabet ve vergi hukuku uyumsuzlukları söz konusu olduğunda mahkemeler, kontrol kriteri yerine, topluluğun bir araya gelmiş tek bir ticari organizasyon yapısına sahip olup olmadığına bakarak karar vermektedirler^[108].

Ayrıca Birleşmiş Milletler'in İnsan Hakları Açısından Çok Uluslu Şirketler ile Diğer Ticari İşletmelerin Sorumluluklarına İlişkin Kuralları (*Norms of the Responsibilities of Transnational Corporations and Other Business Enterprises With*

---

[105] Bkz. DEARBORN, s. 252.

[106] Bkz. DEARBORN, s. 227 vd.

[107] Bkz. DEARBORN, s. 244, 245. Bgl. krz. aşa. IV, İ, 2.

[108] Bkz. DEARBORN, s. 234 – 246; GROSSWALD CURRAN, s. 425.

Regard to Human Rights)^[109], bu kriterin kullanıldığı bir başka örnek olarak gösterilmektedir^[110].

Son olarak bu kriterin, kontrol kriterine göre daha belirsiz bir kriter gibi görünse de, şirket topluluklarının arz ettiği ticari gerçekliğe daha uygun olduğu^[111] ve kontrol kriterinin aksine, topluluktaki merkezi yönetimin dağıtılmasına neden olmayacağı, böylece bağlı şirketin haksız fiilinden sorumlu olacağını bilen hâkim şirketin, haksız fiillerin gerçekleşmemesi için gerekli tedbirleri alıp, yatırımları yapacağı da savunulmaktadır^[112].

F. Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılmasında Kullanılan Geleneksel Alt Teorilerle Karşılaştırılması

Öncelikle, ayrı tüzel kişiliğin yok sayılması ve birisinin borcundan, diğer şirketin sorumlu tutulması bakımından tüm teorilerin aynı sonuca yöneldikleri söylenmelidir^[113]. Keza bu sonuç tüm bu teorilerin ortak hedefidir.

[109] Bu kurallar 2003 yılında Birleşmiş Milletler'in İnsan Haklarını Koruma ve Destekleme Alt Komisyonu tarafından onaylanmasına rağmen, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu tarafından yasal bir dayanağı olmadığı gerekçesi ile onaylanmamıştır, bkz. "United Nations Sub-Commission Norms on Business & Human Rights: Explanatory Materials", <https://www.business-humanrights.org/en/united-nations-sub-commission-norms-on-business-human-rights-explanatory-materials> (Erişim Tarihi: 20.05.2018).

Bu kurallarda çok uluslu şirket; ister bireysel olarak ister toplu olarak kurulmuş veya devralınmış olsun, ister tabii oldukları ülkede ister faaliyet gösterdikleri ülkede olsun ve yasal formları ne olursa olsun, birden fazla ülkede faaliyet gösteren ekonomik kişilik (*economic entity*) veya iki veya daha fazla ülkede faaliyet gösteren ekonomik kişiler kümesi, olarak tanımlanmıştır (I Definitions (20). Görüleceği üzere tanımda şirketlerin ayrı tüzel kişilikleri, birinin diğerindeki pay miktarı veya kontrolü göz ardı edilmiştir, bkz. DEARBORN, s. 229 vd.

[110] Bkz. DEARBORN, s. 246.

[111] Bkz. WRIGHT, s. 17.

[112] Bkz. WRIGHT, s. 17.

[113] "Tüzel kişilik perdesinin kaldırılması teorisi olarak şirketin ikinci kişiliği teorisi (*the alter ego*) ile tek ticari işletme teorisi aynı değildir. Bunlar amaçları bakımından benzer olsalar da ayrı ve farklı bakkaniet teorileridir." bkz. "North American Van Lines Inc v. Emmons", Court of Appeals of Texas, Beaumont (No. 09-00-073 CV. (2001)), <https://caselaw.findlaw.com/tx-court-of-appeals/1126996.html> (Erişim Tarihi: 12.06.2018).

Ayrıca bkz. BACON, Kyle M., "The Single Business Enterprise Theory of Louisiana's First Circuit: An Erroneous Application of Traditional Veil Piercing", Louisiana Law Review, Vol. 63-1, 2002, ss. 75 – 110, s. 86.

Bu bakımdan bazı kaynaklarda, işletme sorumluluğu teorisi, tüzel kişilik perdesinin kaldırılması yöntemlerinden birisi olarak tanımlanmaktadır, bkz. MONTANO, s. 1189 vd, dn. 123. Ayrıca bkz. MATHESON, 2004, s. 422.

Bu ortak hedefin dışında, tek işletme sorumluluğu teorisi ile diğer teoriler arasındaki temel fark; tek işletme sorumluluğu teorisinin, şirket topluluklarına özgü olarak geliştirilen bir teori olmasıdır. Buna bağlı olarak ortaya çıkan bir diğer fark da tek işletme sorumluluğu teorisinin, tek bir işletme kavramı altında topluluğun bütünsel olarak sorumlu tutulmasına izin verdiği için, yatay bir sorumluluk hali (*horizontal form of liability / lateral veil piercing*) olarak ortaya çıkmasıdır^[114]. Yani bu teori alacaklıya, fail (veya karşı âkit) şirket veya topluluktaki başka bir şirketin nihai ortaklarına ulaşma olanağı vermez. Sadece topluluktaki diğer bir şirketin sorumlu olmasını sağlayabilir^[115]. Oysa tüzel kişilik perdesinin kaldırılmasında kullanılan geleneksel alt teoriler, sorumluluğun dikey olarak doğmasını sağlayacak şekilde kurgulanmıştır. Bu nedenle şirketlerin dikey olarak nihai ortaklarının sorumlu tutulması söz konusu olur (*vertical form of liability / vertical – traditional veil piercing*)^[116]. Gerçi hâkim şirketin, kontrolü oyla sağladığı durumlarda, hâkim şirket aynı zamanda bağlı şirketin ortağıdır. Ancak tek işletme sorumluluğu teorisi uygulandığında, hâkim şirketin sorumluluğu şirketin ortak sıfatına değil, tek bir işletmenin parçası olmasına dayanır^[117].

[114] Bkz. HILLMAN, Robert W. / LOEWENSTEIN, Mark J. (Editors), Research Handbook on Partnership, LLC's and Alternative Forms of Business Organizations, Edward Elgar Publishing Limited, Great Britain 2015, s. 110.

[115] Bkz. MONTANO, s. 1167, dn. 10

[116] Bkz. MATHESON, 2004, s. 419, 420; BACON, s. 78, dn. 23; MONTANO, s. 1175, dn. 39.

Tüzel kişilik perdesinin kaldırılması teorisinin bu özelliği nedeniyle ancak az ortaklı halka kapalı şirketlerde kullanılabilen bir teori olduğu, çok ortaklı halka açık şirketlerde bu teorinin kullanılarak ortağın sorumluluğuna giden mahkeme kararının olmadığı da ifade edilmektedir, bkz. ALTING, s. 219.

Bunun nedeninin, şirket kontrolünü elinde tutan ortakların sınırlı sorumluluk ilkesinden daha az yararlanması gerektiğine ilişkin kabul olduğu söylenebilir. Bu kabulün arkasında yer alan gerekçelerin başında ise şirkette yönetim ve ortaklık ayrıldığı sınırlı sorumluluk ilkesinin sermaye birikimini kolaylaştıracağı kabulü vardır. Oysa halka kapalı şirketlerde ortak olanlarla yönetimi elinde tutanlar çoğunlukla aynıdır, bkz. MATHESON , John H. / OLSON, Brent A., “A Call for A Unified Business Organization Law”, The George Washington Law Review, Vol. 65–1, 1996, ss.1 – 48, s. 8, dn. 35; KOKAZ, s. 29.

Bu bağlamda, şirket ortakları arasında yönetim yetkisi olan aktif ortak ve bu yetkiye sahip olmayan pasif ortak ayrımı da yapılır. Pasif ortakların, kural olarak tüzel kişilik perdesinin kaldırılması yoluyla sorumluluklarına gidilmesine maruz kalmayacakları kabul edilmektedir. Hâkim şirketler genellikle hem sermaye payına, hem yönetim / kontrol yetkisine sahip oldukları için aktif ortak olarak kabul edilirler, bkz. ALTING, s. 228. Ayrıca bğl. krz. yuk. II.

[117] Bkz. MONTANO, s. 1167, dn. 11, s. 1175.

Tek işletme sorumluluğu teorisi ile geleneksel alt teoriler arasındaki bir diğer fark da sorumluluğun doğması için bakılan kriterlerde ortaya çıkar. Keza tek işletme sorumluluğu teorisinde, bir şirketin diğer şirketin işlem veya eylemlerinden sorumlu tutulabilmesi için en önemli kriter topluluğun fiiliyatta ortak bir ticari hedefe ulaşmaya çalışan ekonomik bir bütünlük arz edip etmediğidir ki tek işletme sorumluluğu teorisinde bu yönden bütüncül bir bakış açısının kullandığı söylenmelidir^[118]. Önemli olan nokta ekonomik bütünlük arz eden bir topluluğun varlığını tespit olduğu için de -bunu tetkik ederken bakılan hususlar diğer geleneksel alt teorilerle neredeyse aynı olsa da- şirketin sorumlu olduğu sonucuna daha sık ve kolayca ulaşılması sağlanmaktadır. Bu sayede tüzel kişilik perdesinin kaldırılması teorisinin istisnai tabiatı yerine, tek işletme sorumluluğu teorisıyla probleme kalıcı bir şekilde çözüm getirilmeye çalışılmaktadır^[119]. Oysa geleneksel alt teoriler, bireysel şirket formuna ve ayrı tüzel kişiliği olduğu hususuna fazlaca takılıp kaldıkları gibi, sorumluluğun doğup doğmadığında varlığı aranan kriterler açısından da daha sert ve şekilci bir usluba sahiptir^[120]. Aslında bu fark şu iki davada bariz olarak gözükür:

Bu davalardan ilki tek işletme sorumluluğunu uygulayan Louisiana Temyiz Mahkemesi'nde görülmüştür^[121]. *Southern Scrap* adlı şirketin işçisi olan *Grayson*, diğer şirketlere geçici işçi sağlama işiyle iştigal eden *CBC Temporary Staffing Services, Inc. (CBC)* adlı şirket aracılığıyla istihdam edilen bir başka işçinin kullandığı vinçten düşen parçayla yaralanır. Yaralanan işçinin tazminat istediği davalıların arasında, haksız fiili işleyen işçinin eylemlerinden sorumlu tuttuğu *CBC* şirketinin yanı sıra, aslında tek bir işletme oldukları gerekçesi ile bir başka şirket olan *R. B. Ammon & Associates, Inc. (R. B. Ammon)* da vardır. Temyiz Mahkemesi, bu iki şirketin -pay sahipleri farklı da olsa- aynı kişi tarafından yönetilmesi, her iki şirketin ortak ofis, bilgisayar kullanımının olması vb nedenlerle, tek bir işletme teşkil ettiğine ilişkin ilk derece mahkemesinin kararını onaylayarak, zarardan her iki şirketi birlikte sorumlu tutmuştur^[122].

Oysa aradaki benzerliğe rağmen geleneksel teorileri takip eden Ohio Eyaleti'nde görülen bir davada çok farklı bir sonuç çıkmıştır: İş yerinde yüksekte düşen işçi, kendi işvereni olan şirketin yanı sıra (*See-Ann, Inc.*), topluluktaki bir diğer

[118] Bkz. WRIGHT, s. 9.

[119] Bkz. WRIGHT, s. 9; DEARBORN, s. 252.

[120] Bu yönde bkz. DEARBORN, s. 208.

[121] Bkz. "Henry Cornelius Grayson, Jr. v. R. B. Ammon and Associates, Inc.", Court of Appeal of Louisiana First Circuit (No. 99 CA 2597 (2000)), <https://caselaw.findlaw.com/la-court-of-appeal/1099964.html> (Erişim Tarihi: 21.05.2018).

[122] Daha ayrıntılı bilgi için bğl krz. aşa. IV, İ, 2.

şirketi de (*Pro-Fab Inc.*) -*Seen-Ann* Şirketi'nin ikinci kişiliği (*alter ego*) olduğu gerekçesiyle- dava eder. Keza bir şirketin diğer şirkette pay sahipliği olmasa da, iki şirketin pay sahipleri aynıdır. Aynı adreste faaliyet göstermektedirler. Benzer ticari faaliyetlerle uğraşmaktadırlar ve ortak çalışanları vardır. Davacı işçinin asıl amacı kendi işvereni şirketin yeterli sigortası olmadığından, diğer şirketin genel sorumluluk sigortasından yararlanabilmektir. Ancak *Ohio* Eyaleti Yüksek Mahkemesi tüzel kişilik perdesinin kaldırılması için bir şirketin, diğer şirketi, varlığını veya iradesini ortadan kaldırarak şekilde kontrol ediyor olması, bu kontrolün hukuka aykırı bir eylem için kullanılmış olması ve davacının zararının bu kontrol ve hukuka aykırı eylemden kaynaklanmış olması olarak üç temel koşulun gerekli olduğunu, topluluktaki kardeş şirketlerin sırf ortak pay sahiplerinin olmasının, birinin diğerini kontrol etmesini sağlamayacağını belirterek, tüzel kişilik perdesinin kaldırılması teorisinin kardeş şirkete ulaşmak için kullanılamayacağına karar vermiştir^[123].

Ancak tek işletme sorumluluğu teorisi ile geleneksel alt teoriler arasında, sorumluluğun doğup doğmadığı tetkik edilirken bakılan hususlar açısından ortaya çıkan asıl fark; geleneksel alt teorilerde şirket formunun hukuk / yasa dışı kullanımı üzerine yoğunlaşılırken, topluluğu oluşturan şirketler arasındaki ilişkilere bakan tek işletme sorumluluğu teorisinde şirket formunun hukuk / yasa dışı kullanımının önemini kaybetmesidir^[124]. Bu fark için ise şu örnek verilebilir:

Lufkin Moving and Storage Company'e ait olup, *North American Van Lines Inc*'e (*NAVL*) kiralanan ve *NAVL*'in bağlı şirketi olan *North American Van Lines of Texas (NaTex)* tarafından kargo faaliyetlerinde kullanılan bir kamyon trafik kazasına karışmıştır. Bu trafik kazasında felç kalan davacı, diğer iddialarının yanı sıra gerek şirketin ikinci kişiliği (*alter ego*) gerek tek ticari işletme teorisine (*the single business enterprise theory*) dayanarak şoförü, bu şirketleri ve kamyonu üreten *Ford* Şirketi'ni dava etmiştir. Yerel mahkemedeki yargılama jürinin kararı ile davacı lehine sonuçlanmış, davalılar temyize gitmiştir. *Texas* Temyiz Mahkemesi ise *NAVL*'in, *NaTex* üzerindeki kontrolünün hâkim – bağlı şirket ilişkisinin doğal bir unsuru olduğuna vurgu yaparak somut durumda var olan şartların, şirketin ikinci kişiliği teorisinin (*alter ego*) uygulanabilmesi için yeterli olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Ancak Temyiz Mahkemesi bu defa tek ticari işletme teorisi

[123] Bkz. “*Minno v. Pro-Fab, Inc.*”, Supreme Court of Ohio (No. 2008-0170 (2009)), <https://ohio.lexroll.com/minno-v-pro-fab-inc-121-ohio-st-3d-464-2009/> (Erişim Tarihi: 20.05.2018).

[124] Bkz. WRIGHT, s. 9; DEARBORN, s. 252.

Hatta yazara göre tüzel kişilik perdesinin kaldırılması teorisinin geleneksel uygulamalarında perdenin ancak aldatmanın önlenmesi, adaletsizlik yahut düzenlemelerin dolanılmasını önlemek gibi amaçlarla yapılması anlamını yitirmeye başlamıştır, bkz. ARONOFSKY, s. 86.

altında, tüzel kişiliğin hile amaçlı kullanılıyor olmasının ispatının aranmadığına işaret ederek, bütün işçilerin ortak olması, birisi tarafından işe alınıp diğerinde hizmetini ifa eden işçinin yine işe alan şirket tarafından işten çıkarılabildiği, *NaTex*'in *NAVL*'in eyaletteki piyasasını genişletmek için kurulduğu, *NAVL*'in, *NaTex*'in tüm kârını ele geçirdiği, kazayı yapan şoförün *NAVL*'in üniformasını giydiği, *NAVL*'in, *NaTex* için kalite standartlarını oluşturmak, şoför ve acenteler için gerekli vasıfları belirlemek gibi önemli idari faaliyetleri yaptığı ve benzeri olgulara dayanarak iki şirketin tek bir işletme olduklarına hükmetmiştir^[125]. Bu olaydan da anlaşılacağı gibi, iki teorinin uygulanması için varlığı aranan şartlar arasında aldatma şartı açısından önemli bir farklılık vardır.

G. Tek İşletme Teorisinde Sorumluluğun Kapsamı

1. Akitten Doğan Sorumluluk – Haksız Fiil Sorumluluğu

Yabancı doktrinde bu teorinin sadece bağlı şirketlerin çok sayıda ölüm, bedeni zararın yahut büyük çevre felaketlerinin, insan hakları ihlallerinin söz konusu olduğu 'ağır' haksız fiiller işlendiğinde uygulanması gerektiğini savunan yazarlar olsa da^[126], Amerika Birleşik Devletleri'nin bazı eyaletlerinde mahkeme içtihatları ile geliştirilmiş ve aslında tek işletme sorumluluğu teorisinin bir versiyonu olan tek ticari işletme teorisi (*the single business enterprise theory*) hem akit hem haksız fiil sorumluluğunu kapsayacak şekilde uygulanmaktadır^[127].

2. Toplulukta Sorumlu Tutulacak Şirketler Bakımından

Tek işletme sorumluluğu teorisi tek bir işletme olarak topluluktaki tüm şirketlerin (hâkim olsun olmasın) alacaklıya karşı sorumlu tutulabilmesini hedefleyen

[125] Bkz. "North American Van Lines Inc v. Emmons", Court of Appeals of Texas, Beaumont (No. 09-00-073 CV. (2001)), <https://caselaw.findlaw.com/tx-court-of-appeals/1126996.html> (Erişim Tarihi: 12.06.2018).

Ayrıca bkz. MONTANO, s. 1184.

[126] Bkz. DEARBORN, s. 204, 205 – 207 – 211–255.

Tabi bu durum eleştiriye de uğramaktadır. Ağır haksız fiillerin nasıl tespit edileceğinin belirsiz olduğu itirazı bir tarafa, bu tür bir sorumluluk hali kabul edildikten sonra hâkim şirketin haksız fiillerinden mağdur olanlarla -ki bunların her türlü zararı tazmin edilecektir- sorumluluktan kaçmak için kurduğu bağlı şirketin haksız fiillerinden mağdur olanlar arasında hangi haklı gerekçeyle böyle bir farkın yaratılacağı da sorgulanmaktadır, bkz. WRIGHT, s. 15, 16.

[127] Bkz. BROWN, s. 1.

ve bunun için kullanılan bir teoridir.^[128] Bu bakımdan hâkim şirketlerin yanı sıra topluluktaki kardeş şirketlerin de sorumluluğu gündeme gelebilmektedir.^[129]

3. Müteselsil – Birlikte (Kısmi) Sorumluluk Açısından

Bu teorinin kapsamının ne olduğu ile ilgili akla gelebilecek sorulardan birisi de hâkim şirketin, bağlı şirketin eylemlerinden ne şekilde sorumlu olacağı olsa da, bu konuda doktrinde doğrudan görüş bildiren yazar azdır. Bunlardan *Dearborn*'a göre müteselsil sorumluluk, hâkim şirketi, haksız fiillerin gerçekleşmesini önlemesi açısından teşvik edecektir.^[130]

Ayrıca tek işletme sorumluluğu teorisinin Amerikan versiyonu olan tek ticari işletme teorisini uygulayan mahkemelerde de tek bir işletme oldukları kabul edilen şirketlerin müteselsilen sorumlu olduklarına karar verildiği görülmektedir.^[131] Aslında bu sonuç çok da şaşırtıcı değildir. Keza yukarıda da belirtildiği üzere tek işletme sorumluluğu teorisinde, toplulukta yer alan şirketler, her birisi ayrı tüzel kişiliğe sahip kurumlar olarak görülmez, daha ziyade topluluğun tamamı tek bir ünite (işletme) olarak görülür.^[132] Yani müteselsil sorumluluk, topluluğun bu şekilde 'tek' olarak görülmesinin doğal bir uzantısıdır.

H. Tek İşletme Teorisinde İspat Yükü

Buraya kadar yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, tek işletme sorumluluğu teorisi en çok haksız fiilden zarar gören alacaklıları korumak adına savunulan bir teoridir. Bu bakış açısına uygun olarak doktrinde, tek bir işletmenin olmadığını ispat yükünün davalı şirket veya şirketlerin üzerinde olması gerektiği savunulmaktadır: Davacı mağdur sadece şirketler topluluğunun bir faaliyeti neticesinde zarar gördüğünü, hâkim ve bağlı şirketin bir grubun üyesi olduklarını ispatı yeterli olmalıdır. Yoksa şirketler topluluğunun ekonomik yapısını ispat

[128] Bkz. MATHESON, 2004, s. 420; MONTANO, s. 1189; DEARBORN, s. 210.
Ayrıca bğl. krz. aşa. IV, İ, 2.

[129] Bkz. DEARBORN, s. 210, 211.

[130] Bkz. DEARBORN, s. 255.

[131] Bkz. PLEASANT, s. 2.

Örnek bir karar için bkz. "North American Van Lines Inc v. Emmons", Court of Appeals of Texas, Beaumont (No. 09-00-073 CV. (2001)), <https://caselaw.findlaw.com/tx-court-of-appeals/1126996.html> (Erişim Tarihi: 12.06.2018). Örneğin bu kararda mahkeme tek bir işletme olduklarını kabul ettiği davalı iki şirket için müteselsilen sorumlu olduklarına hükmetmiştir.

[132] Bkz. DEARBORN, s. 210.

yükümlülüğü yoktur^[133]. Davalı şirket ise ayrılık ve sınırlı sorumluluk ilkelerine sığınamamalıdır^[134]. Sorumluluktan kurtulmak istiyorsa ekonomik bir işletmenin parçası olmadığını şirket ispatlamalıdır^[135]. Buna neden ise hâkim şirketin topluluğun iç yapısı hakkındaki bilgilere, mağdurdan daha kolay ulaşabilecek olması ve hakkaniyet ilkesidir^[136].

Bununla birlikte işletme teorisinin bir versiyonu olan tek ticari işletme teorisini (the single business enterprise theory) uygulayan Louisiana Eyaleti Temyiz Mahkemesi önündeki bir davada, bu teorinin de tıpkı tüzel kişiliğin kaldırılması teorisinde olduğu gibi ayrı (tüzel) kişiliklerin yok sayılması amacına hizmet ettiğini, dolayısıyla her iki teorinin de aynı ispat yüküne tabi olması gerektiğini ifadeyle, ortada bir tek ticari işletmenin olduğunu ispat yükünün davacının üstünde olduğuna karar vermiştir^[137].

I. Tek İşletme Sorumluluğu Teorisi Aleyhine İleri Sürülen Bazı Argümanlar ve Bunların Karşı Argümanları

1. Ekonomiyi Olumsuz Olarak Etkilemesi

Tek işletme sorumluluğu teorisine karşı ileri sürülen eleştirilerden ilki; bu sorumluluk türünün kabulü halinde, şirket topluluklarının yatırımlarını sorumluluk risklerini düşürmek için sınırlayacakları, böylece yatırım ekonomisinin bundan olumsuz etkileneceğidir^[138].

Bu görüşe, bir takım örnekler üzerinden karşı çıkılır. Örneğin aslında tek işletme sorumluluğunun zayıf bir versiyonunun uygulandığı kabul edilen Almanya'nın halen dünyanın lider ekonomilerinden birisi olduğu savında bulunulmaktadır. Yine, tek işletme sorumluluğu teorisinde kurgulanan sorumluluğun çok ötesinde, sınırsız sorumluluğun uygulandığı durumlarda ekonominin

[133] Yazara göre hâkim şirket ortaya çıkan zararda, onun bağlı şirket üzerindeki kontrolünün etkisi olmadığını, bu eylemi bağlı şirketin kendi serbest iradesiyle gerçekleştirdiğini ispat etmelidir. İspat yükünün bu şekilde yer değiştirmesi, sınırlı sorumluluk ilkesi sayesinde, alacaklıya karşı şirket lehine yaratılan ayrıcalığı da sınırlandıracaktır, bkz. SØRENSEN, s. 115.

[134] Bkz. ARONOFSKY, s. 32.

[135] Bkz. DEARBORN, s. 253.

[136] Bkz. DEARBORN, s. 253.

[137] Bkz. "Henry Cornelius Grayson, Jr. v. R. B. Ammon and Associates, Inc.", Court of Appeal of Louisiana First Circuit (No. 99 CA 2597 (2000)), <https://caselaw.findlaw.com/la-court-of-appeal/1099964.html> (Erişim Tarihi: 21.05.2018).

[138] Bkz. WRIGHT, s. 19; DEARBORN, s. 256 vd; HERSZBERG, s. 7.

olumsuz etkilendiğini gösteren bulguların olmadığı savunulmaktadır. Buna örnek olarak ise *California Eyaleti*'nde 1849 ve 1931 yılları arasında şirketler için sınırsız sorumluluk ilkesinin uygulanması ve bu dönemde ekonominin yara aldığı gösteren bir bulgunun olmaması gösterilmektedir^[139]. Tek işletme sorumluluğu teorisinde kurgulanan sorumluluğun uygulanması halinde, bunun mutlaka ekonomiye zarar vereceği savını çürüten en kayda değer örneklerden birisi de Hindistan'dır^[140]. Bhopal Felaketi'ni yaşamak zorunda kalan ülkede yargı tarafından -ki üstelik gelişmekte olan ekonomilerden birisidir- tek işletme sorumluluğunun benimsenmiş olması, Hindistan'ın doğrudan yabancı yatırımların uğrak adresi olmasını değiştirmemiştir^[141]. Bu hususta verilen bir başka örnek de İngiltere'de şirketlere getirilen vergilerdir. Keza vergiler artırıldığında, ülkeyi terk eden şirketlere rağmen İngiltere ekonomisi bundan çok fazla etkilenmemiştir. Üstelik uygulanması belirli şartların varlığına bağlı olan tek işletme sorumluluğundan farklı olarak, vergi değişiklikleri istisnasız bütün şirketleri kapsar^[142].

2. Engellemenin İmkansızlığı (*Inevitability of Avoidance*)

Bu argümanın özü şirketlerin, kendilerini sorumlu tutacak herhangi yeni bir kurala karşı, bir şekilde bundan kaçmalarını sağlayacak yollar bulacağıdır. Karşılık olarak ise bu tür bir problemin tek işletme sorumluluğu teorisine özgü olmadığı, sorumluluk öngören tüm düzenlemeler karşısında, bu kuralları dolanmak isteyenlerin olacağı dile getirilmektedir. Ayrıca bu tür bir argüman yargının fonksiyonunu da göz ardı etmektedir^[143]. Kaldı ki tek işletme sorumluluğu teorisinin kabul edilmesi sayesinde, bunun tazminat ödemek zorunda kalacağını bilen şirketler için caydırıcı olmayacağını da kimse bilemez^[144]. Gerçekten de, bu tür bir düşünce faili, haksız fiilini işleme / borcunu ifa etmeme konusundaki inadı için ödüllendirmekten başka bir anlam ifade etmeyecektir.

[139] Bkz. DEARBORN, s. 257.

[140] Bkz. WRIGHT, s. 19.

[141] Bkz. WRIGHT, s. 19; DEARBORN, s. 257.

[142] Bkz. WRIGHT, s. 19.

[143] Bkz. WRIGHT, s. 20.

[144] Bkz. WRIGHT, s. 20.

3. Belirsizlik

İşletme sorumluluğu teorisine karşı ileri sürülen bir başka argüman da; tek bir ekonomik işletmenin varlığının tespitinde pek çok belirsizliğin olmasıdır^[145]. Buna karşılıysa aynı dezavantajın genel kabul görmüş olsa da, tüzel kişilik perdesinin kaldırılması için kullanılan geleneksel teoriler için de söylenebileceği^[146], ancak ekonomik realitelere dayanan tek işletme sorumluluğu teorisinin toplulukta yer alan şirketlerin sorumluluk doğmadan gerekli önlemleri alması hususunda daha iyi sonuç veren bir sorumluluk tarzını benimsediği için, üstün tutulması gerektiği savunulmaktadır^[147].

4. Sorumluluk Kriterleri İle İlgili Argümanlar ve Karşı Argümanları

Tek işletme sorumluluğu teorisine karşı, bir şirketler topluluğunun aslında tek bir işletme oluşturup oluşturmadığını tespit için kullanılan kriterlerin hemen her şirketler topluluğunda görülebilecek sıradan özellikler olduğu eleştirisi de yapılır^[148]. Ancak tek işletme sorumluluğu teorisinde kullanılan kriterlerin nerdeyse tamamı, tüzel kişilik perdesinin kaldırılması teorisinde kullanılan kriterlerle aynıdır^[149].

Bir diğer eleştiri de şirket tüzel kişiliğinin göz ardı edilmesi için, bu kriterlerin varlığının yeterli olması, bu kriterlerin ortaya çıkan zarara neden olmasının şart koşulmamış olmasıdır^[150]. Ancak bir çok defa ifade edildiği üzere, tek işletme sorumluluğu teorisinin temelinde ayrı tüzel kişilikleri olsa da, fiiliyatta ekonomik bir bütünlük arz eden şirketlere, tek bir işletme olarak muamele edilmesi düşüncesi yatar. Birden fazla şirketin tek bir işletme olduğu tespit edildikten sonra ayrı tüzel kişiliklerin aldatma amacıyla kullanılıyor olmasına gerek olmadığı gibi, haksız fiilin tek işletme nedeniyle işlenmiş olmasına da gerek yoktur. Keza yukarıda bahsedildiği üzere bu teorisinin dayandırıldığı temel rasyonalitelerden birisi de bağlı şirketin faaliyetlerinden doğrudan veya dolaylı olarak menfaat sağlayan diğer şirketin, bu faaliyetlerden doğan zarara da katlanması gerektiğini söyleyen nimet – külfet ilişkisidir.

[145] Bkz. MONTANO, s. 1184.

[146] Bkz. ALTING, s. 199.

[147] Bkz. DEARBORN, s. 259.

[148] Bkz. MONTANO, s. 1184.

[149] Bkz. MONTANO, s. 1190 vd; HILLMAN / LOEWENSTEIN, s. 110.

[150] Bkz. MONTANO, s. 1199.

Aynı olguların tüzel kişilik perdesinin kaldırılması teorisinin uygulanması için yeterli olmazken, tek işletme sorumluluğu teorisi için yeterli olması da eleştirilen hususlardan birisidir^[151]. Oysa tek işletme sorumluluğu teorisi tam da bu nedenle; tüzel kişilik perdesinin kaldırılmasında kullanılan geleneksel teorilerin şirketler lehine işleyen katı uygulamalarının, alacaklılar aleyhine yarattığı adaletsizliği çözmek için ortaya atılmış, bu yönden daha esnek bir teoridir.

İ. Tek İşletme Teorisinin Yasa ve Yargıdaki Yansımalarına Genel Bir Bakış

1. Yasal Düzenlemelerdeki Yansımaları

Şirketlerin serbestçe bağlı şirket edinmelerinin ve kurmalarının önünün açılması ile birlikte, Anglo Sakson Hukuku'na tabi ülkelerde bir yandan mahkemeler hâkim şirket ile bağlı şirketin ve hatta topluluktaki kardeş şirketlerin ayrı tüzel kişiliklerinin görmezden gelinebileceği ihtimalini kabul eden içtihatlar geliştirirken, yasa koyucular da rekabet hukuku, bankacılık, menkul değerler, iş hukuku, dış ticaret gibi alanlarda, tek işletme sorumluluğu teorisine ilişkin prensipleri kabul etmeye başlamıştır^[152]. Yabancı doktrinde tek işletme sorumluluğu teorisine ilişkin prensipleri yansıttığı iddia edilen düzenlemelerin tümüne ilişkin bir inceleme bu çalışmanın sınırlarını aşmakla birlikte, topluluktaki şirketlerin ayrı tüzel kişiliklerinin görmezden gelinip, ekonomik bazda tek bir işletme olarak kabul edildiği bu tür düzenlemelere verilebilecek bir kaç örnek şöyledir:

Amerika Birleşik Devletleri'nde İşçi Emeklilik Gelirlerini Koruma Kanunu'nda (*The Employee Retirement Income Security Act (ERISA)*) yer alan düzenlemeye göre topluluk şirketlerinde çalışan işçiler, tek bir işveren tarafından istihdam edilmiş olarak kabul edildiği gibi, hem hâkim şirket hem kardeş şirketler, pay sahipliği oranına göre belirlenen kontrol kriterine göre işçilerinin emeklilik fonlarını ödeyemeyen diğer şirketlerin bu borçlarından dolayı müteselsilen sorumlu tutulmaktadır^[153].

[151] Bkz. MONTANO, s. 1184.

[152] Bkz. BROWN, s. 1, 2; BAKER / KILLINGSWORTH, s. 277.

[153] Bkz. *United States Code / Title 26 / Subtitle A / Chapter 6 / Subchapter B / Part II §1563*, <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/26/1563> (Erişim Tarihi: 06.07.2018); *United States Code / General Provisions / Chapter 18 / Subchapter III / Subtitle D § 1362*, <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/29/1362> (Erişim Tarihi: 06.07.2018); *United States Code / Title 26 / Subtitle A / Chapter 1 / Subchapter D / Part I / Subpart B § 414*, <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/26/414> (Erişim Tarihi: 06.07.2018). Bu ve diğer düzenlemeler hakkında bkz. DEARBORN, s. 240 vd; ARONOFSKY, s. 78 vd; BAKER / KILLINGSWORTH, s. 277, 278. Ayrıca bkz. DROBLYEN, Eric, "Is Your Company Part of a Controlled Group? You Need to Know or Risk 401(k) Plan Disqualification", <https://www.employeebenefits.com>.

Tek işletme sorumluluğunu yansıtan yasal düzenlemelerin asıl örneğini ise Amerika Birleşik Devletleri'ndeki vergi düzenlemeleri oluşturur. Keza bu ülkede^[154] gerek federal gerek eyalet bazında şirketlerin vergi yükümlülüğü, bağlı şirketlerin geliri de dâhil edilerek belirlenmektedir^[155]. Pek çok eyaletin uyguladığı ve yargı tarafından da onaylanan bu vergilendirme sisteminde (*unitary business / formula apportionment method*) toplulukta yer alan farklı şirketlerin gelirleri ayrı tüzel kişilikleri göz ardı edilerek, sanki tek bir bütünmüş (*unitary*) gibi hesaplanır ve elde edilen bu toplam gelir sonradan bir orana göre bölüştürülerek, ilgili eyaletin vergi alacağı hesaplanır^[156]. Yani bu sistemde topluluk tek bir işletme gibi düşünülerek vergilendirilmektedir^[157]. Bu sistemin arkasındaki

com/blog/is-your-company-part-of-a-controlled-group-you-need-to-know-or-risk-401k-plan-disqualification (Erişim Tarihi: 06.07.2018).

[154] Ancak bu vergilendirme sistemi Avrupa Birliği'nin de gündeminde, bkz. "Common Consolidated Corporate Tax Base (CCCTB)", http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI%282017%29599395 (Erişim Tarihi: 09.10.2018).

Türkiye'de ise, vergi matrahının konsolidasyonu olarak anılan bu sistem yerine topluluk oluşturanlar dâhil, şirketler ayrı tüzel kişilikleri gereğince ayrı ayrı vergilendirilmektedir, bkz. DURMUŞ KARATAŞ, Neslihan, "Ticaret Kanunu Kapsamındaki Şirket Toplulukları ve Bunların Vergi Hukuku Karşısındaki Durumları", Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi, C. I-2, 2015, ss. 71 – 84, s. 79.

[155] Bkz. ARONOFSKY, s. 61; DEARBORN, s. 232, 233.

Örneğin Texas Eyaleti'nin Amerikan şirketlerinin vergi borcunu, onların tüm bağlı şirketlerinden elde ettikleri kazancı da dâhil ederek belirlemesine karşı açılan bir dava, Birleşik Devletler Üst Mahkemesi tarafından; "*bağlı şirketlerden gelen kazanç, fonksiyonel olarak entegre olmuş bir işletmeden elde edilen kârı yansıttığı sürece, bu kazançlar hâkim şirketin bu işletmede kazandığı geliri demektir. Prensipten dolayı, münasip bir paylaştırmada yatırımın şekline değil, altta yatan aktiviteye bakılması gerekir*" denilerek reddedilmiştir, bkz. "Mobil Oil Corp. v. Commissioner of Taxes", United States Supreme Court (445 U.S. 425 (1980)), <https://caselaw.findlaw.com/us-supreme-court/445/425.html> (Erişim Tarihi: 05.07.2018).

Benzer karar örnekleri için bkz. ARONOFSKY, s. 62 vd.

[156] Bu konuda bkz. "Glossary of Tax Terms / Unitary Tax System", <http://www.oecd.org/ctp/glossaryoftaxterms.htm> (Erişim Tarihi: 09.10.2018); PIERCE, Sarah B., "State Taxation – Unitary Business / Formula Apportionment Tax Accounting Method – Application of a Three Factor Formula to Apportion Income of Foreign – Parent Corporations for State Tax Reporting Purposes Does Not Violate the Commerce Clause or the Due Process Clause of the U.S. Constitution – Barclays Bank Int'l, Ltd. v. Franchise Tax Bd., 10 Cal. App. 4th 1742, 14 Cal. RPT. 2d 537 (Cal. Ct. App. 1992), Modified, Reh'g Denied, 11 Cal. App. 4th 1678A (Cal. Ct. App. 1992)", Georgia Journal of International & Comparative Law, Vol. 23, 1993, ss. 89–110, s. 90, dn. 2.

[157] Bu konuda bkz. DEARBORN, s. 232, 233.

mantık ise fiiliyatta bir bütün haline gelmiş bir işletmenin bölümleri arasındaki aynî olmayan değer akışlarından (*intangible flow of value*) ortaya çıkan geliri coğrafik olarak birbirinden ayırmaya çalışmanın gerçekçi olmadığı düşüncesine dayanmaktadır^[158].

Bu başlık altında anılması gerektiğini düşündüğümüz bir başka düzenleme de Avustralya Şirketler Kanunu'nda yer almaktadır. Nitekim bu düzenleme ile belli şartların varlığında (hâkim şirket veya yöneticilerinin, bağlı şirketin bu durumunu bilmeleri veya bilmelerinin gerekiyor olması), hâkim şirket, bağlı şirketinin ödeme güclüğü içindeyken yaptığı işlemlerden doğan borçlardan sorumlu tutulmuştur^[159].

2. Yargıdaki Yansıması: Tek Ticari İşletme Teorisi (*The Single Business Enterprise Theory*)

Tek İşletme sorumluluğu teorisi sırf doktrinde tartışılan bir teori değildir. Yasalarda yer bulduğu gibi, yargıda da yansımaları vardır. Bize göre en göze çarpanı Amerika Birleşik Devletleri'nde farklı eyaletlerde takip edilen tek ticari işletme teorisidir. Bu teori, iki veya daha fazla şirketin ayrı kurumlar olarak hareket etmeyip, kaynaklarını ortak bir ticari amacı gerçekleştirmek için entegre ettiklerinde, bu amacı gerçekleştirme çabaları sırasında ortaya çıkan borçlardan, topluluktaki diğer şirketleri sorumlu tutmak için mahkeme içtihatları ile oluşturulmuş bir teoridir (*common law doctrine*)^[160].

[158] Bkz. PIERCE, s. 90, dn. 2.

[159] Bkz. Corporations Act 2001 / Chapter 5 / Part 5.7B / Division 5- 588V, Section 588V, http://www8.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/legis/cth/consol_act/ca2001172/s588v.html (Erişim Tarihi: 20.07.2018).

Ayrıca bkz. RAMSAY / NOAKES, s. 18; BURROWS, Malcolm, "Holding Company Liability for Debts of Subsidiary", Dundas Lawyers, 2017, <https://www.dundaslawyers.com.au/holding-company-liability-for-debts-of-subsiary/> (Erişim Tarihi: 20.07.2018).

[160] Bkz. MONTANO, s. 1167.

Örnek bir mahkeme kararı için bkz. "Paramount Petroleum v. Taylor Rental Ctr.", Court of Appeals of Texas, (712 S.W.2d 534 (1986)), <https://www.courtlistener.com/opinion/2437267/paramount-petroleum-v-taylor-rental-ctr/> (Erişim Tarihi: 12.06.2018). (click to dismiss)

Teorinin ilk kez, bu husustaki kararlı uygulamasıyla öne çıkan *Louisiana Eyaleti*'nde^[161] 1991 tarihinde görülen bir dava kapsamında, Temyiz Mahkemesi tarafından ortaya atıldığı kabul edilmektedir^[162].

Teorinin ortaya çıkmasına neden olan dava^[163] iflas eden *Champion* Sigorta Şirketi'nin varlıklarının tasfiye edilmesi ile ilgilidir. Dava, tasfiye memurunun şirketin kayıtlarına tam erişim hakkı olmasına rağmen, şirketin bunu reddiyle başlayan süreç sonunda, tasfiye memuru tarafından *Campion* Şirketi'nin yanı sıra, tek bir işletme oluşturdukları gerekçesiyle toplulukta yer alan diğer dokuz şirketin daha varlıkları üzerinde kontrol ve hâkimiyet kurmak ve bunlardan sanki *Champion*'un varlığıymış gibi yararlanmak talebiyle açılmıştır. Bu şirketlerin hepsinin yönetimi ve paylarının çoğu veya tamamı, çoğu aynı aileye mensup yirmi kişiye aittir^[164].

Temyiz Mahkemesi, yargılamasında şirketlerin tek bir ticari işletme oluşturup oluşturmadığına karar vermek için on sekiz kriterden oluşan bir test kullanmıştır^[165]. Ayrıca Mahkemeye göre bu unsurlardan hiçbirisi tek başına belirleyici olmadığı gibi, hepsinin bulunması da gerekli değildir^[166]. Bu on sekiz kriter şöyledir:

Şirketin (gerçekte) kime ait olduğu; bir başka ifade ile şirket üstünde fiili kontrol yetkisini veren sermaye / paya kimin sahip olduğu, ortak yönetici ve çalışanların varlığı, ticari fonksiyonları benzer veya tamamlayıcı olan şirketlerin birleştirilmiş ortak bir idari kontrole tabi olması, bir şirketin yönetici veya çalışanlarının bu şirketin menfaati doğrultusunda bağımsız hareket edip etmediği, gruptaki bir şirketin, gruptaki başka bir şirket veya şirketler tarafından finanse ediliyor olması, yetersiz sermayenin (zayıf şirket) varlığı, bağlı şirket kuran şirketlerin olup olmadığı, gruptaki bir şirketin maaş vb masraflarının veya zararının başka bir şirket tarafından ödeniyor olması, gruptaki diğer şirketlerin

[161] Yazar, ayrıca *Texas, California, Arkansas, Indiana, Massachusetts, Mississippi, New Jersey, New York, North Carolina, Virginia* ve *Washington* gibi eyaletlerde de bu teorinin kabul edildiğini belirtmektedir, bkz. BROWN, s. 3; MONTANO, s. 1173.

[162] Bu teorinin Amerika Birleşik Devletleri yargısındaki temsilcisi *Louisiana Eyaleti* olduğu için bu başlık altında esas olarak bu eyaletin uygulamaları dile getirilmiştir.

[163] Bkz. "Green v. Champion Insurance Company", Court of Appeal of Louisiana First Circuit (577 So.2d 249 (1991)), <https://www.leagle.com/decision/1991826577so2d2491581> (Erişim Tarihi: 20.05.2018).

[164] Bkz. BACON, s. 83 vd.

[165] Bkz. BACON, s. 79 – 84, dn. 76.

[166] Bu durum teorinin diğer eyaletlerdeki uygulamaları için de geçerlidir, bkz. MONTANO, s. 1175; PLEASANT, s. 2.

sağladığından başka bir ticari faaliyeti olmayan şirketlerin varlığı, gruptaki bir başka şirketin mal varlığını sanki kendisininmiş gibi kullanan şirketlerin varlığı, şirket formalitelerinde bir takım uygunsuzlukların olması, ortak işçilerin varlığı, bir şirketin işçilerinin diğer şirket adına hizmet ifa ediyor olmaları, ortak ofislerin varlığı, merkezileşmiş bir muhasebenin varlığı, şirketler arasında belgelenmemiş fon transferlerinin yapılmış olması, şirketler arasındaki kâr ve zararların belirsiz dağılımı, (aslında fiiliyatta var olan) tek bir işletmenin ayrı şirketlere doğru aşırı dağılmış olması^[167].

Sonuçta Mahkeme yukarıda anılan kriterlere göre topluluk hakkında ulaşılan bulgulara^[168] dayanarak, topluluktaki her bir şirketin esasen tek bir işletmenin parçası olduğu sonucuna varmıştır. Böylece kardeş şirketler dâhil, topluluktaki her bir şirketin sorumlu tutulabilmesi için, sahip oldukları ayrı tüzel kişilikler yok sayılmıştır. Mahkeme'ye göre; *“bir şirketler topluluğu, kaynaklarını ortak bir ticari amacın gerçekleştirilmesi için birleştirdiği ve şirketler ayrı birer varlık*

[167] Yazar, Texas Eyaleti için bu kriterlerin yanı sıra, ortak ticari isimler, ortak tutulan defterler, ortak hissedarlar ve ortak telefon numarasına sahip olunması hususlarını da saymaktadır, bkz. MONTANO, s. 1175. Ayrıca bkz. BROWN, s. 2.

“Her iki şirketin bütün hisseleri aynı kişiye aittir. Her iki şirket aynı ofiste faaliyet göstermektedir. Her iki şirket aynı telefon numaralarını ve posta kutusunu kullanmaktadır... Her iki şirketin işçileri de her iki şirketi tek bir ortak isimle (Paramount) anmaktadır... Her iki şirketin muhasebesi de aynı memur tarafından tutulmaktadır... Deliller göstermektedir ki her iki şirket de deniz aracının restore edilmesi amacını paylaşmışlardır. Petroleum geminin tamir masraflarını ödemiş, ... diğer şirket (Steamship) tamircileri tutmuş, işçileri tamirati gerçekleştirmiştir. Petroleum ve Steamship Şirketleri tek bir ticari işletme olarak ortaya çıkmıştır, bu yüzden deliller tek bir ticari işletme teorisini destekler.”, bkz. “Paramount Petroleum v. Taylor Rental Ctr.”, Court of Appeals of Texas, (712 S.W.2d 534 (1986)), <https://www.courtlistener.com/opinion/2437267/paramount-petroleum-v-taylor-rental-ctr/> (Erişim Tarihi: 12.06.2018).

California Eyaleti Temyiz Mahkemesi'nin aradığı kriterler için bkz. PLEASANT, s. 1, 2.

[168] Bu bulguların başlıcaları şöyledir:

Bütün şirketleri kontrol eden ortakların aynı kişiler olması, farklı şirketlerin yönetici ve çalışanlarının değişen kapasitelerde aynı kişilerden oluşması, yöneticilerin bağımsız olarak ve belli bir şirketin menfaatlerini önceleyerek hareket etmiyor olması, bazı işlemlerin sırf topluluktaki bir başka şirketin yararına olduğu için yapılmış olması, yeterli başlangıç sermayesi olmadığı için muazzam miktarda şirketler arası bir borcun olması, topluluktaki şirketlerin esas olarak topluluğa dâhil şirketler arası borçlar yoluyla finanse edilmiş olması, her bir şirketin finansal sürdürülebilirliğinin topluluktaki diğer şirketlerden olan alacaklarını tahsil edebilme başarısına bağlı olması, toplulukta ortak işçilerin varlığı, şirketlerin topluluktaki diğer şirketlerin verdiği iş dışında ticari faaliyetinin olmaması, nakit paranın bir şirketten çıkarak kısa bir zaman içinde diğer şirketleri gezmesi, bu şirketlerin hesaplarında sermaye veya varlık kalemi oluşturduktan sonra başlangıçtaki şirkete dönüyor olması, olağan genel kurul toplantıları, yönetim kurulu toplantıları ve büyük işlemler için şirket yetkilendirmesi gibi hususlarda şirket formalitelerinin yerine getirilmemiş olması.

olarak hareket etmediği zaman, topluluktaki her bir şirket bu ticari amacın gerçekleştirilmesi için yapılan girişimler nedeniyle gerçekleşen borçlardan sorumlu tutulabilir”^[169].

Louisiana Temyiz Mahkemesi bu teorisini haksız fiil sorumluluğu bağlamında da kullanmaktadır^[170]:

Geçici işçi temini amacıyla kurulan *R. B. Ammon & Associates, Inc. (Ammon)*, başlangıçta hem büro hem saha işçilerini istihdam ederken, artan maliyetlerden kurtulmak için, büro işçileri ile saha işçilerini ayırmış ve saha işçilerinin teminini sağlayacak ikinci bir şirketin kurulmasının önü açılmıştır. Bu ikinci şirket (*CBC Temporary Staffing Services, Inc. (CBC)*), *Ammon* Şirketi'nin sahibinin ısrarları ile yeğeni tarafından kurulmuştur.

Dava, *Southern Scrap* adındaki bir şirkete, *CBC* tarafından gönderilen işçilerden birisinin, *Southern Scrap* şirketinin işçisi olan bir başka işçiyi yaralaması üzerine açılmıştır. Yaralanan işçi, *CBC* ve *Ammon* şirketlerinin tek bir ticari işletme olarak hareket ettiklerini dolayısıyla işçinin ihmalden birlikte sorumlu olduklarını iddia eder.

Tek ticari işletme teorisinin, tüzel kişiliğin kaldırılması teorisinden farklı olduğu da açık bir şekilde ifade edilen kararda, mahkeme yine on sekiz unsurlu testi kullanmış, *CBC* nin tüm payı yeğende olsa da, yeğenin eyalet dışına çıkması ile amcanın *CBC* şirketini de idare eden tek kişi haline gelmesi, her iki şirketin de *Temp Staffers* adı altında hareket etmesi, aynı ofisleri, bilgisayar sistemini, büro çalışanlarını ve aynı faturalama sistemlerini kullanmalarını gözeterek, her iki şirketin tek bir ticari işletme olarak hareket ettiklerine hükmetmiştir. Bu olayda da şirketin ayrı tüzel kişiliğinin kötüye kullanıldığını gösteren bir bulgu olmamasına rağmen bu sonuca varılmıştır^[171].

Verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere, bu teorinin göze çarpan özelliklerinden ilki haksız fiil kadar sözleşmeden doğan sorumluluk halleri için de

[169] Bkz. “Green v. Champion Insurance Company”, Court of Appeal of Louisiana First Circuit (577 So.2d 249 (1991)), <https://www.leagle.com/decision/1991826577so2d2491581> (Erişim Tarihi: 20.05.2018).
(click to dismiss)

[170] Bkz. “Henry Cornelius Grayson, Jr. v. R. B. Ammon and Associates, Inc.”, Court of Appeal of Louisiana First Circuit (No. 99 CA 2597 (2000)), <https://caselaw.findlaw.com/la-court-of-appeal/1099964.html> (Erişim Tarihi: 21.05.2018).

[171] Bkz. BACON, s. 89.

uygulanıyor olmasıdır^[172]. Ancak bu teorinin asıl farkı sorumluluğun doğumu için varlığı aranan kriterlerde ve bunların değerlendirilmesi usulünde ortaya çıkar. Nitekim mahkemeler kararlarında kontrol unsurundan bahsediyor olsa da^[173], teorinin temelini şirketler topluluğunun ‘ortak bir menfaat etrafında birleşmiş tek bir işletme hali arz ediyor olmaları’ üzerine oturtmakta ve bunun tespiti için kullandıkları testte yer alan on sekiz hususu bu bakış açısı ile değerlendirmektedir^[174]. Örneğin tüzel kişilik perdesinin kaldırılmasında kullanılan geleneksel teorilerin aksine, sorumluluğun doğması için iki şirketin tek bir şirket gibi görülebilir olması aranmaz^[175]. Keza Texas Temyiz Mahkemesi bir kararında şu ifadeleri kullanmıştır: “*Tüzel kişilik perdesinin kaldırılması (teorisi olarak) şirketin ikinci kişiliği teorisi (alter ego doctrine), hâkim şirket ile bağlı şirket arasında bağlı şirketin ayrı kişiliğini ortadan kaldıracak derecede bir birlikliliğin olduğu ve sadece bağlı şirketi sorumlu tutmanın adaletsizliğe yol açacağı zaman kullanılır. Oysa tek ticari işletme teorisi şirketler ortak bir ticari amacı gerçekleştirmek için kaynak ve faaliyetlerini birleştirdikleri zaman, (adi) ortaklığa ilişkin sorumluluk ilkelerine kıyasen uygulanan bir hakkaniyet teorisi*”^[176].

[172] Bkz. MONTANO, s. 1201; CAZENAVE, Dean P., “Single Business Enterprise Theory Continues to Gain Ground”, <https://www.louisianalawblog.com/business-and-corporate/single-business-enterprise-theory-continues-to-gain-ground/> (Erişim Tarihi: 20.05.2018). Teorinin sözleşmeden doğan borçlar için de uygulanacağına dair bir karar metni için bkz. “Sarpy vs. ESAD, Inc.”, Court of Appeal of Louisiana Fourth Circuit (2007-CA-0347 (2007)), <https://caselaw.findlaw.com/la-court-of-appeal/1272914.html> (Erişim Tarihi: 02.08.2018).

[173] Yazar Louisiana Eyaleti Temyiz Mahkemesi’nin bu teoriyi uygulamasında kontrol unsuruna asli bir konum verse de biz farklı düşünüyoruz. Bkz. BACON, s. 77–90. Keza karar metinleri okunduğunda, kontrol unsurundan bahsedilse de, on sekiz unsurlu testin de işaret ettiği gibi aslında bu şirketlerin kuş bakışıyla büyük resimde tek bir işletme oluşturup oluşturmadığına bakılmaktadır.

[174] “*Şirketler kesin olarak aynı ve tek bir menfaati temsil ettiklerinde, mahkeme ayrı şirket tüzel kişiliklerini yok saymakta özgürdür*”, bkz. “Green v. Champion Insurance Company”, Court of Appeal of Louisiana First Circuit (577 So.2d 249 (1991)), <https://www.leagle.com/decision/1991826577so2d2491581> (Erişim Tarihi: 20.05.2018).

Bir başka örnek karar için bkz. “Henry Cornelius Grayson, Jr. v. R. B. Ammon and Associates, Inc.”, Court of Appeal of Louisiana First Circuit (No. 99 CA 2597 (2000)), <https://caselaw.findlaw.com/la-court-of-appeal/1099964.html> (Erişim Tarihi: 21.05.2018).

[175] Bkz. “North American Van Lines Inc v. Emmons”, Court of Appeals of Texas Beaumont (No. 09-00-073 CV. (2001)), <https://caselaw.findlaw.com/tx-court-of-appeals/1126996.html> (Erişim Tarihi: 12.06.2018).

[176] Bkz. “North American Van Lines Inc v. Emmons”, Court of Appeals of Texas Beaumont (No. 09-00-073 CV. (2001)), <https://caselaw.findlaw.com/tx-court-of-appeals/1126996.html> (Erişim Tarihi: 12.06.2018).

Ancak bu teorinin, özellikle tüzel kişilik perdesinin kaldırılmasında kullanılan geleneksel teorilerle arasındaki asıl önemli fark şudur ki; geleneksel teorilerde perdenin kaldırılması, tüzel kişiliğin üçüncü kişilere karşı onları aldatmak için kullanılıyor olması, dolayısıyla tüzel kişilik perdesi kaldırılmamasının hakkaniyete (*inequity*) aykırı olması şartına bağlıdır. Oysa tek ticari işletme teorisinde ayrı tüzel kişilikleri yok saymak için böyle bir aldatma halinin varlığı aranmamaktadır^[177].

Tabi bu bakış açısı şirketler topluluğunun aslında tek bir işletme arz ettiği tespit edildiği zaman, hâkim şirketin her halde sorumluluğunun doğacağı anlamına geldiği gibi, toplulukta yer alan kardeş şirketlerin de tüzel kişiliğin yatay olarak kaldırılmasıyla sorumlu tutulmasına izin vermektedir^[178].

Son olarak, tek ticari işletme teorisinin Texas Eyaleti'ndeki gelişimi, üzerinde durulmasını hak eden bir öneme sahiptir kanaatindeyiz. Keza, gerek eyalet temyiz mahkemelerinin gerek eyalet hukukunu uygulayan federal mahkemelerin 1969 yılından^[179] bu yana tanıdığı tek ticari işletme teorisinin uygulanması yakın bir zamanda yine yargı tarafından reddedilmiştir^[180]. Tüzel kişiliğin kaldırılması

[177] “*Tek ticari işletme teorisini altında hak elde edebilmek için, aldatma halinin ispatına gerek yoktur; bunun yerine tek ticari işletme teorisi (adi) ortaklıktaki sorumluluk ilkelerine kıyasen hakkaniyet temeline dayanır. ... Teori, eylemlerinin doğurduğu sorumluluk açısından, hakkaniyet ilkelerinin iki teşekkülün tek olarak muamele görmesini destekleyip desteklemediğine bakar.*”, bkz. “North American Van Lines Inc v. Emmons”, Court of Appeals of Texas Beaumont (No. 09-00-073 CV. (2001)), <https://caselaw.findlaw.com/tx-court-of-appeals/1126996.html> (Erişim Tarihi: 12.06.2018).

Krş. PLEASANT, s. 1.

Tabi bu husus teorinin şiddetle eleştirildiği yönlerinden bir diğeri oluşturmaktadır. Yazara göre şirketlere sınırlı sorumluluk bahşedilmesinin arkasındaki asıl neden imalat, sanayi ve ticaretin gelişmesine izin vererek, ülke ekonomisinin gelişmesini sağlamaktır. Dolayısıyla ayrılık ve sınırlı sorumluluk ilkeleri ancak bu amaca hizmet etmedikleri zaman göz ardı edilmelidir. Nitekim tüzel kişilik perdesinin kaldırılması teorisine geleneksel olarak sadece ayrılık ve sınırlı sorumluluk ilkeleri kötü niyetle kullanıldığı zamanlarda başvurulmuştur, bkz. BACON, s. 81. Ayrıca genel olarak tek işletme sorumluluğu teorisi aleyhine ileri sürülen argümanlar için bğl. krz. yuk. IV, I.

[178] Bu konudaki eleştiriler için bkz. BACON, s. 78 vd. Kavramlar için bğl. krz. yuk. IV, F.

[179] Bkz. BARHAM, Misty Haberer, “The Death of the Single Enterprise Theory: What Now?”, San Antonio Lawyer, 2009, ss. 16 – 17, s. 16, <https://c.ymcdn.com/sites/www.sanantoniobar.org/resource/resmgr/imported/SingleEnterprise.pdf> (Erişim Tarihi: 20.06.2018); MONTANO, s. 1176.

[180] Dava konusu uyuşmazlık çocuk koruması olmayan bütün gazlı lambanın neden olduğu yangında, beş yaşında bir çocuğun ölmesi ile ortaya çıkmıştır. Lambalar Çin’de “Tianjin Sico Lighters Company, Limited” adında bir şirket tarafından üretilmekte, yine Çinli bir şirket

ile ilgili yasal düzenlemeye sahip olmasıyla^[181] göze çarpan Texas Eyaleti'nde Üst Mahkeme (*Supreme Court of Texas*), bu yasal düzenlemede^[182] şirket tüzel kişiliğinin kaldırılması için hilenin varlığının şart koşulduğu gerekçesiyle^[183] tek ticari işletme teorisinin yasanın amacına aykırı olduğu sonucuna varmış ve uygulamayı reddetmiştir. Ancak dikkat çeken başlıca iki nokta vardır: İlki, ilgili yasal değişikliğin 1997 yılında^[184] yapılmış olmasına rağmen, kararın 2009^[185]

olan "*Gladstrong Hong Kong*" tarafından ithal edilmektedir. Ürünün güvenlik parçasının dizaynı ve patenti *Gladstrong Hong Kong*'a ait olduğu gibi, üretimde de *Tianjin* Şirketi'ne talimat vermektedir. *Gladstrong Hong Kong* Amerika Birleşik Devletleri'nde yasal olarak zorunlu ürün kodunu alabilmek ve reklam amaçlı kendisini lambaların üreticisi olarak da tanıtmaktadır.

Bu lambaları Amerika Birleşik Devletleri'ne ihraç eden, reklamını yapan ve dağıtan şirket ise *Gladstrong Hong Kong*'un bağlı şirketi olan "*Gladstrong USA*"dır ki bu şirket aynı zamanda hâkim şirketi ile kârı da paylaşmaktadır. Her iki şirket aynı aileye aittir ve *Gladstrong Hong Kong*, *Gladstrong USA*'yı şube ofisi olarak sunmaktadır.

Bu ürünleri mağazasında satan "*SSP Partners*" adlı şirket ve *SSP Partners*'e satış yapan "*Metro Novelties, Inc*" adındaki şirket, *Gladstrong USA*'yı –Çinli hâkim şirket yerine- tek bir ticari işletmenin parçası olarak ve yasal tanımını içinde üretici olarak görülmesi gerektiği iddası ile dava etmiş ve rücuen tazminat istemişlerdir. İlk derece mahkemesi ortada tek bir işletmenin olduğunu kapalı olarak kabul etmiş, ancak işletmedeki diğer şirketin zarar veren olayın tarafı olmadıkça, tek bir ticari işletmenin parçası olduğu için sorumlu tutulamayacağına karar vermiştir. Temyiz merci yüksek mahkeme ise şirket formunun borçlardan kaçmak, yasaları dolanmak, tekelleşmek vb aldatıcı amaçlar için bir kalkan olarak kullanılmayacağı, bu tür bir kötüye kullanımın şirketin ayrı tüzel kişiliğini göz ardı etmek için gerekli bir şart olduğu, bunun aksi bir tutumun şirketler hukukunun bireylere şirket borçlarından dolayı sorumluluklarını sınırlamak için şirket kurmalarına izin veren temel kuralına aykırı olacağına karar vermiştir, bkz. "*SSP Partners and Metro Novelties, Inc. v. Gladstrong Investments (USA) Corporation*", Supreme Court of Texas (No. 05-0721 (2009), <https://caselaw.findlaw.com/tx-supreme-court/1225463.html> (Erişim Tarihi: 20.06.2018)).

Ayrıca bkz. BARHAM, s. 17; BROWN, Nancy J., Texas High Court Rejects Single Business Enterprise Theory, Legal Backgrounder, 2009, Vol. 24, No. 2, http://wlf.org/upload/1-16-09Brown_LegalBackgrounder.pdf (Erişim Tarihi: 21.06.2018).

[181] Yazar bu düzenleme ile mahkemelerin dizginlenmesinin ve tüzel kişilik perdesinin kaldırılırken kullanılacak zemini hareketsiz bırakmanın amaçlandığı eleştirisinde bulunmaktadır, bkz. BROWN, s. 2.

[182] Bkz. Texas Business Corporations Act / Article 2.21. Madde metni için bkz. MONTANO, s. 1172.

[183] Bkz. MONTANO, s. 1164, 1165.

[184] Bkz. MONTANO, s. 1171.

[185] Bkz. "*SSP Partners and Metro Novelties, Inc. v. Gladstrong Investments (USA) Corporation*", Supreme Court of Texas (No. 05-0721 (2009), <https://caselaw.findlaw.com/tx-supreme-court/1225463.html> (Erişim Tarihi: 20.06.2018)).

yılında verilmiş olması ve aradaki dönemde teorinin uygulanmasına devam edilmiş olmasıdır^[186]. İkinci nokta ise teorinin uygulanmasından vazgeçilen bu davada Çinli yabancı bir şirketin olmasıdır.

V. TÜRK HUKUKUNDAKİ DURUM

A. Genel Olarak Şirketler Topluluğu

Ülkemizde, şirketler topluluğu meselesi 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile yasal düzenlemeye kavuşturulmuştur. Kanun'da şirketler topluluğu için doğrudan bir tanım verilmese de, 195/4. maddede; hâkim şirkete doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunan şirketlerin, onunla birlikte şirketler topluluğunu oluşturacağı ifade edilmiştir. Hâkim – bağlı şirket ilişkisinin varlığı da yine aynı maddede anılan kriterlerle, hâkimiyet kistasına bağlanmıştır.

Hâkimiyetin varlığı ise bir ticaret, şirketinin, diğer bir ticaret şirketinin, doğrudan veya dolaylı olarak oy haklarının çoğunluğuna sahip olmasına; şirket sözleşmesi uyarınca yönetim organında karar alabilecek çoğunluğu oluşturan sayıda üyenin seçimini sağlayabilmek hakkını haiz olmasına ve kendi oy hakları yanında bir sözleşmeye dayanarak tek başına veya diğer pay sahipleri ya da ortaklarla birlikte oy haklarının çoğunluğunu oluşturabiliyor olmasına göre belirlenmektedir (m. 195/1 (a)). Ayrıca bir şirketin, diğerini bir hâkimiyet sözleşmesi gereğince veya başka bir yolla hâkimiyeti altında tuttuğu durumlarda da şirketler topluluğu oluşacaktır (m. 195/1 (b)). Kanun'da üçüncü olarak bir ticaret şirketinin, başka bir ticaret şirketinin paylarının çoğunluğuna veya onu yönetebilecek kararları alabilecek miktarda paylarına sahip olması hali de hâkimiyetin varlığına, aksi ispatlanabilir bir karine olarak düzenlenmiştir (m. 195/2).

Bilindiği üzere Türk doktrininde topluluk statüsünün tayini bakımından kontrol ve tek elden yönetim olarak başlıca iki ilkenin varlığından bahsedilmektedir.

Tek elden yönetim ilkesine göre şirketler topluluğunun varlığından bahsedebilmek için, hakimiyet yani kontrol olgusunun varlığı tek başına yeterli değildir.

[186] Bkz. BROWN, s. 2.

Örnek olarak bkz. “Hall v. Timmons, Court of Appeals of Texas (1987 S.W.2d 248 (1999)), <https://www.courtlistener.com/opinion/1533177/hall-v-timmons/> (Erişim Tarihi: 20.06.2018); “North American Van Lines Inc v. Emmons”, Court of Appeals of Texas Beaumont (No. 09-00-073 CV. (2001)), <https://caselaw.findlaw.com/tx-court-of-appeals/1126996.html> (Erişim Tarihi: 12.06.2018).

Aynı zamanda şirketlerin fiili olarak hakim şirketin tek elden yönetimi altında bulunmaları da gerekir^[187].

Anglo Amerikan anlayışının bir ürünü olduğu ifade edilen kontrol ilkesi ise bir şirketin, diğer şirketin aldığı kararları kendi menfaatleri doğrultusunda almasını sağlayacak hukuki araçlara yani kontrol unsurlarına sahip olmasını yeterli bulur. Bu unsurların fiiliyatta kullanılıyor olmasının bir önemi yoktur. Hakim şirketin kullanabileceği başlıca kontrol unsurlarıysa; toplam oyların çoğunluğuna sahip olmak, yönetim kurulu üyelerinin karar alabilecek çoğunluğuna sahip olmak veya kontrol altına alınacak şirketle bir hakimiyet sözleşmesi imzalamış olmaktır^[188].

Türk Ticaret Kanunu Gerekeşi'nde de değinilen bu sınıflandırmada Almanya, tek elden yönetim sisteminin kaynağı ve örneği olarak gösterilirken^[189], Türk Ticaret Kanunu'nda esas olarak kontrol sisteminin benimsendiği kabul edilmiştir^[190]. Keza 195. maddede, oy haklarının çoğunluğuna sahip olmak yahut yönetim organında karar alabilecek çoğunluk üyeyi seçme hakkını elde bulundurmamak gibi somut bazı kontrol öğeleri tek tek sayılırken, topluluğa ilişkin hükümlerin uygulanması için bu kontrol öğelerinin fiili olarak uygulanıyor olması ise aranmamıştır^[191].

Ancak 195. maddede tarifi verilerek kesinleştirilen bu hallerin dışında, başka bir yolla hâkimiyetin sağlanması halinde de şirketler topluluğunun vücut bulacağı belirtilmektedir. Bu nedenle Türk Ticaret Kanunu'nda esnetilmiş bir kontrol sisteminin olduğu iddia edilebilir^[192].

[187] Bkz. TEKİNALP, Ünal, "Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nın Şirketler Topluluğuna İlişkin Düzenlemesinde Kontrol İlkesi", Hüseyin Hatemiye Armağan, C. II, İstanbul 2009, ss. 1543 – 1556, s. 1544; Bkz. Bkz. OKUTAN NILSSON, Gül, Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'na Göre Şirketler Topluluğu Hukuku, XII Levha Yayıncılık, İstanbul, 2009, s.81 vd.

[188] Bkz. TEKİNALP, s. 1548.

[189] Bkz. TEKİNALP, s. 1543, 1544.

[190] Bkz. Türk Ticaret Kanunu Tasarısı, Şirketler Topluluğu 195 ila 209. Maddelerle İlgili Genel Açıklamalar, s. 70 vd, <http://www2.tbmm.gov.tr/d22/1/1-1138.pdf> (Erişim Tarihi: 12.08.2018).

[191] Bkz. TEKİNALP, s. 1551.

[192] Bkz. OKUTAN NILSSON, 2009, s.97.

B. Şirketler Topluluğunda Sorumluluk

1. Türk Ticaret Kanunu'nda

Şirketler topluluğu bağlamında doğabilecek sorumluluk halleri, esas olarak Türk Ticaret Kanunu'nun 202 ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemelere bakıldığında iki temel sorumluluk hali göze çarpar: Hâkim şirketin hâkimiyetin kötüye kullanılmasından doğan sorumluluğu ve hâkim şirketin güvenden doğan sorumluluğu:

Hâkim şirketin hâkimiyetini, bağlı şirketi kayba uğratabilecek şekilde kullanması yasaklanmıştır. Bu yasağın ihlal edilmemiş sayılması için, bağlı şirketin kaybının ilgili faaliyet yılı içinde fiilen denkleştirilmesi veya kaybın nasıl ve ne zaman denkleştirileceği belirtilerek en geç ilgili faaliyet yılı sonuna kadar, bağlı şirkete denk değerde bir istem hakkının tanınması gerekmektedir (m. 202/1 (a)). Bu yasağın ihlali halindeyse, bağlı şirketin pay sahiplerine ve alacaklılarına, hâkim şirketten ve kayba neden olan yönetim kurulu üyelerinden, zararın tazminini isteme hakkı tanınmıştır. Ancak maddede sadece şirketin zararından bahsedilmiş ve tazminatın da şirkete ödeneceği belirtilmiştir (m. 202/1 (b) (c)).

Hâkim şirketin hâkimiyetini genel kurulda alınan kararlar vasıtasıyla kötüye kullanması da yasaklanmıştır. Hakimiyetin uygulanması ile gerçekleştirilen birleşme, bölünme, tür değiştirme, fesih, menkul kıymet çıkarılması, önemli esas sözleşme değişiklikleri gibi işlemlerde bağlı şirketin yararının da gözütılması gerekir^[193]. Bağlı şirket açısından anlaşılabilir haklı bir nedeni olmayan bu tür genel kurul kararlarına ret oyu verip, bunu tutanağa geçirten yahut yetkilendirilmişse yönetim kurulu kararına yazılı olarak itiraz eden ortaklar, hakim şirketten (teşebbüsten), kendi zararlarının tazminini veya paylarının satın alınmasını mahkemeden isteyebileceklerdir (m. 202/2). Görüldüğü üzere istenecek zarar şirketin zararı değildir. Ancak bu olanak sadece bağlı şirketin ortaklarına verilmiştir.

Hakim şirketin, bağlı şirketin paylarının ve oy haklarının doğrudan veya dolaylı olarak yüzde yüzüne sahip olması yani tam hâkimiyet halinde (m. 203) ise farklı bir yol izlenmiştir. Buna göre, hakim şirket, tam hakim olduğu bağlı şirkete, kaybına neden olacak sonuçlar doğurabilecek nitelik taşısa bile, topluluğun belirlenmiş ve somut politikalarının gereği olarak, bağlı şirketin yönlendirilmesine ve yönetimine ilişkin talimat verebilir (m. 203). Ancak verdiği bu talimatlar nedeniyle bağlı şirkette oluşan kaybın ya o hesap yılı içinde fiilen denkleştirilmesi veya zamanı ve şekli belirtilerek kayba denk bir istem hakkının

[193] Türk Ticaret Kanunu'nun 202. maddesi bakımından hâklî neden kavramının değerlendirilmesi için bkz. OKUTAN NILSSON, 2009, s. 309 vd.

verilmesi gerekir. Aksi halde bu nedenle zarara uğrayan alacaklılar hâkim şirkete tazminat davası açabileceklerdir (m. 206). Görüldüğü gibi, maddede sadece bağlı şirketin alacaklılarına doğrudan hâkim şirkete dava açma olanağı sağlanmıştır (m. 206)^[194]. Ancak bu maddenin aslında bir sözleşme nedeniyle bağlı şirketten alacaklı olan kişiler düşünülerek düzenlendiği de anlaşılmaktadır.

Aslında 206. maddede; hâkim şirketin bağlı şirketin alacaklılarına doğrudan dava hakkı veren sorumluluğunu doğuracak durumlara ilişkin olarak, sözleşme ve haksız fiil ayrımı yapılmamıştır. Ancak bu maddedeki düzenlemeye göre; bağlı şirketin alacaklılarının bu dava hakkını kullanabilmeleri için, hakim şirket tarafından verilen talimat nedeniyle bağlı şirkette oluşan kayıp, denkleştirme veya istem hakkı tanınması yoluyla giderilmediği için zarara uğramış olmaları gerekir. Yani hakim şirkete doğrudan dava açılabilmesi için alacaklıların, bağlı şirkette hakim şirket tarafından verilen talimat nedeniyle bir kaybın oluştuğunu, bu nedenle alacağını tahsil edemediğini ispatlaması gerekecektir^[195].

Oysa bağlı şirketin, verilen talimatı uygularken^[196] işlediği haksız fiil nedeniyle alacaklı olan kişiler söz konusu olduğunda, bağlı şirketin bu tür bir kayıptan bahsedilemez. Keza bu durumda ortaya çıkan zarar, muhtemelen hem hakim hem bağlı şirket lehine, haksız fiil mağdurunun uğramış olduğu bir zarardır. Kaldı ki bu dava hakkının kullanılabilmesi için talimat nedeniyle oluşan kaybın ilgili hesap yılı içinde denkleştirilmemişse, zaman ve şekli belirtilerek bağlı şirkete kayba denk bir talep hakkının verilmemiş olması şartı getirilmiştir ki bu koşul dahi aslında maddede sözleşme nedeniyle alacaklı olanlar dikkate alınarak düzenleme yapıldığını göstermektedir. Dolayısıyla haksız fiil mağdurları, verilen talimatların neticesinde uğradıkları zararın tazmini için 206. maddeye dayanarak hakim şirkete doğrudan dava açamayacaktır.

Bununla birlikte maddede doğrudan dava hakkının kullanımını için, alacak hakkının kaynağı hususunda açık bir sınırlama getirilmemiştir. Bu nedenle bağlı şirketin haksız fiili nedeniyle alacaklı hale gelmiş kişilerin tazminat alacaklarını tahsili, bağlı şirketin verilen talimat nedeniyle kayba uğraması neticesi mümkün olmamışsa, bu alacaklıların da 206. maddeye dayanarak doğrudan hakim şirkete dava açabilecekleri kabul edilebilir.

[194] Bkz. OKUTAN NILSSON, 2009, s. 435.

[195] Bkz. OKUTAN NILSSON, 2009, s. 430, 431.

[196] Oysa, doğrudan hakim şirketin talimatı ile bağlı şirket tarafından işletilmeye başlanan ve hatta kârı doğrudan hakim şirkete aktarılan fabrikada, üretilen tarım ilacının meydana gelen patlama nedeniyle etrafa yayılması neticesi oluşacak zarar için, hakim şirkete haksız fiil temelinde başvurulup başvurulamayacağı da şüphelidir.

Bağlı şirketin alacaklılarının, zararları için doğrudan hâkim şirkete dava açabilecekleri bir başka hal de güvenden doğan sorumluluğudur. Nitekim hâkim şirket, topluluk itibarının, topluma veya tüketiciye güven veren düzeye ulaştığı hallerde, bu itibarın kullanılması ile oluşan güvenden de sorumlu tutulmuştur (m. 209). Gerekeceği de İsviçre Federal Mahkemesi'nin Wibrü / Swissair kararından esinlenerek kabul edildiği ifade edilen^[197] hakim şirketin güven sorumluluğuyla, şirketler topluluğuna özgü bir sorumluluk türünün yaratılmadığı, güven sorumluluğunun şirketler topluluğu ilişkisinin mevcut olduğu durumlarda uygulanmasından ibaret olduğu belirtilmektedir^[198].

Bu sorumluluğun doğması için öncelikle itibarlı bir topluluğun varlığı gerekmektedir. Böyle bir toplulukta hakim şirket, güven uyandıran davranış ve beyanlarıyla, bağlı şirketle sözleşme yapmış veya yapacak kişiler nezdinde korunmaya değer haklı beklentiler yaratıp, bu beklentileri kusurlu olarak karşılamadığı takdirde, güvenen tarafın uğradığı zararı tazmin etmek zorunda kalacaktır^[199].

2. Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması Yoluyla Doğacak Sorumluluk

Görüldüğü üzere Türk Ticaret Kanunu'nda yapılan düzenlemelerle, daha çok hâkim şirket tarafından zarara uğratılan bağlı şirket bağlamında, hâkim şirketin kârını maksimize etmek isteyen ortakları ile bağlı şirketin pasif veya azınlıkta kalan ortakları arasında bir denge kurulmaya çalışılmıştır^[200]. Gerçi Kanun'da bağlı şirketin alacaklılarına da doğrudan hâkim şirketten tazminat talep etme olanağı getirilmiştir (m. 206/1). Ancak bu olanak ya tam hakimiyet şartına veya hakim şirket ile kurulmuş güven ilişkisinin varlığına bağlanarak oldukça sınırlı tutulmuştur. Dahası, bağlı şirketin alacaklıları için 206/1. madde ile getirilen doğrudan dava hakkı, yukarıda açıklandığı üzere şirketten sözleşme

[197] Bkz. Türk Ticaret Kanunu Tasarısı, Şirketler Topluluğu 195 ila 209. Maddelerle İlgili Genel Açıklamalar, s. 80, <http://www2.tbmm.gov.tr/d22/1/1-1138.pdf> (Erişim Tarihi: 12.08.2018)).

[198] Bkz. YILMAZ, Asuman, Türk, İsviçre ve Alman Hukuklarında Şirketler Topluluğuna Güvenden Doğan Sorumluluk, X11 Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 183, 184 – 297.

[199] Bkz. YILMAZ, S. 298, 299; OKUTAN NILSSON, Gül, Şirketler Topluluğunda Güvenden Doğan Sorumluluk, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2013, S. 2, ss. 35 – 54, s. 53

[200] Bu yönde bkz. SUSUZ, Kağan, “Şirketler Topluluğuna İlişkin Hükümlerin Uygulama Alanı Bakımından Teşebbüs Kavramı”, 6102 sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu'nu Beklerken 10-11-12 Mayıs 2012, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi Özel Sayı, C. 18 – 2, 2012, ss. 269 – 279, s. 272. Ayrıca krş. WRIGHT, s. 11.

nedeniyle alacaklı olan kişiler düşünülerek düzenlendiğinden, şirketten haksız fiil nedeniyle alacaklı olan kişilerce istisnai olarak kullanılabilir.

Öte yandan, Türk Ticaret Kanunu'nda sadece hakim şirketin sorumluluğuna yer verilmiştir. Bu nedenle topluluktaki bir bağlı şirketin haklı bir neden olmadan kardeş şirket lehine gerçekleştirdiği işlem veya fiiller nedeniyle, bağlı şirkette oluşacak zarar için bu hükümlere başvurulamayacaktır.

Ayrıca, Türk Ticaret Kanunu'nda şirket alacaklıları için getirilen bu olanaklar, eğer bir şirketler topluluğu olduğu kabul edilebilirse uygulanabilir. Örneğin yukarıda değinildiği üzere Türk Ticaret Kanunu'nda şirketler topluluğu kavramı hâkimiyet olgusuna bağlanmıştır. Bu nedenle aralarında hâkimiyet ilişkisi olmayan eş düzeydeki şirketlerin oluşturdukları yapılarıdaki alacaklılar da bu yasal olanaklardan yararlanamayacaklardır^[201]. Oysa bu tür yapılarda da şirketlerin birbirinin eylem ve işlemlerinden sorumlu tutulması ihtiyacını doğuracak problemlerin ortaya çıkması kuvvetle muhtemeldir.

Kısacası, Türk Ticaret Kanunu'nda şirketler topluluğu bağlamında şirket alacaklıları için getirilen olanaklar oldukça kısıtlıdır. Dolayısıyla tüm bu hallerde yargı kaynaklı bir teori olarak, tüzel kişilik perdesinin kaldırılması teorisi akla gelen ilk çare olacaktır^[202].

Tüzel kişilik perdesinin kaldırılması teorisi, doktrinde öteden beri tartışılan ve Türk Mahkemeleri tarafından nispeten uzun zamandır uygulanan bir teoridir.

Tüzel kişilik perdesinin kaldırılması teorisine ilişkin literatürün kapsamlı bir yorumu, çalışmamızın hem konusunu hem kapsamını aşar. Bununla birlikte konumuzla sıkı bir bağlantısı olan bu teorinin Türk Doktrini'nde ele alınışında öne çıkan hususlar şöyledir:

Öncelikle Türk Doktrini'nde tüzel kişilik perdesinin kaldırılması kavramı, çoğunlukla şirket ve onu oluşturan nihai ortakları bağlamında, ayrılık ilkesinin göz ardı edilmesi suretiyle, ortakların sorumluluğuna gidebilme hukuki olanağı olarak anlaşılmakta ancak, farklı tüzel kişiler olarak şirketler arasında tüzel kişilik perdesinin kaldırılabilceği de kabul edilmektedir^[203]. Yanı sıra

[201] Bkz. YILMAZ, s. 145, 146; Bkz. OKUTAN NILSSON, 2009, s. 68.

[202] Bu yönde bkz. NARÇİN TOSUN, Zelal, "Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması ve Şirketler Topluluğunda Sorumluluk Düzenlemeleriyle Karşılaştırılması", *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 10-105, 2015, ss. 89 – 103, s. 94.

[203] PULAŞLI, Hasan, *Şirketler Hukuku Şerhi*, C.I, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014, s. 504; ANTALYA, Gökhan, "Tüzel Kişilik Perdesinin Aralanması Teorisi", *Tüzel Kişilik Perdesinin Aralanması Sempozyumu No: I*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, 2008, ss. 143 – 152 s. 149; SAĞLAM, İpek, "Tüzel Kişilik Perdesinin Aralanması

Türk Doktrini'nde tüzel kişilik perdesinin kaldırılması kavramının yanında tüzel kişiliğin göz ardı edildiği durumları da kapsayacak şekilde geniş olarak yorumlandığı da söylenebilir^[204].

Türk Doktrini'nde ayrıca tüzel kişilik perdesinin kaldırılması hallerine ilişkin bazı tasnifler de yapılmaktadır^[205]. Buna göre şirkete ait bir borçtan, onun nihai ortaklarının da sorumlu tutulması halinde, tüzel kişilik perdesinin düz kaldırılmasından, ortağın şahsi borcundan dolayı şirket tüzel kişiliğinin sorumlu tutulması halindeyse tüzel kişilik perdesinin ters kaldırılmasından bahsedilmektedir. Şirketler topluluğu içinde yer alan kardeş şirketlerin, diğerinin borcundan dolayı ayrı tüzel kişilikleri göz ardı edilerek sorumlu tutulması hali ise tüzel kişilik perdesinin çapraz olarak kaldırılması kavramı ile anılmaktadır.

Öte yandan, Türk Doktrini'nde tüzel kişilik perdesinin kaldırılmasını gerektiren başlıca üç hal olduğu kabul edilmektedir. Bunlar yetersiz sermaye, tüzel kişi üzerinde belirli bir kişi veya grup tarafından hakimiyet kurulması (yabancı yönetim) ve tüzel kişi ile ortaklarının alanlarının organizasyon ve malvarlığı bakımından karışmasıdır^[206].

Şirket kayıtlarının düzgün ve doğru tutulmaması neticesinde şirkete ait malvarlığı ile ortakların malvarlığının, hangi malın kime ait olduğunun belirlenmesine izin vermeyecek bir şekilde birbirine karışması yahut şirket organizasyonunun, üçüncü kişilerce ortaklarından ayrı bir varlık olarak görülmesini sağlayacak şekilde oluşturulmaması, dolayısıyla alacaklının muhatabının kim olduğunu anlamasına imkan olmadığı durumlarda tüzel kişi ile ortakların alanlarının organizasyon ve malvarlığı bakımından karıştığı kabul edilmektedir^[207].

Şirket tüzel kişiliği üzerinde herhangi bir yolla hakimiyet kurmuş kişi veya grubun, bu hakimiyetini şirketin pasif ortakları ve alacaklılarının aleyhine,

---

Kavramına Genel Bir Bakış”, Tüzel Kişilik Perdesinin Aralanması Sempozyumu No: I, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, 2008, ss. 153 – 161, s. 154. 209.

[204] Bkz. ANTALYA, s. 147 vd; SAĞLAM, s. 156 vd; ÖZTEK, Selçuk / MEMİŞ, Tekin, “Şirketler Hukuku ve İcra İflas Hukuku İlkeleri Karşısında Borçlu Şirketin Alacaklılarının Hâkim Ortağa Karşı Korunması”, Tüzel Kişilik Perdesinin Aralanması Sempozyumu No: I, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, 2008, ss. 195 – 216, s. 208, 201.

[205] Bu hususta bkz. TEKİNALP, Gülören / TEKİNALP, Ünal, “Perdeyi Kaldırma Teorisi”, Reha Poroy’a Armağan, İstanbul, 1995, ss. 387 – 404, s. 398 vd; YANLI, s. 37 vd; ANTALYA, s. 204 vd; ULUCAN, Devrim, “İş Hukukunda Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması”, ss. 753 – 760, s. 757, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/316385> (Erişim Tarihi: 05.09.2018).

[206] Bkz. TEKİNALP / TEKİNALP, s. 396 vd; YANLI, s. 86 vd; SAĞLAM, s. 157 vd.

[207] Bkz. YANLI, s. 238, 239; SAĞLAM, s. 157, 158; ÖZTEK / MEMİŞ, s. 203 vd.

kendi çıkarları için kullandığıdaysa yabancı yönetim nedeniyle tüzel kişilik perdesinin kaldırılması gündeme gelecektir^[208].

Her sermaye eksikliği, tüzel kişilik perdesinin kaldırılmasına yol açmaz. Bunun için borçlu şirkete ait sermayenin açıkça belli olan, fevkalade bir yetersizlik içinde olması gerekir^[209].

Son olarak, Türk Doktrini'nde tüzel kişilik perdesinin kaldırılabilmesi için, temel olarak Türk Medeni Kanunu'nun 2. maddesi bağlamında dürüstlük kuralının ihlali ile hakkın kötüye kullanımının varlığının arandığı söylenebilir^[210].

Yukarıda ifade edildiği üzere tüzel kişilik perdesinin kaldırılması teorisi Türk Yargısı tarafından da tanınan ve uygulanan bir teoridir. Bu nedenle Yargıtay'ın hangi koşullar altında tüzel kişilik perdesini kaldırdığına dair genel hatlarıyla bir fikir edinilmesini sağlayabilecek sayıda karardan bahsetmek mümkündür:

Buna göre Yargıtay, kararlarında gerek tek şirket ve onun nihai ortakları, gerek hâkim şirket ve bağlı şirket bağlamında tüzel kişilik perdesinin kaldırılabileceğini açık bir şekilde kabul etmektedir^[211]. Ek olarak, Yargıtay'ın kardeş şirketlerin birbirinin borcundan sorumlu tutulabileceğini ifade ettiği ve bu yönde verdiği çok sayıda kararı vardır^[212].

Tüzel kişilik perdesi kaldırılırken kullanılan kriterlere bakıldığında Yargıtay'ın ortaklık yapısı, ortak yönetici ve temsilciler, şirketlerin aynı adreste faaliyet göstermeleri, ortak işçiler gibi hususları değerlendirdiği görülmektedir. Bu hususlar Anglo Sakson Hukuku Mahkemeleri'nin tüzel kişilik perdesini kaldırmak için baktığı hususlarla aynıdır. Bununla birlikte, Anglo Sakson Hukuku'na tabi ülkelerde yapılan kapsamlı tetkiklere Yargıtay kararlarında rastlamak zordur.

[208] Bkz. SAĞLAM, s. 158, 159; YANLI, s. 119.

[209] Bkz. YANLI, s. 116, 117; SAĞLAM, s. 159 vd.

[210] Bkz. YANLI, s. 252, 253; SAĞLAM, s. 155, 156; TEKİNALP / TEKİNALP, s. 396.

[211] “Başka bir anlatımla perdeyi aralama teorisiyle birlikte tüzel kişinin borcundan üyelerin, üyelerin borcundan tüzel kişinin ya da ana ortaklıkla yavru ortaklıkların özdeş kılınarak sorumlu tutulmasına olanak sağlanmaktadır.”, bkz. Yargıtay 23. Hukuk Dairesi, E. 2012/4542, K. 2012/5447, T. 26.09.2012, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 13.08.2018).

“Perdenin aralanması ile şirket kurucusu gerçek kişilerin sorumluluğuna gidilebildiği gibi, aynı şirketler içerisinde yer alan kardeş şirketler arasında da sorumluluğun gerçekleştiğinin kabulü sağlanabilir”, bkz. Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, E. 2016/4881, K. 2018/836, T. 28.02.2018, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 12.08.2018).

[212] Örnek olarak bkz. Yargıtay 19. Hukuk Dairesi, E. 2008/718, K. 2008/9343, T. 10.10.2008, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 13.08.2018); Yargıtay 23. Hukuk Dairesi, E. 2014/10384, K. 2015/8391, T. 23.12.2015, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 13.08.2018).

Bu yönden Yargıtay'ın sonuca daha zahmetsiz bir şekilde ulaştığı eleştirisi yapılmalıdır.

Türk Doktrini'nde tüzel kişilik perdesinin kaldırılmasının gerekeceği ifade edilen hallere ilave olarak^[213] Yargıtay kararlarında sıkça organik bağ kavramına atıf yapılmaktadır^[214]. Organik bağ kavramının ceza hukuku dahil, kişiler arasında hukukun korumayacağı bir menfaatin elde edilmesi için kurulan / kullanılan ilişkiyi anlatmak üzere kullanıldığı söylenebilir. Bu yönden kavramın, bir şirketin borcundan, diğer bir şirketin veya nihai ortakların sorumlu tutulmasından çok daha geniş bir uygulama alanına sahip olduğu açıktır.

Öte yandan şirketler alanında verilen kararlarda ise sıkça; organik bağın olduğu durumlarda, yasaların dolanılması ya da borçtan kaçmak için temsilde farklı kişilere yer verildiğinden ve kişinin bağımsızlığının sınırlandırılıp, organik bağ içinde olunan kişi ile özdeş kabul edileceğinden bahsedilmekte, organik bağın ise şirketlerin adresleri, faaliyet alanları, ortakları ve temsilcilerinin aynı olmasından, aralarındaki hukuki ilişkilerin tespitinden anlaşılacağı belirtilmektedir^[215]. Bu ifadeler Anglo Sakson Hukuku'nda kullanılan araçsallık teorisini andırıyor olsa da^[216], Yargıtay'ın organik bağın tespitinde, davalılar arasında kontrol / hakimiyet ilişkisinin varlığını, zorunlu bir unsur olarak aradığı pek söylenemez^[217]. Yargıtay ayrıca organik bağın var olduğu durumlarda, iktisadi bütünlüğün aranmayacağını da kararlarında sık sık ifade etmektedir^[218]. Dola-

[213] Bkz. Yargıtay, 9. Hukuk Dairesi, E. 2008/12983, K. 2008/18877, T. 04.07.2008, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 29.12.2018).

[214] Organik bağ kavramının bir değerlendirmesi için bkz. ÖZTEK / MEMİŞ, s. 209 vd.

[215] Bu konuda bkz. Yargıtay, 9. Hukuk Dairesi, E. 2015/12416, K. 2018/7588, T. 4.4.2018, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 29.12.2018); Yargıtay, 9. Hukuk Dairesi, E. 2016/23001, K. 2018/104, T. 15.1.2018, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 29.12.2018); Yargıtay, 9. Hukuk Dairesi, E. 2015/10138, K. 2018/4389, T. 27.2.2018, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 29.12.2018).

[216] Bğl. krz. yuk. III, B, 2.

[217] Örneğin davalının, kredinin verildiği şirketin yanısıra, ortakları borçlu şirketin ortakları ile kardeş olduğu için bir diğer şirketin de sorumlu tutulmasına ilişkin talebi için, yerel mahkemenin muvazalı işlemler yapıldığının ispatlanmadığı gerekçesiyle verdiği ret kararı, Yargıtay tarafından eksik inceleme nedeniyle bozulmuştur, bkz. Yargıtay, 11. Hukuk Dairesi, E. 2013/8975, K. 2013/12399, T. 13.06.2013, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 29.12.2018).

Benzer bir başka karar için bkz. Yargıtay, 19. Hukuk Dairesi, E. 2008/1729, K. 2008/8953, T. 26.09.2008, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 29.12.2018).

[218] Bkz. Yargıtay Kararı, 9. Hukuk Dairesi, E. 2015/6431, K. 2016/22286, T. 15.12.2016, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 29.12.2018); Yargıtay Kararı, 9. Hukuk Dairesi,

yısıyla bu kavram bu yönüyle de tek işletme sorumluluğu teorisinden farklılaşır. Kısacası organik bağ kavramının Yargıtay tarafından yaratılan kendine özgü bir gerekçe olduğu söylenebilir.

Kararlarda dikkat çeken hususlardan bir diğeri ise Yargıtay'ın, tüzel kişilik perdesinin kaldırılması suretiyle ortağa veya diğeri bir şirkete başvurulabilmesi için, önce borçlu şirketin takip edilmesi ve bunun sonuçsuz kalmış olması koşulunu aramıyor olmasıdır. Buna örnek olarak gösterilebilecek kararlardan birisi şöyledir: Davacı tarafından, sözleşme akdettiği şirketle birlikte, hakim ortakları aynı olan ikinci bir şirkete karşı da doğrudan icra takibi başlatılmış, bu takip itiraz üzerine durmuştur. Yapılan yargılamada yerel mahkemenin tüzel kişilik perdesinin kaldırılması yoluyla her iki şirketi birlikte sorumlu tutan kararı, Yargıtay tarafından muhalif üyenin karşı görüşüne rağmen onanmıştır^[219]. Yine tüzel kişilik perdesinin kaldırılması taleplerinin çokça yapıldığı işçi alacağına ilişkin bir davada davacı işçi, resmîyette fiilen çalıştırıldığı işyerinden başka bir işyerinde çalışıyormuş gibi gösterildiğini iddia ederek, tüzel kişilik perdesinin kaldırılması suretiyle alacağının fiilen çalıştığını iddia ettiği şirketin iflas masasına da yazdırmak istemiştir. Yerel mahkeme perdenin kaldırılması talebinin ancak alacağın resmîyette işveren olarak gösterilen şirketten tahsil edilemeyeceğinin anlaşılması durumunda dinlenebileceği gerekçesiyle ret kararı vermiştir. Yargıtay ise tüzel kişilik perdesinin kaldırılarak alacağının masaya kaydının yapılması gerektiğini ifade ederek, kararı bozmuştur^[220].

Anılması gereken bir başka karar da Yargıtay'ın, yerel mahkemenin tüzel kişilik perdesini kaldırırken, şirketin yönetimde yer almayan pasif ortakları ile şirketin yönetiminde etkili olan aktif ortaklar arasında ayırım yaparak sadece ikincileri sorumlu tutan kararını onayladığı bir karardır. Yerel mahkemeye göre, şirket tüzel kişiliğinin davacı şirkete karşı olan borcundan dolayı, (sadece) pay sahibi olarak görünen davalılar, sınırlı sorumlu oldukları için sorumlu değildir. Oysa, yönetimde talimatları ile şirkete yön veren ve kararların oluşmasını sağlayan

E. 2015/6429, K. 2016/22287, T. 15.12.2016, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 29.12.2018).

[219] Bkz. Yargıtay, 23. Hukuk Dairesi., E. 2014/10384, K. 2015/8391, T. 23.12.2015, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 13.08.2018)

[220] Bkz. Yargıtay, 23. Hukuk Dairesi., E. 2011/4483, K. 2012/2139, T. 20.03.2012, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 29.12.2018).

Benzer bir karar için bkz. Yargıtay, 23. Hukuk Dairesi., E. 2011/4350, K. 2012/2137, T. 20.03.2012, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 29.12.2018).

hakim ortak sıfatını taşıyan davalıların tüzel kişilik perdesinin aralanması ile şirket zararından sorumlu olduklarının kabulü gerekmektedir^[221].

Öte yandan Yargıtay da tıpkı Anglo Sakson Hukuku'nda olduğu gibi tüzel kişilik perdesini kaldırırken dürüstlük kuralının ihlali ile kötü niyetin varlığını temel olarak aramaktadır^[222].

Son olarak, tüzel kişilik perdesinin kaldırılması talebi en çok sözleşmenin ihlalden doğan alacak davalarında yapılmaktadır^[223]. Nitekim tüzel kişilik perdesinin kaldırılması ile ilgili olarak doğrudan haksız fiil bağlamında verilmiş bir Yargıtay kararı tespit edemedik. Sadece Soma'da gerçekleşen maden kazası nedeniyle ortaya çıkan zararın tazmini için, davalı şirketler arasında tüzel kişilik perdesinin kaldırılması talebi ile açılan bir dava, Yargıtay tarafından usul yönünden reddedilmiştir^[224].

C. Tek İşletme Sorumluluğu Teorisinin Türk Hukuku'ndaki Yansımaları

1. Yasal Düzenlemelerde

a. Türk Ticaret Kanunu'nda

Türk Ticaret Kanunu'nun şirketler topluluğu ile ilgili düzenlemeleri sayesinde, bağlı şirketin ortak ve alacaklıları doğrudan hâkim şirkete dava açma olanağına kavuşmuştur. Bu, topluluğu meydana getiren şirketlerin aslında hukuken ayrı tüzel kişiliklerden oluştuğu göz ardı edilerek, bir bütün olarak topluluk haline sonuç bağlanması ile sağlanmıştır.

Yukarıda da bahsedildiği üzere, tek işletme sorumluluğu teorisinde sorumluluğun doğumu için temel koşul; topluluğun aslında tek bir işletme oluşturduğunun kabul edilebiliyor olmasıdır. Bunun tespiti için ise kontrol ve ekonomik (gerçek) işletme olarak iki kriterden bahsedilir. Ekonomik işletme

[221] Bkz. Yargıtay, 11. Hukuk Dairesi, E. 2016/3251, K. 2016/6984, T. 23.6.2016, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 29.12.2018).

Ayrıca bğl. yuk. IV, F, 116. dn.

[222] Bkz. Yargıtay 19. Hukuk Dairesi, E. 2008/718, K. 2008/9343, T. 10.10.2008, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 13.08.2018).

[223] Örnek olarak bkz. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 2014/938, K. 2014/13997, T. 17.09.2014, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 13.08.2018); Yargıtay 23. Hukuk Dairesi, E. 2014/10384, K. 2015/8391, T. 23.12.2015, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 13.08.2018); Yargıtay 19. Hukuk Dairesi, E. 2008/718, K. 2008/9343, T. 10.10.2008, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 13.08.2018).

[224] Bkz. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 2014/3592 K. 2014/6536, T. 03.04.2014, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 11.08.2018).

kriterinde şirketler topluluğunun aslında tek bir işletme teşkil edip etmediğine ilişkin tespit, topluluktaki şirketlerin birleştirilmiş tek bir ekonomik amacı olduğunu gösteren bulgulara dayanılarak yapılır. Oysa sorumluluğun doğumu için hakim şirketin, herhangi bir yolla bağlı şirketi kontrol etmesi / hâkimiyeti altına almasının arandığı her durumda, işletmenin varlığının kontrol kriterine göre belirlendiği kabul edilir^[225].

Türk Ticaret Kanunu'nda, şirketler topluluğunun varlığı, iki şirket arasındaki hakimiyet / kontrol olgusunun varlığına bağlanmıştır. Hakimiyet olgusunun varlığı ise ekonomik göstergelerden çok, oy haklarının çoğunluğuna veya yönetim organında karar alabilecek çoğunluğu seçme hakkına sahip olmak gibi şekilsel, yasal standartlara dayandırılmıştır. Bu nedenle, tek ticari işletme teorisi bağlamında, Türk Ticaret Kanunu'nda hakim şirket için öngörülen sorumluluğun, kontrol kriterine uygun olarak dizayn edildiği söylenebilir^[226].

Ancak Kanun'un 195/1 (b) maddesinde hâkimiyetin diğer yollarda ispatlanmasına izin verilmiş olması, yargının desteği ile ekonomik göstergelerin de hesaba katıldığı bir hâkimiyet testinin uygulanması yolunu da açık bırakmıştır.

[225] Bğl. krz. yuk. IV, E, 2, a.

[226] Bu noktada isim benzerliği nedeniyle bir karışıklığa yol açmaması için, topluluk statüsünün tayininde kullanılan kontrol ve tek elden ilkeleriyle, tek işletme teorisi kapsamında tek bir işletmenin varlığını tespitinde kullanılan kontrol ve ekonomik (gerçek) işletme kriterleri arasındaki ilişkiye de değinmek gerekir.

Metinde de ifade edildiği üzere, tek işletme sorumluluğu teorisi bağlamında, sorumluluğun doğumu için hakim şirketin herhangi bir yolla bağlı şirketi kontrol etmesi / hâkimiyeti altına almasının arandığı her durumda, işletmenin varlığının kontrol kriterine göre belirlendiği kabul edilir. Buna karşılık topluluk statüsünün belirlenmesinde kullanılan kontrol ilkesi ise bir şirketin, diğer şirketi kendi menfaatleri doğrultusunda yönlendirebilecek kontrol öğelerine sahip olmasını gerekli ve yeterli bulur. Bu yönden her iki ilkenin örtüştüğü söylenebilir. Ekonomik (gerçek) işletme teorisinde ise tespit, topluluktaki şirketlerin birleştirilmiş tek bir ekonomik amacı olduğunu gösteren bulgulara dayanılarak yapılır. Doktrinde Okutan Nilsson tek elden yönetim ilkesinin uygulanmasında fiilen iktisadi bir bütünlüğün var olup olmadığının araştırıldığını söyler. Bu yönüyle tek elden yönetim kavramının, ekonomik (gerçek) işletme kavramına yaklaştığı görülmektedir. Ancak Yazar hemen ardından, bu durumun tespitinin güçlüğü nedeniyle yine de şirketin karar alma mekanizmasını etkileme imkanı veren hukuki kontrol öğelerine sahip olunup olunmadığına bakıldığını belirtir, bkz. s. 82. Bu nedenle Dearborn, haklı olarak bu ilke kapsamında gerçekleştiği varsayılan tek elden yönetimin (*unified direction*) sadece ekonomik yapının bir ürünü olmaktan ziyade hâkim şirketin, bağlı şirketler üzerindeki kontrol ve tahakkümünden kaynaklandığını ifade eder ve tek elden yönetim ilkesinin vatani olan Almanya'yı, tek işletme sorumluluğunun tespitinde kontrol kriterinin uygulandığı ülkeler içinde anar, bkz. s. 225, 226.

Bununla birlikte, Türk Ticaret Kanunu'nda, şirket topluluklarına mutlak bir şekilde, bir bütün yani aslında tek bir işletmeymiş gibi muamele edilmesi de söz konusu değildir. Nitekim Türk Ticaret Kanunu'nda şirketler topluluğunun bütünlüğü hâkim şirket ile bağlı şirketin pasif veya azınlıkta kalan ortaklarının arasında doğabilecek menfaat çatışmalarını önlemek ve ikincilerin hâkimiyet ilişkisi nedeniyle uğrayabilecekleri zararların giderilmesi noktasından ele alınmıştır. Karşılığında bağlı şirketin alacaklılarına ise ancak istisnai şartlarda doğrudan hâkim şirkete dava açma hakkı verilmiştir.

b. Rekabet Kanunu'nda

Rekabet hukuku tek işletme sorumluluğu teorisine ilişkin ilkelerin hâlihazırda yasal düzenlemelerde kabul gördüğü, dolayısıyla yargı dâhil doğrudan uygulandığı alanlardan birisidir. Nitekim işlem veya eylemleri rekabete aykırılığı açısından soruşturulan aktörlerin -ayrı tüzel kişiliklere sahip olsalar da- aralarında ekonomik bir bütünlük oluşturmamış oldukları tetkik edilmekte ve hukuki sonuç bu ekonomik bütünlüğün varlığına bağlanmaktadır^[227].

Türk Rekabet Hukuku'nda bu ekonomik bütünlüğe 'teşebbüs' ismi verilmiştir. Nitekim 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 3. maddesine göre teşebbüs; piyasada mal veya hizmet üreten, pazarlayan, satan gerçek ve tüzel kişilerle, bağımsız karar verebilen ve ekonomik bakımdan bir bütün teşkil eden birimleri ifade etmektedir. Görüleceği üzere bu tanımla teşebbüsün varlığı ayrıca birden fazla birimin ekonomik açıdan bir bütün teşkil edip etmediği kriterine bağlanmıştır. Hatta bu doğrultuda Kanun Gerekçesi'nde açıkça şirketler topluluğu için yavru şirketlerin (bağlı şirketlerin) tek başına değil bağlı olduğu diğer şirket veya şirketlerle birlikte değerlendirileceği de belirtilmiştir (4054 sayılı Kanun / Madde Gerekçeleri / (m. 3).

Birden fazla birimin ekonomik açıdan bir bütün teşkil edip etmediğine dair yapılan tetkikte kullanılan kriterler ise temel olarak Amerikan Hukuku'ndaki teoriler baz alınarak Rekabet Kurumu kararları ile somutlaştırılmıştır. Bu açıdan rekabet hukuku alanında da ekonomik bütünlüğün tespitinde temel kriter kontroldür^[228]. Ancak kontrolün tespitinde sadece şekil ve yapı değil, esasın dikkate alınması kabul edilmekte, bu doğrultuda iki şirket arasındaki

[227] Bkz. Rekabet Kurulu, K. 14-15/277-119, T. 16.04.2014 sayılı karar, s. 59, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 20.08.2018).

[228] Bkz. Rekabet Kurulu, K. 14-15/277-119, T. 16.04.2014 sayılı karar, s. 59, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 20.08.2018).
Ayrıca bkz. Danıştay 13. Dairesi, E. 2009/5747, K. 2012/43884, T. 18.12.2012, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 20.08.2018).

ortaklık ve yönetim yapısının dışında, şirket organizasyon yapılarının uzun süreli farklılığı, finansal ilişkiler, şirket adreslerinin aynılığı, basında çıkan haberler, sosyal medya paylaşımları, ilgili piyasa aktörlerinin beyanları vb hususlar da değerlendirilmeye alınmaktadır^[229].

2. Türk Doktrini'nde

Müteaddit defalar ifade edilmeye çalışıldığı üzere, tek işletme sorumluluğu teorisinin temelinde, fiiliyatta ortak bir ticari amaca yönelmiş şirketler topluluğunun gerçekte tek bir işletme oluşturacağı, dolayısıyla birbirlerinin borcundan sorumlu tutulabilecekleri düşüncesi yatar. Tek işletmenin işaret ettiği ekonomik bütünlük unsurunun, bir şirketin diğerinin borcundan sorumlu tutulmasını sağlayacağı, Türk Doktrini'nde de kabul görür ve kardeş şirketler bağlamında tartışılır^[230]. Ancak Türk Doktrini'nde, gıda, finans, otomotiv gibi birbirinden tamamen farklı ticari ve iktisadi faaliyetlerde bulunan büyük çaplı topluluklarda kardeş şirketler arasında iktisadi bir bütünlüğün olmayacağı, dolayısıyla tüzel kişilik perdesinin kaldırılamayacağı ileri sürülmektedir. Buna göre, kardeşler arasında perdenin kaldırılması ancak tek bir iktisadi işletmenin yürüttüğü farklı faaliyetler için ayrı tüzel kişiliklerin kurulması durumunda söz konusu olabilir. Bir başka ifade ile toplulukta yer alan şirketlerin faaliyetlerinin birbirini tamamlayıcı olması aranmaktadır^[231].

Ancak bu bakış açısı her zaman adil sonuçlar vermeyebilir. Örneğin basım, dağıtım ve satış gibi yayıncılık faaliyetinin çeşitli aşamalarını gerçekleştirmek üzere kurulan farklı şirketlerin yer aldığı bir toplulukta, bu şirketlerin işçilerinin yemek ihtiyacını karşılamak için kurulan şirketin faaliyet konusunun, yayıncılık faaliyetinin tamamlayıcısı olduğundan bahsetmek zordur. Ancak ortak bir ticari amacın güdüldüğü açıktır.

Oysa Anglo Sakson hukuku doktrin ve uygulamalarında şirketlerin faaliyetlerinin aynı / benzer olmasından ziyade, bir bütün olarak topluluğun kazancını maksimize etme hedefi altında entegre olmuş bir işletmenin parçası olarak, karşılıklı operasyonların gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğine bakılmak suretiyle topluluğun ekonomik yapısının tetkiki üzerinde durulmaktadır^[232].

[229] Bu konuda bkz. Rekabet Kurulu, K. 10-78/1643-608, T. 16.12.2010 sayılı karar, s. 14 vd; Rekabet Kurulu, K. 10-78/1645-609, T. 16.12.2010 sayılı karar, s. 38 vd, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 20.08.2018).

[230] Bkz. ÖZTEK / MEMİŞ, s. 210

[231] Bkz. SEVEN / GÖKSOY, s. 2466; ÖZTEK / MEMİŞ, s. 208, 209.

[232] Bğl. krz. yuk. IV, E, 2, b-IV, İ, 2.

3. Yargıtay Kararlarında

Aslında Yargıtay'ın tek işletme sorumluluğu teorisini hâlihazırda çelişkili bir şekilde uyguladığı söylenebilir. Keza bir yandan bu teoriye uygun bir şekilde kararlar verirken, diğer yandan buna uygun olarak verilmiş kararları bozabilmektedir:

Yargıtay'ın tek işletme sorumluluğu teorisine uygun olarak verdiği söylenebilecek ilk karar aynı zamanda doktrinde, Yüksek Mahkeme'nin tüzel kişilik perdesinin kaldırılması teorisini ilk olarak uyguladığı kabul edilen karardır^[233]. Karara konu olan olay kısaca şöyledir:

Davacı şirket, davalı Ege Limited Şirketi'ne sattığı malın bedeli olan 62.680,00 Dolar ile diğer davalı şirket olan Ege Anonim Şirketi'ne sattığı malın bedeli olan 31.340,00 Dolar olmak üzere toplam 94.020,00 Dolar'ın davalı şirketlerden müştereken ve müteselsilen tahsilini talep eder.

Davalılardan Ege Anonim Şirketi 62.680,00 Dolar'dan, yapılan satış sözleşmesinin tarafı olmadığı, 31.340,00 Dolar'lık borçtan ise borcun davacı şirketin yazılı rızasıyla Ege Limited Şirketi'ne devredildiği için sorumlu olmadığı yönünde savunma yapar. Ancak diğer davalı Ege Limited Şirketi'nin ödeme kabiliyeti yoktur. Davanın görüldüğü İzmir 4. Asliye Ticaret Mahkemesi hâkimi, bilirkişi raporundan hareketle iki ihtimal üzerinde durmuştur. Bunlardan ilki Ege Anonim Şirketi'nin ayrılık ilkesine dayanan savunması bağlamında davalı şirketlerin farklı tüzel kişilikler olduklarının tartışmasız olduğu, dolayısıyla –borcun nakli de geçerli sayıldığında- borcun tamamından Ege Limited Şirketi'nin sorumlu olduğudur. İkinci ihtimal ise davalı şirketlerin hukuk önünde sahip oldukları ayrı tüzel kişiliklere rağmen, farklı tüzel kişilikler olgusunun biçimsel olarak ele alınamayacağı, uyumsuzluğun iktisadi ve ticari boyutları ile değerlendirilmesi gerektiği, her iki şirket arasındaki iktisadi özdeşlikten hareketle, söz konusu şirketlerin aynı ve tek kişi olarak kabul edilmesinin gerekli olmasıdır.

Mahkeme, davalı şirketleri sözleşme tarihleri itibarıyla temsil ve ilzama yetkili kişilerin yanı sıra ortaklarının da aynı olmasına binaen ikinci ihtimali geçerli kılarak, davalı şirketlerin hukuki açıdan farklı tüzel kişilikler olsa da, iktisadi açıdan aralarında bir özdeşlik olduğu, bu bağlamda davalı Ege Anonim Şirketi'nin borçtan Ege Limited Şirketi'nin sorumlu olduğu yönündeki savunmasının Türk Medeni Kanunu'nun 2. maddesi kapsamında hakkın kötüye kullanımı olduğu

[233] Bkz. İzmir 4. Asliye Ticaret Mahkemesi'nin, E. 2002/843, K. 2005/64, 17.02.2005 tarihli kararı. İlk derece mahkemesinin kararı ve değerlendirmeler için bkz. SEVEN, Vural / GÖKSOY Y. Can, "Ticaret Şirketlerinde Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması (Bir Kararın Değerlendirilmesi)", İstanbul Barosu Dergisi, C. 80–6, 2006, ss. 2455 – 2470.

sonucuna vararak, her iki şirketi de borçtan müteselsilen sorumlu tutmuştur. Bu karar Yargıtay tarafından gerekçeleri üzerinde bir tartışma yapılmadan onaylanmıştır^[234].

Görüleceği üzere kararda doğrudan tek işletme sorumluluğu teorisine ilişkin argümanlar kullanılarak sonuca varılmıştır. Keza diğer şirket borçtan sorumlu tutulurken bakılan temel husus bu iki şirketin iktisadi olarak bir bütünlük arz etmeleridir^[235]. Bir başka ifade ile tek bir işletme oluşturuyor olmalarıdır. Gerçi karar, tek işletme sorumluluğu teorisinin Amerikan uygulamasından farklı olarak yine dürüstlük kuralının ihlaline bağlanmış gibi görünmektedir. Ancak dikkat edilirse olayda dürüstlük kuralının ihlali olarak görülen husus; fiiliyatta diğer şirketle iktisadi bir bütünlük içinde olmalarına rağmen, borcu ödemeyi reddetmeleridir. Bunun dışında kararda ayrı tüzel kişiliklerin kötüye kullanıldığını gösteren başkaca bir husus anılmamıştır. Ege Limited Şirketi'nin ödeme kabiyetinin olmamasından bahsedilse de, bunun şirketin içinin boşaltılması, kasıtlı olarak yetersiz sermaye ile kurulmuş olması vb bir durumun sonucu olduğuna dair bir tespit de yoktur. Hatta sadece ortaklık yapısına ve temsilcilerin aynı kişilerden oluşmasına bakılarak iktisabi bir bütün oluşturdukları sonucuna varılması, teorinin Anglo Sakson uygulamaları ile karşılaştırıldığında^[236] çok daha 'esnek' bir yaklaşıma işaret etmektedir. Bu karar tek değildir. Tespit edebildiğimiz diğer bir karar da şöyledir^[237]:

Davacı, davalılardan F1 (Dış Ticaret) Limited Şirketi ile yapılan satış sözleşmesi kapsamında, F1 Limited Şirketi'nden teminat alındığını ancak teminat bedelinin tamamını ödeyemediğini ifadeyle, davalı şirketlerin tüzel kişiliklerinin çapraz olarak kaldırılması için tüm koşulların oluştuğunu zira davalı şirketlerin unvan ve faaliyet alanlarının aynı olduğunun, her iki şirket ortaklarından K4 ve K5'in evli olduğunun, F1 Şirketi'ne yapılan haciz sırasında bilgisayarda F1 Anonim Şirketi'ne ait antetin kullanıldığının, F1 Limited Şirketi'ne yapılan icra kapsamında limanda bulunan mal için F1 Anonim Şirketi'nin istihkak iddiasında bulunduğu, limanda haczedilen çimentoların sevk irsaliyeleri ve kantar fişlerinde F1 Limited Şirketi ibaresinin silinerek F1 Anonim Şirket olarak düzeltilmişinin mahkemece tespit edildiğini, yapılan hacizden evvel F1 Export

[234] Bkz. Yargıtay 19. Hukuk Dairesi, E. 2005/8774, K. 2006/5232, T. 12.05.2006, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 11.08.2018).

[235] Bu yönde bkz. SEVEN / GÖKSOY, s. 2465.

[236] Bu teoriyi uygulayan Amerikan Mahkemeleri'nin baktığı kriterler için bğl. krz. yuk. IV, İ, 2.

[237] Bkz. Yargıtay 19. Hukuk Dairesi, E. 2014/7187, K. 2015/4144, T. 24.03.2015, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 11.08.2018).

Limited olarak web sayfasında F1 Anonim Şirketi'ne ait bilgilerin olduğunu ve F1 Limited Şirketi'nin F1 Anonim Şirketi adı altında mal kaçırma girişimlerinin olduğunu iddia ederek, tüzel kişilik perdesinin kaldırılarak F1 Limited Şirketi'nin borcundan F1 Anonim Şirketi'nin de aynen sorumlu olduğunun tespiti ve müteselsilen tahsilini istemiştir. Davalı (F1 Anonim Şirketi) ise davacı ile F1 Limited Şirketi arasında yapılan sözleşmede taraf olmadıklarını, tamamen farklı tüzel kişilikler olduğunu ve faaliyet alanlarının farklı olduğunu savunarak davanın reddini istemiştir. Yerel mahkemeye davalı şirketler arasında tüzel kişilik perdesinin kaldırılmasını gerektirir koşullar oluşmadığı için ret kararı vermiştir.

Ancak Yargıtay, her iki bilirkişi raporunda da davalı şirketler arasında organik bağ, yönetsel özdeşlik, dışa karşı yaratılan algı nedeniyle tek bir ekonomik ünite olarak değerlendirilmesi gerektiği hususunda birlik olduğunu hatırlatarak, raporlardaki veriler ışığında davalı şirketlerin ayrı tüzel kişiliklere sahip olduğu yolundaki savunmaların hakkın kötüye kullanımını niteliğinde olduğu kanaatine varmış ve olayda tüzel kişilik perdesini kaldırılması teorisinin uygulanma koşullarının gerçekleştiğine karar vermiştir.

Keza bilirkişi raporlarında; her iki davalının aynı unvanı kullanması ile üçüncü kişiler nezdinde her iki şirketin de aynı kişilere ait grup şirketler olduğu, tek bir ekonomik bütünlüğün var olduğu ve yönetsel özdeşlik bulunduğu yönünde kuvvetli bir algı oluşturduğu, her iki şirketin hâkim ortaklarının karı koca olan aynı kişiler olmasının ekonomik bütünlüğün önemli bir göstergesi olduğu, hâkim ortakların davalı şirketlerde yönetim kurulu başkan ve başkan yardımcısı olmasının, birinin limited şirkette diğerinin anonim şirkette temsil ve ilzama yetkili olmalarının her iki şirketin yönetiminde özdeşlik olduğunun göstergesi olduğunu, şirketlerin faaliyet alanlarında da büyük bir kesişme olduğunu, şirketlerin birbirine kefil olduğunu ve bu durumun da ekonomik bütünlük ve özdeşlik noktasında önemli bir delil olduğunu, sulh mahkemesi tarafından her iki şirket arasında organik bağ, iktisadi özdeşlik ve yönetsel özdeşliğin saptandığı yönünde görüş bildirilmiştir.

Kararda organik bağ, yönetsel özdeşlik ve üçüncü kişilerde yaratılan olgular gibi bazı kavram ve gerekçelere yer verilmekle birlikte, bu davada da tüzel kişilik perdesinin kaldırılması kararında davalı şirketlerin ekonomik bir bütün oluşturuyor olmasına dayanılmış ve fiiliyatta ekonomik bir bütün olmalarına rağmen, birinin diğerinin borcundan sorumlu olmadığına dair savunması dürüstlük kuralının ihlali olarak kabul edilmiştir.^[238]

[238] Yargıtay'ın bu kararı oy çokluğu ile verdiği de belirtilmelidir. Keza muhalif kalan üye, davalı F1 Limited Şirketi'nin borcunu ödeyememiş olmasına rağmen, dosyada hâkim ortaklar K4 ve K5'in satış bedelini şahsi mal varlıklarına aktardığına veya davalı şirketin tüzel

Ancak yukarıda da ifade edildiği gibi Yargıtay'ın kararları çelişkilidir. Keza bir başka kararda ilk derece mahkemesinin tek işletme sorumluluğu teorisine uygun olarak verdiği karar bozulmuştur:

Dava, davacı şirketin, aralarındaki distribütörlük anlaşması gereği dava dışı Motorlu Taşıtlar İş Tarım Makine Sanayi Ticaret Anonim Şirketi'ne teslim ettiği traktörlerin bedelinin, tüzel kişilik perdesinin kaldırılması yoluyla topluluktaki bir başka şirketten tahsili istemine ilişkindir. Yerel mahkeme davalı şirketin web sayfasındaki bilgiler, satımın gerçekleştiği tarihte davalı şirket ile dava dışı şirket yönetim kurulu üyelerinin aynı kişiler olması, davalı şirket yönetim kurulu başkanı tarafından dava dışı şirketi kurduklarına ilişkin gazeteye verilen beyanlar, davalı şirket adına görüşme ve yazışmaları yürüten kişinin elektronik posta içerikleri, faturalarda dava dışı Motorlu Taşıtlar İş Tarım Makine Sanayi Ticaret Anonim Şirketi'nin teslim alan, davalı şirketin ise alıcı olarak yazılmış olması, ödemelerin dava dışı şirket tarafından yapılacağına ilişkin elektronik posta içerikleri temelinde, şirketler arasında iktisadi açıdan özdeşlik bulunduğu kanaatiyle dürüstlük kuralı göz önüne alınarak tüzel kişilik perdesinin kaldırılmasına karar verilmiştir.

İlginçtir ki bu sefer Yargıtay, iki şirket arasında iktisadi açıdan özdeşlik bulunduğu gerekçesiyle tüzel kişilik perdesinin kaldırılmış olsa da, dosya içeriğinin tüzel kişilik perdesinin kaldırılması teorisinin uygulanmasını gerektiren bilgi ve belgeden mahrum olduğunu belirterek, kararı bozmuştur^[239]. Oysa perdenin kaldırılmasını kabul ettiği diğer davalarla karşılaştırıldığında, iki şirket arasındaki birliği gösteren daha fazla emare söz konusudur.

Özetle Yargıtay, kardeş şirketler söz konusu olduğunda tüzel kişilik perdesini, doktrinde de ifade edildiği üzere^[240] bu şirketler arasında ekonomik bir bütünlük olduğu gerekçesine dayanarak kaldırmaktadır. Bu, tek işletme sorumluluğu teorisinin Yargıtay tarafından hâlihazırda uygulandığını gösterir. İki şirket arasında ekonomik bütünlüğün olup olmadığı tetkik edilirken bakılan kriterler arasındaysa tespit edebildiğimiz kadarıyla; şirket ortaklarının aynı

---

kişiliği ardına saklandıklarına böylece ayrılık ilkesini kötüye kullandıklarına dair yeterli bir delil olmadığı, perdenin kaldırılması için gerekli koşulların oluşmadığı, oluşmuş sayılsa bile F1 Limited Şirketi'nin tüzel kişiliğinin göz ardı edilerek hâkim ortakların sorumlu tutulabileceğini, yoksa hâkim ortakların aynı olmasının tek başına F1 Anonim Şirketi'nin, F1 Limited Şirketi'nin borçlarından sorumlu tutulmasına yetmeyeceği itirazlarında bulunmuştur.

[239] Bkz. Yargıtay 19. Hukuk Dairesi, E. 2016/17898, K. 2017/3683, T. 11.05.2017, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 11.08.2018).

[240] Bkz. SEVEN / GÖKSOY, s. 2466; ULUCAN, s. 757; ÖZTEK / MEMİŞ, s. 208, 209.

kişilerden oluşup oluşmadığı^[241], şirket yöneticilerinin, şirketi temsile yetkili kişilerin aynı kişiler olup olmadığı, faaliyet alanlarının aynı veya benzer olması, birbirlerine kefil olmaları vardır. Bu kriterler Anglo Sakson hukuku doktrin ve yargı uygulamalarında değerlendirmeye alınan kriterlerle paralel olsa da, sadece bir kaçıdır^[242].

---

[241] “Ticaret sicil kayıtlarından şirketlerin kuruluş aşamasındaki ortaklık yapıları gözetildiğinde, davalı Ö. Limited Şirket’in tüzel kişiliğinin bağımsızlığını ileri sürerek, dava dışı E. Limited Şirketi’nin borcundan sorumlu tutulamayacağını savunması Medeni Kanun’un 2. maddesine aykırıdır. Yargıtay uygulamasında tüzel kişiliğin ayrılığı ilkesinin ileri sürülmesinin dürüstlük kuralına aykırı olması ve hakkın kötüye kullanılmasını oluşturması hallerinde tüzel kişilik perdesi kaldırılarak sorumluluk kabul edilmektedir”, bkz. Yargıtay 19. Hukuk Dairesi, E. 2008/718, K. 2008/9343, T. 10.10.2008, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 13.08.2018).

[242] Bğl. krz. yuk. IV, E, 2, b-IV, İ, 2.

VI. SONUÇ

Tek işletme sorumluluğu teorisi şirket topluluklarında, alacaklıya karşı hakim şirketin bağlı şirketlerinden sorumluluğu başta olmak üzere, topluluk-taki şirketlerin bir bütün olarak sorumlu tutulmasını hedefleyen bir teoridir. Anlaşılabacağı üzere, şirket karşısında başta haksız fiil mağdurları olmak üzere alacaklıyı koruyan bir teori olup, bu yönüyle nihai veya şirket ortağı koruyan sınırlı sorumluluk ve ayrılık ilkeleriyle şekillenmiş şirketler hukukunda protestan bir yaklaşımı temsil ettiği söylenebilir.

Bu teori aynı zamanda -doktrindeki giderek artan savunucularına rağmen- kanun koyucuların duruma göre muamele ettiği bir teoridir. Keza alacaklının devlet olduğu vergi hukuku veya yine kamu yararının üstün tutulduğu rekabet hukuku gibi alanlarda tek işletme sorumluluğunu kabul etmekte zorlanmayan devletler, özel hukuk alacaklılarının şahsi menfaatleri söz konusu olduğunda sınırlı sorumluluk ve ayrılık ilkelerinin katı uygulamalarını tercih etmektedir. Kanun koyucuların bu tutumu genel olarak mahkemelere de yansımaktadır. Bununla birlikte başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere, tek işletme sorumluluğu teorisinin yargı alanında doğrudan uygulandığı örnekler de söz konusudur. Hatta adaletin gerekleri ile şirketler hukukunun ayrılık ve sınırlı sorumluluk ilkelerine sıkıca sarılmış yapısı arasında sıkışan daha ılımlı mahkemelerin tüzel kişilik perdesinin kaldırılması için kullanılan geleneksel teorileri uygularken, dolaylı olarak tek işletme sorumluluğu teorisine ilişkin unsurları kullandıkları da görülmektedir.

Bu teori, Türk Hukuku'nda hali hazırda rekabet hukukunda doğrudan kabul görmüş bir teori olduğu gibi Türk Ticaret Kanunu'nda da şirketler topluluğuna ilişkin hükümlerin kabulü ile dolaylı olarak var olduğu söylenebilir. Yargıtay'ın tüzel kişilik perdesinin kaldırılması ile ilgili kararlarında ise doğrudan adı koyulmadan ve çelişkili olarak uygulanmaktadır.

KAYNAKÇA

Kitap ve Makaleler

ALTING, Carsten, “Piercing the Corporate Veil in American and German Law – Liability of Individuals and Entities: A Comparative View”, *Tulsa Journal of Comparative and International Law*, Vol. 2, 1995, ss. 187 – 251.

ANTALYA, Gökhan, “Tüzel Kişilik Perdesinin Aralanması Teorisi”, *Tüzel Kişilik Perdesinin Aralanması Sempozyumu No: I, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını*, 2008, ss. 143 – 152.

ARONOFFSKY, David, “Piercing the Transnational Corporate Veil: Trends, Developments, and the Need for Widespread Adoption of Enterprise Analysis”, *North Carolina Journal International and Commercial Regulation*, Vol. 10–1, 1985, ss. 31 – 86.

BACON, Kyle M., “The Single Business Enterprise Theory of Louisiana’s First Circuit: An Erroneous Application of Traditional Veil Piercings”, *Louisiana Law Review*, Vol. 63–1, 2002, ss. 75 – 110.

BAKER, David. S. / **KILLINGSWORTH**, V. Scott, “An American View Through the Corporate Veil”, *International Business Lawyer*, Vol. 6, 1978, ss. 267 – 282.

BARHAM, Misty Haberer, “The Death of the Single Enterprise Theory: What Now?”, *San Antonio Lawyer*, 2009, ss. 16 – 17, <https://c.ymcdn.com/sites/www.sanantoniobar.org/resource/resmgr/imported/SingleEnterprise.pdf> (Erişim Tarihi: 20.06.2018).

BELENZON, Sharon / **LEE**, Honggi / **PATACCONI**, Andrea, “Towards a Legal Theory of the Firm: the Effects of Enterprise Liability on Asset Partitioning, Decentralization and Corporate Group Growth”, *National Bureau of Economic Research Working Paper 24720*, 2018, <http://www.nber.org/papers/w24720.pdf> (Erişim Tarihi: 01.08.2018).

BERLE, Adolf A., “The Theory of Enterprise Entity”, *Columbia Law Review*, Vol. 47–3, 1947, ss. 343 – 358.

BLUMBERG, Phillip. I., “Limited Liability and Corporate Groups”, *The Journal of Corporation Law*, Vol. 11, 1986, ss. 573 – 631.

BRABANT, Stéphane / **SAVOUREY**, Elsa, “Scope of the Law on the Corporate Duty of Vigilance”, http://www.bhrinlaw.org/frenchcorporateduty-law_articles.pdf (Erişim Tarihi: 23.07.2018).

BROWN, Nancy J., “Texas High Court Rejects Single Business Enterprise Theory”, Legal Backgrounder, Vol. 24-2, 2009, ss. 1 – 4, http://wlf.org/upload/1-16-09Brown_LegalBackgrounder.pdf (Erişim Tarihi: 21.06.2018).

BURGESS, Richard H., “Liability of Parent Corporation for Tort of Subsidiary”, Cleveland State Law Review, Vol. 12, 1963, ss. 177 – 184.

BURROWS, Malcolm, “Holding Company Liability for Debts of Subsidiary”, Dundas Lawyers, 2017, <https://www.dundaslawyers.com.au/holding-company-liability-for-debts-of-subsidiary/> (Erişim Tarihi: 20.07.2018).

CAZENAVER, Dean P., “Single Business Enterprise Theory Continues to Gain Ground”, <https://www.louisianalawblog.com/business-and-corporate/single-business-enterprise-theory-continues-to-gain-ground/> (Erişim Tarihi: 20.05.2018).

CLAUSEN, Nis, “Use of the American Doctrine of Piercing the Corporate Veil: An Argument in Danish Business Law”, International Tax & Business Lawyer, Vol. 5, 1987, ss. 44- 69.

DEARBORN, Meredith, “Enterprise Liability: Reviewing and Revitalizing Liability for Corporate Groups”, California Law Review, Vol. 97, 2009, ss. 195 – 261.

DE JONGE, Alice de / **TOMASIC**, Roman (Editors), Research Handbook on Transnational Corporations, Edward Elgar Publishing Limited, United Kingdom 2017.

DROBYEN, Eric, “Is Your Company Part of a Controlled Group? You Need to Know or Risk 401(k) Plan Disqualification”, <https://www.employeebenefits.com/blog/is-your-company-part-of-a-controlled-group-you-need-to-know-or-risk-401k-plan-disqualification> (Erişim Tarihi: 06.07.2018).

DURMUŞ KARATAŞ, Neslihan, “Ticaret Kanunu Kapsamındaki Şirket Toplulukları ve Bunların Vergi Hukuku Karşısındaki Durumları”, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi, C. 1-2, 2015, ss. 71 – 84.

EASTERBROOK, Frank H. / **FISCHEL**, Daniel R., “Limited Liability and the Corporation”, The University of Chicago Law Review, Vol. 52, 1985, ss. 89 – 117.

FENG, Xue, Corporate Liability Towards Tort Victims in the Personal Injury Context, Doctora Thesis, Queen Mary University of London, 2017, https://qmro.qmul.ac.uk/xmlui/bitstream/handle/123456789/39748/Feng_X_PhD_final_290518.pdf?sequence=1 (Erişim Tarihi: 21.06.2018).

GROSSWALD CURRAN, Vivian, “Harmonizing Multinational Parent Company Liability for Foreign Subsidiary Human Rights Violations”, *Chicago Journal of International Law*, Vol. 17- 2, 2016, ss. 403 – 446.

HANSMANN, Henry / **KRAAKMAN**, Reinier, “Toward Unlimited Shareholder Liability for Corporate Torts”, *The Yale Law Journal*, Vol. 100, 1991, ss. 1879 – 1934.

HERSZBERG, Daniel, “Salomon v. Salomon: Have the Liquidator’s Arguments Been Buried with Time?”, *Corporate Governance eJournal*, 2017, ss. 1 – 13.

HILLMAN, Robert W. / **LOEWENSTEIN**, Mark J. (Editors), *Research Handbook on Partnership, LLC’s and Alternative Forms of Business Organizations*, Edward Elgar Publishing Limited, Great Britain 2015.

IBARGUEN, Marcos, *The Corporate Entity and Piercing the Corporate Veil*, Master of Comparative Jurisprudence, New York University School of Law, 1994, <http://www.unis.edu.gt/ap/fetch/corporate-entity-piercing-corporate-veil.pdf> (Erişim Tarihi: 20.06.2018).

KAHAN, Daniel R., “Shareholder Liability for Corporate Torts: A Historical Perspective”, *The Georgetown Law Journal*, Vol. 97, 2009, ss. 1085 – 1110.

KLEMME, Howard C., “The Enterprise Liability Theory of Torts”, *University of Colorado Law Review*, Vol. 47, 1976, ss. 153 – 232.

KOHN, Richard S., “Alternative Methods of Piercing the Corporate Veil in Contract and Tort Cases”, *Boston University Law Review*, Vol. 48, 1968, ss. 123 – 141.

KOKAZ, C. Jocelyne, “Piercing the Corporate Veil: A Comparative Analysis”, *Annales de la Faculté de Droit d’Istanbul*, C. 30–46, 1996, ss. 25 – 47.

KRAVTSOVA, Tetiana / **KALINICHENKO**, Ganna, “The Vicarious Liability of Parent Company Liability for Its Subsidiary”, *Corporate Ownership & Control*, Vol. 14-1, 2016, ss. 684 – 691.

LANDERST, Jonathan M., “A Unified Approach to Parent, Subsidiary, and Affiliate Questions in Bankruptcy”, *The University of Chicago Law Review*, Vol. 42–4, 1975, ss. 589 – 652.

MATHESON, John H., “The Modern Law of Corporate Groups: An Empirical Study of Piercing the Corporate Veil in the Parent – Subsidiary Context”, *North Carolina Law Review*, Vol. 87, 2009, ss. 1091 – 1156. (MATHESON, 2009)

MATHESON, John H., “The Limits of Business Limited Liability: Entity Veil Piercing and Successor Liability Doctrines”, *William Mitchell Law Review*, Vol. 31, 2004, ss. 411 – 450. (MATHESON, 2004)

MATHESON, John H. / **OLSON**, Brent A., “A Call for A Unified Business Organization Law”, *The George Washington Law Review*, Vol. 65–1, 1996, ss.1 – 48.

MILES, Chris, 10 Corporations Control Almost Everything You Buy — This Chart Shows How, <http://www.informationclearinghouse.info/article36743.htm> (Erişim Tarihi: 10.05.2018).

MONTANO, Marilyn, “The Single Business Enterprise Theory in Texas: A Singularly Bad Idea?”, *Baylor Law Review*, Vol. 55, 2003, ss. 1163 – 1201.

MORGAN, Phillip, “Vicarious Liability for Group Companies: the Final Frontier of Vicarious Liability?”, *Journal of Professional Negligence*, Vol. 31–4, 2015, ss. 276 – 299.

MUCHLINSKI, Peter, “Limited Liability and Multinational Enterprises: A Case for Reform?”, *Cambridge Journal of Economics*, Vol. 34, 2010, ss. 915–928.

NARÇİN TOSUN, Zelal, “Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması ve Şirketler Topluluğunda Sorumluluk Düzenlemeleriyle Karşılaştırılması”, *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 10–105, 2015, ss. 89 – 103.

OKUTAN NILSSON, Gül, *Türk Ticaret Kanunu Tasarısı’na Göre Şirketler Topluluğu Hukuku*, XII Levha Yayıncılık, İstanbul, 2009. (OKUTAN NILSSON, 2009)

OKUTAN NILSSON, Gül, “Şirketler Topluluğunda Güvenden Doğan Sorumluluk”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 2, 2013, ss. 35 – 54. (OKUTAN NILSSON, 2013)

ORN, Philip, *Piercing the Corporate Veil – a Law and Economics Analysis*, Master Thesis, İsveç, University of Lund Faculty of Law, 2009, <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOId=1563314&fileOId=1566244> (Erişim Tarihi: 03.07.2018).

ÖZTEK, Selçuk / **MEMİŞ**, Tekin, “Şirketler Hukuku ve İcra İflas Hukuku İlkeleri Karşısında Borçlu Şirketin Alacaklılarının Hâkim Ortağa Karşı Korunması”, *Tüzel Kişilik Perdesinin Aralanması Sempozyumu No: I*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, 2008, ss. 195 – 216, s. 208, 209.

PIERCE, Sarah B., “State Taxation – Unitary Business / Formula Apportionment Tax Accounting Method – Application of a Three Factor Formula to Apportion Income of Foreign – Parent Corporations for State Tax Reporting Purposes Does Not Violate the Commerce Clause or the Due Process Clause of the U.S. Constitution – Barclays Bank Int’l, Ltd. v. Franchise Tax Bd., 10 Cal. App. 4th 1742, 14 Cal. RPtr. 2d 537 (Cal. Ct. App. 1992), Modified, Reh’g Denied, 11 Cal. App. 4th 1678A (Cal. Ct. App. 1992)”, Georgia Journal of International & Comparative Law, Vol. 23, 1993, ss. 89 – 110.

PLEASANT, Daniel B., “Using the Single-Enterprise Doctrine to Hold Sister Corporations Liable”, Plaintiff Magazine, 2013, ss. 1–3, https://www.plaintiffmagazine.com/images/issues/2013/08-august/reprints/Pleasant_Using-the-Single-Enterprise-Doctrine-to-hold-sister-corporations-liable_Plaintiff-magazine.pdf (Erişim Tarihi: 01.06.2018).

PULAŞLI, Hasan, Şirketler Hukuku Şerhi, C.I, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014.

RAMSAY, Ian M. / **NOAKES**, David B., “Piercing the Corporate Veil in Australia”, Company and Securities Law Journal, Vol. 19, 2001, https://law.unimelb.edu.au/_data/assets/pdf_file/0008/1710089/122-Piercing_the_Corporate_Veil1.pdf (Erişim Tarihi: 30.10.2018).

SAĞLAM, İpek, “Tüzel Kişilik Perdesinin Aralanması Kavramına Genel Bir Bakış”, Tüzel Kişilik Perdesinin Aralanması Sempozyumu No: I, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, 2008, ss. 153 – 161.

SEVEN, Vural / **GÖKSOY** Y. Can, “Ticaret Şirketlerinde Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması (Bir Kararın Değerlendirilmesi)”, İstanbul Barosu Dergisi, C. 80–6, 2006, ss. 2455 – 2470.

SKINNER, Gwynne, “Parent Company Accountability Ensuring Justice for Human Rights Violations”, The International Corporate Accountability Roundtable (ICAR) Report, 2015, <https://justice-project.org/wp-content/uploads/2017/07/pcap-report-2015.pdf> (Erişim Tarihi: 09.07.2018).

SÖYLEMEZ, Caner, İşletmelerde Temsil Maliyetlerinin Test Edilmesi; Tük İmalat Sektörü Üzerine Ampirik Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2007, s. 31 vd, <http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwjsk8zPlevfAhVLIswKH R94CnYQFjAAegQIARAC&url=http%3A%2F%2Ffacikarsiv.ankara.edu.tr%2Fbrowse%2F1764%2F2420.pdf&usg=AOvVaw3MaMYs51QZfH-Y0-Wv73S0> (Erişim Tarihi: 30.12.2018).

SØRENSEN, L. A., “Parental Liability for Externalities of Subsidiaries, Domestic and Extraterritorial Approaches”, *Dovens Schmidt Quarterly* (Doi: 10.5553/DQ/221199812014002003003), 2014, ss. 102 – 118.

SUSUZ, Kağan, “Şirketler Topluluğuna İlişkin Hükümlerin Uygulama Alanı Bakımından Teşebbüs Kavramı”, 6102 sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu’nu Beklerken 10-11-12 Mayıs 2012, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi Özel Sayı, C. 18 – 2, 2012, ss. 269 – 279.

TEKİNALP, Gülören / **TEKİNALP**, Ünal, “Perdeyi Kaldırma Teorisi”, Reha Poroy’a Armağan, İstanbul, 1995, ss. 387 – 404.

TEKİNALP, Ünal, “Türk Ticaret Kanunu Tasarısı’nın Şirketler Topluluğuna İlişkin Düzenlemesinde Kontrol İlkesi”, Hüseyin Hatemiye Armağan, C. II, İstanbul 2009, ss. 1543 – 1556.

THOMSON, Robert B., “Piercing the Corporate Veil: An Empirical Study”, *Cornell Law Review*, Vol. 76, 1991, ss. 1036 – 1074.

ULUCAN, Devrim, “İş Hukukunda Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması”, ss. 753 – 760, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/316385> (Erişim Tarihi: 05.09.2018).

YANLI, Veliye, Anonim Ortaklıklarda Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması ve Pay Sahiplerinin Ortaklık Alacaklılarına Karşı Sorumlu Kılınması, Beta Basım, İstanbul. 2000.

YILMAZ, Asuman, Türk, İsviçre ve Alman Hukuklarında Şirketler Topluluğuna Güvenden Doğan Sorumluluk, X11 Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 145, 146.

WRIGHT, Glen, “Risky Business the Case for Enterprise Analysis at the Intersection of Corporate Groups and Torts”, <http://www.glenwright.net/files/Glen%20Wright,%20Risky%20Business.pdf> (Erişim Tarihi: 10.05.2018).

Mahkeme Kararları

Yargıtay 19. Hukuk Dairesi , E. 2005/8774, K. 2006/5232, T. 12.05.2006, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 11.08.2018).

Yargıtay 19. Hukuk Dairesi, E. 2014/7187, K. 2015/4144, T. 24.03.2015, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 11.08.2018).

Yargıtay 19. Hukuk Dairesi, E. 2016/17898, K. 2017/3683, T. 11.05.2017, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 11.08.2018).

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 2016/6300, K. 2018/702, T. 25.01.2018, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 11.08.2018).

Yargıtay 23. Hukuk Dairesi, E. 2012/4542, K. 2012/5447, T. 26.09.2012, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 13.08.2018).

Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, E. 2016/4881, K. 2018/836, T. 28.02.2018, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 12.08.2018).

Yargıtay 19. Hukuk Dairesi, E. 2008/718, K. 2008/9343, T. 10.10.2008, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 13.08.2018).

Yargıtay 23. Hukuk Dairesi, E. 2014/10384, K. 2015/8391, T. 23.12.2015, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 13.08.2018).

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 2014/938, K. 2014/13997, T. 17.09.2014, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 13.08.2018).

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 2014/3592 K. 2014/6536, T. 03.04.2014, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 11.08.2018).

Yargıtay, 23. Hukuk Dairesi., E. 2011/4483, K. 2012/2139, T. 20.03.2012, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 29.12.2018).

Yargıtay, 23. Hukuk Dairesi., E. 2011/4350, K. 2012/2137, T. 20.03.2012, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 29.12.2018).

Yargıtay, 11. Hukuk Dairesi, E. 2016/3251, K. 2016/6984, T. 23.6.2016, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 29.12.2018).

Yargıtay, 9. Hukuk Dairesi, E. 2015/12416, K. 2018/7588, T. 4.4.2018, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 29.12.2018)

Yargıtay, 9. Hukuk Dairesi, E. 2016/23001, K. 2018/104, T. 15.1.2018, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 29.12.2018)

Yargıtay Kararı, 9. Hukuk Dairesi, E. 2015/6431, K. 2016/22286, T. 15.12.2016, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 29.12.2018).

Yargıtay Kararı, 9. Hukuk Dairesi, E. 2015/6429, K. 2016/22287, T. 15.12.2016, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 29.12.2018).

Yargıtay, 11. Hukuk Dairesi, E. 2013/8975, K. 2013/12399, T. 13.06.2013, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 29.12.2018)

Yargıtay, 9. Hukuk Dairesi, E. 2008/12983, K. 2008/18877, T. 04.07.2008, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 29.12.2018).

Yargıtay, 9. Hukuk Dairesi, E. 2015/10138, K. 2018/4389, T. 27.2.2018, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 29.12.2018).

Yargıtay, 19. Hukuk Dairesi, E. 2008/1729, K. 2008/8953, T. 26.09.2008, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 29.12.2018).

Danıştay 13. Dairesi, E. 2009/5747, K. 2012/43884, T. 18.12.2012, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 20.08.2018).

“Green v. Champion Insurance Company”, Court of Appeal of Louisiana First Circuit (577 So.2d 249 (1991)), <https://www.leagle.com/decision/1991826577so2d2491581> (Erişim Tarihi: 20.05.2018).

“Hall v. Timmons, Court of Appeals of Texas (987 S.W.2d 248 (1999)), <https://www.courtlistener.com/opinion/1533177/hall-v-timmons/> (Erişim Tarihi: 20.06.2018).

“Henry Cornelius Grayson, Jr. v. R. B. Ammon and Associates, Inc.”, Court of Appeal of Louisiana First Circuit (No. 99 CA 2597 (2000)), <https://caselaw.findlaw.com/la-court-of-appeal/1099964.html> (Erişim Tarihi: 21.05.2018).

“Minno v. Pro-Fab, Inc.”, Supreme Court of Ohio (No. 2008-0170 (2009)), <https://ohio.lexroll.com/minno-v-pro-fab-inc-121-ohio-st-3d-464-2009/> (Erişim Tarihi: 20.05.2018).

“Mobil Oil Corp. v. Commissioner of Taxes”, United States Supreme Court (445 U.S. 425 (1980)), <https://caselaw.findlaw.com/us-supreme-court/445/425.html> (Erişim Tarihi: 05.07.2018).

“North American Van Lines Inc v. Emmons”, Court of Appeals of Texas, Beaumont (No. 09-00-073 CV. (2001)), <https://caselaw.findlaw.com/tx-court-of-appeals/1126996.html> (Erişim Tarihi: 12.06.2018).

“Paramount Petroleum v. Taylor Rental Ctr.”, Court of Appeals of Texas, (712 S.W.2d 534 (1986)), <https://www.courtlistener.com/opinion/2437267/paramount-petroleum-v-taylor-rental-ctr/> (Erişim Tarihi: 12.06.2018).

“Sarpy vs. ESAD, Inc.”, Court of Appeal of Louisiana Fourth Circuit (2007-CA-0347 (2007)), <https://caselaw.findlaw.com/la-court-of-appeal/1272914.html> (Erişim Tarihi: 02.08.2018).

“SSP Partners and Metro Novelties, Inc. v. Gladstrong Investments (USA) Corporation”, Supreme Court of Texas (No. 05-0721 (2009)), <https://caselaw.findlaw.com/tx-supreme-court/1225463.html> (Erişim Tarihi: 20.06.2018).

“United Nations Sub-Commission Norms on Business & Human Rights: Explanatory Materials”, <https://www.business-humanrights.org/en/united-nations-sub-commission-norms-on-business-human-rights-explanatory-materials> (Erişim Tarihi: 20.05.2018).

“United States of America v. Jon-t Chemicals, Inc., and Lewis M. Overton, Jr., Receiverfor Jon-t Chemicals, Inc.”, **United States Court of Appeals for the Fifth Circuit (768 F.2d 686 (1985))**, <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F2/768/686/407913/> (Erişim Tarihi: 09.06.2018).

“Walkovsky v. Carlton”, Court of Appeals of New York (18 NY2d 414 (1966)), https://www.nycourts.gov/reporter/archives/walkovszky_carlton.htm (Erişim Tarihi: 18.06.2018).

Diğer Kaynaklar

“Glossary of Tax Terms / Unitary Tax System”, <http://www.oecd.org/ctp/glossaryoftaxterms.htm> (Erişim Tarihi: .10.2018).

Corporations Act 2001 / Chapter 5 / Part 5.7B / Division 5- 588V, Section 588V, http://www8.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/legis/cth/consol_act/ca2001172/s588v.html (Erişim Tarihi: 20.07.2018).

<http://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/sham> (Erişim Tarihi: 16.10.2018).

Rekabet Kurulu, K. 10-78/1643-608, T. 16.12.2010, s. 14 vd; Rekabet Kurulu, K. 10-78/1645-609, T. 16.12.2010 sayılı karar, s. 38 vd, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 20.08.2018).

Rekabet Kurulu, K. 14-15/277-119, T. 16.04.2014 sayılı karar, s. 59, www.lexpera.com.tr... (Erişim Tarihi: 20.08.2018).

United States Code / Title 26 / Subtitle A / Chapter 6 / Subchapter B / Part II §1563, <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/26/1563> (Erişim Tarihi: 06.07.2018).

*Anglo Sakson Hukukunda Şirketler Topluluğunda
Tek İşletme Sorumluluğu Teorisi ve Bu Teorinin Türk Hukukundaki Yansımaları*

United States Code / General Provisions / Chapter 18 / Subchapter III / Subtitle D § 1362, <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/29/1362> (Erişim Tarihi: 06.07.2018).

United States Code / Title 26 / Subtitle A / Chapter 1 / Subchapter D / Part I / Subpart B § 414, <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/26/414> (Erişim Tarihi: 06.07.2018).

Türk Ticaret Kanunu Tasarısı, Şirketler Topluluğu 195 ila 209. Maddelerle İlgili Genel Açıklamalar, s. 70 vd, <http://www2.tbmm.gov.tr/d22/1/1-1138.pdf> (Erişim Tarihi: 12.08.2018)).